

ZARZĄDZENIE NR 43/2017
WÓJTA GMINY WERBKOWICE

z dnia 2 maja 2017 r.

w sprawie przeprowadzenia konsultacji z mieszkańcami Gminy Werbkowice dotyczących Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023

Na podstawie art. 5a ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446 z późn. zm.) w związku z § 5 Uchwały Nr XVII/103/2012 Rady Gminy Werbkowice z dnia 19 stycznia 2012 r. w sprawie określenia zasad i trybu przeprowadzenia konsultacji społecznych z mieszkańcami gminy (Dz. Urz. Woj. Lubelskiego z 2012 r. poz. 1008) zarządza się, co następuje:

§ 1.

Zarządza się przeprowadzenie konsultacji społecznych z mieszkańcami Gminy Werbkowice dotyczących Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 stanowiącej załącznik nr 1 do niniejszego zarządzenia w celu aktywnego włączenia społeczności lokalnych w planowanie inwestycji.

§ 2.

Termin konsultacji społecznych ustala się od dnia 2 maja 2017 r. do dnia 15 maja 2017 r.

§ 3.

Konsultacje społeczne zostaną przeprowadzone w formie:

- 1) składania opinii, uwag lub odpowiedzi drogą e-mailową lub tradycyjną – papierową;
- 2) zorganizowania spotkania z mieszkańcami w zakresie tematu objętego konsultacjami.

§ 4.

Do przeprowadzenia konsultacji wyznacza się członków zespołu do spraw rewitalizacji do realizacji projektu pt. "Przygotowanie Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice" w następującym składzie:

- 1) Pani Magdalena Kielar - podinsp. ds. inwestycji i zamówień publicznych;
- 2) Pan Przemysław Podskarbi - kierownik Referatu Inwestycji, Rozwoju i Planowania;
- 3) Pan Rafał Wilczek - insp. ds. inwestycji i budownictwa.

§ 5.

1. Uwagi oraz opinie, o których mowa w § 3 pkt 1 można przekazywać w terminie wskazanym w § 2 za pomocą formularza zgłaszania uwag:
  - a) przesłanego za pomocą środków komunikacji elektronicznej na adres poczty elektronicznej Urzędu Gminy Werbkowice: ug@werbkowice.pl,
  - b) złożonego osobiście do Sekretariatu Urzędu Gminy Werbkowice (pokój nr 2) lub przesłanego listownie na adres Urzędu Gminy Werbkowice, ul. Zamojska 1, 22-550 Werbkowice (decyduje data wpływu).
2. Spotkanie z mieszkańcami, o którym mowa w § 3 pkt 2 odbędzie w dniu 15 maja 2017 r. w Gminnym Ośrodku Kultury w Werbkowicach (ul. Piłsudskiego 2, 22-550 Werbkowice) o godzinie 12.00.

§ 6.

Wzór formularza zgłaszania uwag, o którym mowa w § 5 ust. 1 stanowi załącznik nr 2 do niniejszego zarządzenia.

§ 7.

Wykonanie zarządzenia powierza się kierownikowi Referatu Inwestycji, Rozwoju i Planowania.

§ 8.

Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Wójt

Lech Bojko

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI GMINY WERBKOWICE NA LATA 2017-2023

Gmina Werbkowice

Spis treści

Wstęp	4
1. Podstawowe pojęcia rewitalizacji.	6
2. Charakterystyka gminy	8
3. Metodologia opracowania	19
4. Diagnoza	23
4.1. Sfera społeczna.	23
4.2. Sfera gospodarcza.	41
4.3. Sfera środowiskowa.	45
4.4. Sfera przestrzenno – funkcjonalna.	48
4.5. Sfera techniczna.	53
5. Delimitacja obszarów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji	57
5.1. Metodologia wyznaczania obszarów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji	57
5.2. Wyznaczenie obszarów zdegradowanych	58
5.3. Wyznaczenie obszaru rewitalizacji	59
6. Wizja Obszaru Rewitalizacji	62
7. Cele rewitalizacji i kierunki działań	62
8. Charakterystyka projektów rewitalizacyjnych wraz z planem finansowym i uzasadnieniem ich komplementarności	64
8.1. Lista planowanych podstawowych projektów rewitalizacyjnych	65
8.2. Harmonogram realizacji projektów rewitalizacyjnych	71
8.3. Komplementarność projektów rewitalizacyjnych	72
8.4. Powiązanie celów i projektów rewitalizacyjnych	74
9. Powiązanie z dokumentami strategicznymi i planistycznymi	75
10. System wdrażania i monitorowania działań rewitalizacyjnych	78
10.1. Źródła i modele finansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych	78
10.2. System instytucjonalny w procesie rewitalizacji	79
10.3. Zarządzanie procesem rewitalizacji	80
10.4. System budowania i wspierania partnerstw	81
10.5. System informacji i promocji	82
10.6. Monitorowanie efektów działań rewitalizacyjnych	83
11. System ewaluacji i aktualizacji programu	84
11.1. Zasady, tryb i metody przeprowadzenia ewaluacji	84
11.2. Zasady i tryb aktualizacji programu	85
12. Proces konsultacji społecznych	86
12.1. Spotkania konsultacyjne	86
12.2. Spacerzy badawcze	88
13. Proces strategicznej oceny oddziaływania programu na środowisko	90
Spis tabel	91
Spis map	92

Spis fotografii	92
Załączniki	92

WSTĘP

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 został przygotowany dla określenia potrzeb w zakresie rewitalizacji obszarów zdegradowanych w sferze społecznej, ekonomicznej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej w gminie w związku ze zidentyfikowaną koniecznością rozwiązywania problemów występujących na obszarze rewitalizacji.

Celem Programu jest wyprowadzenie ze stanu kryzysowego wskazanych obszarów zdegradowanych poprzez wdrożenie programu rewitalizacji, który zapewni przeciwdziałanie wykluczeniu i marginalizacji wyznaczonych obszarów oraz zamieszkujących tam mieszkańców.

Gmina Werbkowice przystąpiła do opracowania lokalnego programu rewitalizacji Uchwałą Nr XXVI/229/2016 Rady Gminy Werbkowice z dnia 29 grudnia 2016 r. w sprawie przystąpienia do opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 (LPR) na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o *samorządzie gminnym*¹ oraz *Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020*². Zgodnie z załącznikiem *Cechy i elementy programów rewitalizacji* do ww. wytycznych, program rewitalizacji powinien cechować się: kompleksowością, koncentracją pomocy, komplementarnością oraz uwzględnieniem zasady partnerstwa i partycypacji.

Kompleksowość zakłada ujęcie w programie rewitalizacji jednocześnie aspektów społecznych, gospodarczych lub przestrzenno-funkcjonalnych lub technicznych lub środowiskowych związanych zarówno z danym obszarem, jak i jego otoczeniem. Wklucza również możliwości planowania i realizacji tylko wybiórczych inwestycji, nastawionych jedynie na szybki efekt poprawy estetyki przestrzeni, skupionych wyłącznie na działaniach remontowych czy modernizacyjnych, które nie skutkują zmianami strukturalnymi na obszarze rewitalizacji. Celem programu rewitalizacji jest bowiem kompleksowości interwencji rozumiana, jako wzajemne powiązanie oraz synergia projektów rewitalizacyjnych, która nie oznacza obowiązku jednoczesnej realizacji projektów, lecz synchronizację efektów ich oddziaływania na sytuację kryzysową.

Koncentracja pomocy oznacza, że programy rewitalizacji dotyczy terenów o istotnym znaczeniu dla rozwoju gminy, obejmujących całość lub część zdiagnozowanego obszaru zdegradowanego i dotkniętych szczególnie koncentracją problemów i negatywnych zjawisk kryzysowych. Działania ukierunkowane powinny być na określony i zidentyfikowany dzięki diagnozie obszar rewitalizacji, przy założeniu zastosowania adekwatnych narzędzi oraz możliwości finansowania rewitalizacji. Chociaż co do zasady projekty rewitalizacyjne realizowane są na obszarach rewitalizacji, wyjątkiem od tej ogólnej zasady są projekty zlokalizowane poza tym obszarem, pod warunkiem, iż służą one realizacji celów wynikających z programu, a dotyczą inicjatyw społecznych nakierowanych np. na aktywizację zawodową mieszkańców obszarów rewitalizacji. Wymagają one jednak każdorazowo szerszego uzasadnienia i wskazania siły tych powiązań i efektywności oddziaływania danego projektu rewitalizacyjnego.

Komplementarność programu rewitalizacja to uwzględnienie przy jego projektowaniu aspektów: przestrzennych, problemowych, proceduralno - instytucjonalnych, międzyokresowych i źródeł finansowania.

Jej przestrzenny wymiar wymaga uwzględnienia wzajemnych powiązań pomiędzy projektami/przedsięwzięciami realizowanymi na obszarze rewitalizacji i poza nim, tak by program efektywnie oddziaływał na cały dotknięty kryzysem obszar, oraz by prowadzone działania nie skutkowały przenoszeniem problemów na inne obszary lub nie prowadziły do niepożądanych efektów społecznych. W konsekwencji wymagana jest ciągła analiza następstw decyzji przestrzennych w skali całej gminy i jej otoczenia (np. przeznaczanie nowych terenów pod zabudowę) e celu zapewnienia skuteczności realizacji programu rewitalizacji.

¹ Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o *samorządzie gminnym* (t.j. - Dz. U. z 2016 r. poz. 446 z późn. zm.)

² Wytyczne zatwierdzone w dniu 02.08.2016 r. przez Ministra Rozwoju (MR/H 2014-2020/20(2)08/2016).

Komplementarność problemowa oznacza konieczność realizacji projektów, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie, w wyniku czego program rewitalizacji będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, gospodarczym, przestrzennie-funkcyjnym, technicznym, środowiskowym). Takie podejście będzie przeciwdziało fragmentacji działań koncentrując uwagę na całościowym spojrzeniu na przyczyny kryzysu danego obszaru. Konieczne jest w tym wypadku określenie pożądanego stanu, do jakiego mają doprowadzić dany obszar projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne, oraz wyboru odpowiednich mierników/wskaźników osiągnięcia celów programu rewitalizacji. W efekcie działania rewitalizacyjne będą powiązane ze strategicznymi decyzjami gminy na innych polach, co zapewni lepszą koordynację tematyczną i organizacyjną dla podejmowanych decyzji.

Aspekt proceduralno-instytucjonalny wymaga spójnego systemu zarządzania programem rewitalizacji. Pozwoli to na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur. W tym celu niezbędne jest włączenie systemu zarządzania programem rewitalizacji do stosowanego w gminie systemu zarządzania.

Komplementarność międzyokresowa pozwala na odniesienie się do przedsięwzięć rewitalizacyjnych dotychczas zrealizowanych (w latach 2007- 2013) na terenie gminy przez krytyczną ich ocenę oraz sformułowanie wniosków na temat skuteczności działań, osiągniętych celów i napotkanych problemów. Umożliwi to uzupełnienie działań (np. o charakterze infrastrukturalnym) o projekty komplementarne (np. o charakterze społecznym) w nowej perspektywie finansowej. Tym samym spełniony zostanie kluczowy dla procesów rewitalizacji postulat ciągłości.

Komplementarność źródeł finansowania wskazuje na konieczności umiejętnego uzupełniania i łączenia wsparcia ze środków EFRR, EFS (np. w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego) i FS (np. w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich) ze wsparciem ze źródeł prywatnych (np. przedsiębiorcy) i publicznych (np. budżet gminy / zadania zlecone), co jest spójne z zasadą włączenia wszystkich grup interesariuszy w realizację działań rewitalizacyjnych.

Kluczowe dla zrozumienia istoty współuczestnictwa interesariuszy w procesie opracowywania i realizacji programu rewitalizacji jest uwzględnienie **zasady partnerstwa i partycypacji**. Prace nad przygotowaniem programu i jego wdrażanie oparte są na współpracy ze wszystkimi grupami interesariuszy, w tym szczególnie ze społecznością obszarów rewitalizacji oraz innymi ich użytkownikami, przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi. Program rewitalizacji powinien zawierać opis procesu jego przygotowania (diagnozowanie, programowanie, wdrażanie, monitorowanie) dokumentujący udział w nim różnych grup interesariuszy w taki sposób, by możliwe było zweryfikowanie i ocena stopnia osiągniętego uspołecznienia, jak również określenie, w jaki sposób wybrana forma zarządzania programem rewitalizacji realizuje zasadę udziału w niej interesariuszy.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 został przygotowany w oparciu o wymagania określone w dokumencie IZ RPO *Zasady delimitacji obszarów rewitalizacji i definiowania programów rewitalizacji na terenach wiejskich województwa lubelskiego*³, zaś dokumentem źródłowym stanowiącym punkt wyjścia do diagnozy jest *Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Werbkowice na Lata 2013-2020*⁴.

---

³ źródło: http://rpo.lubelskie.pl/strona-404-rewitalizacja_dokumenty.html

⁴ Załącznik do Uchwały Nr XXIX/171/2012 Rady Gminy Werbkowice z dnia 13 grudnia 2012 roku. (Załącznik nr 1).

I. PODSTAWOWE POJĘCIA REWITALIZACJI

W celu właściwego i jednoznacznego zrozumienia istoty i specyfiki programów rewitalizacji, poniżej przedstawiono definicje zastosowanych pojęć⁵:

- 1) **Interesariusze rewitalizacji** - to wszystkie osoby i instytucje, w szczególności: mieszkańcy obszaru rewitalizacji, właściciele/użytkownicy wieczności nieruchomości i podmioty nimi zarządzające, podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą (bez względu na jej formę prawną), społeczną (w tym stowarzyszenia i fundacje oraz grupy nieformalne), jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne oraz organy władzy publicznej.
- 2) **Rewitalizacja** - to kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe), integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany poprzez programy rewitalizacji.
- 3) **Stan kryzysowy** - stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:
  - a) gospodarczej (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw),
  - b) środowiskowej (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska),
  - c) przestrzenno-funkcjonalnej (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych),
  - d) technicznej (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).Skalę negatywnych zjawisk odzwierciedlają mierniki rozwoju opisujące powyższe sfery, które wskazują na niski poziom rozwoju lub dokumentują silną dynamikę spadku poziomu rozwoju, w odniesieniu do wartości dla całej gminy.
- 4) **Obszar zdegradowany** - obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Dotyczy to najczęściej obszarów miejskich, ale także wiejskich. Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic pod warunkiem stwierdzenia sytuacji kryzysowej na każdym z podobszarów.
- 5) **Obszar rewitalizacji** - obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, o których mowa w pkt. 3, na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, lecz **nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy**. W skład obszaru rewitalizacji mogą wejść

⁵ Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020, zatwierdzone w dniu 02.08.2016 r. przez Ministra Rozwoju (MR/H 2014-2020/20(2)08/2016).

obszary występowania problemów przestrzennych, takich jak tereny przemysłowe (w tym portowe i wydobywcze), powojkowe lub pokolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane dla nich działania są ściśle powiązane z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji.

2. CHARAKTERYSTYKA GMINY

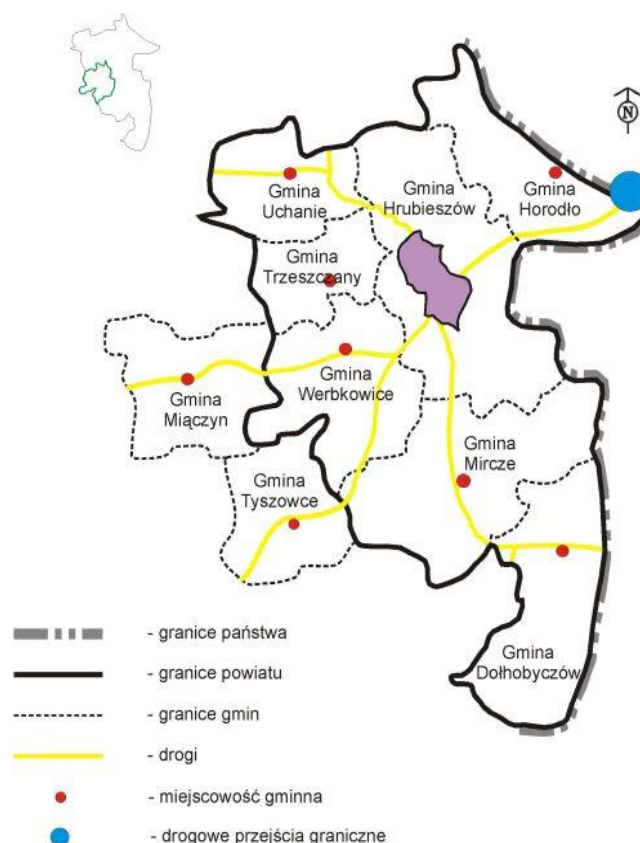
Położenie geograficzno-przestrzenne

Gmina Werbkowice ma charakter gminy wiejskiej. Znajduje się w województwie lubelskim, w powiecie hrubieszowskim. Gmina usytuowana jest na obszarze zachodniej części powiatu hrubieszowskiego, jej powierzchnia wynosi 18 715,09 ha, co stanowi 14,83% powierzchni powiatu. Gmina jest zlokalizowana po obu stronach drogi krajowej nr 74 przy trasie Zamość– Hrubieszów. Siedziba gminy znajduje się w odległości: 13 km od siedziby powiatu – m. Hrubieszów, 39 km od stolicy dawnego województwa zamojskiego, stolicy subregionu – Zamościa, 125 km od stolicy województwa lubelskiego – Lublina.

Gmina Werbkowice jest gminą graniczną powiatu, sąsiaduje ona z:

- gminą Hrubieszów od północnego wschodu,
- gminą Mircze od południowego wschodu,
- gminą Tyszowce od południa,
- gminą Miączyn od zachodu,
- gminą Trzuszczany od północy.

Mapa I. Położenie Gminy Werbkowice.

źródło: Urząd Gminy Werbkowice

Gmina Werbkowice wg. regionalizacji fizyczno-geograficznej położona jest w obrębie następujących jednostek:

- Wyżyna Wołyńsko-Podolska,

- Wyżyna Zachodniowołyńska,
- Kotlina Hrubieszowska, Wyżyna Wschodniomałopolska,
- Wyżyna Lubelska,
- Działy Grabowieckie.

Sieć osadniczą tworzy 26 miejscowości, które składają się na 29 sołectw. Największą miejscowością w gminie są Werbkowice. Dodatkowo warto zauważyć, iż gęstość zaludnienia gminy na 1 km² wynosi 52 osoby (BDL 2016), co jest średnią identyczną ze średnią powiatu.

Mapa 2. Mapa Gminy Werbkowice.

źródło: Urząd Gminy Werbkowice

Krajobraz gminy jest bardzo zróżnicowany, ze względu na ukształtowanie terenu przynależy do dwóch odrębnych regionów: Działów Grabowieckich (część płn. zach.) i Kotliny Hrubieszowskiej (część pozostała).

Teren gminy jest częściowo zagospodarowany, występują również tereny otwarte, do których się zalicza:

- rolniczą przestrzeń produkcyjną bez zabudowy lub z rozproszoną zabudową kolonijną,
- doliny rzek, łąki, pastwiska, stawy, lasy,
- różnorodna szata roślinna, stanowiąca pokrycie obszaru: rolnicze uprawy oraz pokrycia, łąkowe i leśne.

W okolicy Wronowic znajduje się „jezioro” Chomiczyzna, które charakteryzuje się występowaniem rzadkich i chronionych gatunków fauny (grązel żółty, grzybień północny i żabiściek pływający). Do krajobrazu wprowadzana jest funkcja agroturystyki oraz uzupełniająca zabudowa o charakterze letniskowym (Werbkowice, Konopne, Terebiniec, Turkowice), jedynie w okolicy Cukrowni krajobraz jest dysharmonijny, o charakterze przemysłowym. Z uwagi na występowanie erozji gleb niezbędne będą zabiegi przeciwoerozyjne poprzedzone specjalistycznymi opracowaniami.

Gminę Werbkowice charakteryzuje duża atrakcyjność przyrodnicza i turystyczna, która wynika z dużego zróżnicowania tutejszego środowiska geograficznego.

Tereny te wyróżniają się niespotykanym bogactwem form ochrony przyrody. Znajdują się tu trzy strefy krajobrazowe: ekologiczna, osadnicza i rolna oraz 128 pomników przyrody (w miejscowości Gozdów Lipa drobnolistna 2 szt., w miejscowości Malice Dąb szypułkowy 1 szt., w Werbkowicach Dąb szypułkowy 124 szt. i Lipa drobnolistna 1 sztuka).

Dziedzictwo kulturowe

Gmina Werbkowice posiada specyficzny charakter struktury kulturowej. Duży wpływ na charakter i warunki tworzenia oraz możliwości twórców tego regionu miały cechy położenia geograficznego na granicy kultury zachodniej i wschodniej (kresowy charakter) z zamieszkałą tu ludnością polską, ukraińską, żydowską. Zachowane do dziś na terenie gminy obiekty prezentują niejednokrotnie niespotykane nigdzie indziej rozwiązania architektoniczne i urbanistyczne, walory niektórych z nich oznaczają się wysoką rangą. Zabytki świeckie reprezentują przede wszystkim pałace i dwory – siedziby rodów władających w swoim czasie znacznymi dobrami. Na uwagę zasługują zespoły podworskie i okalające je parki z przełomu XIX i XX w. Obszar usiany jest również licznymi zabytkami sakralnymi, wśród których znamienne dla Werbkowickiego krajobrazu są dawne cerkwie greckokatolickie oraz kościoły rzymskokatolickie, XIX – wieczne kapliczki drewniane, zespoły poklasztorne i przydrożne krzyże. Ważnymi zabytkami na terenie gminy są: Monastyr w miejscowości Turkowice, pałac w Werbkowicach oraz dworek w Gozdowie. Z miejsc kultu religijnego godnymi zainteresowania są obiekty sakralne w miejscowości Werbkowice, Hostynne, Terebiń i Malice. Ten zakątek Polski został ciężko doświadczony przez historię. Świadczy o tym stan zabytków, świadczą o tym groby, jak i liczne pomniki pamięci. Są to głównie pomniki i tablice walki i męczeństwa na miejscowych cmentarzach oraz reprezentacyjnych miejscach w miejscowościach i kościołach, upamiętniające powstańców styczniowych, żołnierzy Wojska Polskiego z lat 1918-1920 r., poległych na Werbkowickiej ziemi w walce ze strzelcami siczowymi i konnicą Budionnego; żołnierzy Września 1939 r. zabitych przez hitlerowców lub zamordowanych przez Armię Czerwoną; partyzantów poległych w walce z Niemcami i UPA, a także ludność cywilną – ofiary mordów hitlerowskich i UPA z lat 1939-1945 oraz powojennej partyzantki antykomunistycznej. Z miejsc pamięci narodowej, które warto zobaczyć są: pomnik upamiętniający Strzelców Kaniowskich poległych na naszym terenie podczas wojny z Sowietami w Hostynnem-Kolonii, pomnik upamiętniający ofiary i obrońców niepodległości Polski w Honiatyczach oraz tablicę pamiątkową ku czci poległych kolejarzy w Gozdowie. Na uwagę zasługuje zrekonstruowany pomnik Józefa Piłsudskiego w Werbkowicach. Na terenie Gminy znajduje się wiele ciekawych stanowisk archeologicznych. Wartości poznawcze i historyczne ogółu stanowisk archeologicznych w zasadniczy sposób wzbogacają i określają zasoby kulturowe gminy.

Zasoby środowiska naturalnego

Geomorfologia i geologia

Gmina Werbkowice znajduje się w obrębie dwóch jednostek fizjograficznych Działów Grabowieckich oraz Kotliny Hrubieszowskiej wzdłuż rzeki Huczwy i jej dopływów. Krajobraz gminy jest bardzo zróżnicowany, ze względu na ukształtowanie terenu przynależy do dwóch odrębnych regionów: Działów Grabowieckich (część płn. zach.) i Kotliny Hrubieszowskiej (część pozostała). W dolinie rzeki Huczwy i jej dopływów teren jest płaski, częściowo falisty, łagodnie i ostro podcięty. Teren gminy jest częściowo zainwestowany (zagospodarowany), występują również tereny otwarte, do których zalicza się:

- rolnicza przestrzeń produkcyjna bez zabudowy lub z rozproszoną zabudową kolonijną,
- doliny rzek, łąki, pastwiska, stawy, lasy,
- różnorodna szata roślinna, stanowiąca pokrycie obszaru: rolnicze uprawy oraz pokrycia, łąkowe i leśne.

W okolicy Wronowic znajduje się „jezioro” Chomiczyzna, które charakteryzuje się występowaniem rzadkich i chronionych gatunków fauny (grązel żółty, grzybień północny i żabiściak pływający). Do krajobrazu wprowadzana jest funkcja agroturystyki oraz uzupełniająca zabudowa o charakterze

letniskowym (wsie Kol. Wilków Peresołowice), jedynie w okolicy Cukrowni krajobraz jest dysharmonijny, o charakterze przemysłowym. Z uwagi na występowanie erozji gleb niezbędne będą zabiegi przeciwoerozyjne poprzedzone specjalistycznymi opracowaniami. Wyróżniono tereny rolniczej przestrzeni produkcyjnej tj. uprawy polowe lub ogrodnicze z występującą zabudową rolniczą rozproszoną. Krajobraz w dolinie rzeki Huczwy tworzą naturalne zadrzewienia oraz tereny łąkowe leśne z występującą zabudową rolniczą. Natomiast dolina rzeki Siniochy, to krajobraz łąkowo-pastwiskowy z zadrzewieniami i bagnami.

Na terenie gminy Werbkowice wyodrębniono trzy strefy krajobrazowe:

- ekologiczną – obejmującą rzeki, łąki, lasy stanowiące węzły ekologiczne.
- osadniczą – obejmującą zwarte zespoły zabudowy wiejskiej,
- rolną – obejmującą uprawy polowe i ogrodnicze, łąki oraz rozproszoną zabudowę rolniczą.

Wody powierzchniowe

Opisywany obszar znajduje się w Regionie III wg regionalizacji hydrograficznej Lubelszczyzny. Region ten, obejmujący wschodnią część pasa wyżyn, charakteryzuje się dużo mniejszymi zasobami wodnymi w stosunku do części zachodniej województwa. Wody powierzchniowe reprezentowane są tu głównie przez rzeki, należące do dorzecza Bugu. Największą rzeką jest Huczwa przepływająca przez m.in. takie miejscowości gminy jak Werbkowice, Turkowice, Gozdów. Długość rzeki wynosi 75 km, powierzchnia dorzecza 1394,3 km², a średni spadek 1,92%. Szacuje się, że ilość wody dostarczana przez Huczwę do Bugu wynosi 4 m³/s i jest w skali regionu rzeką o średnim przepływie. Dno jej doliny ma zmienną szerokość (od 100 m do ponad 1 km), na wielu odcinkach jest podmokłe, z licznymi starorzeczami rowami melioracyjnymi. Wody powierzchniowe stojące reprezentowane są głównie przez niewielkie stawy hodowlane, umiejscowione na mniejszych ciekach wodnych (do kilku ha powierzchni), a także oczka wodne i stawy znajdujące się w parkach podworskich. Występuje tu też grupa odciętych zakoli Huczwy i starorzeczy. Ze względu na swój charakter i zróżnicowany wiek, część z nich wypłycała się znacznie i stanowi element rozległych podmokłości i torfowisk dolinnych. Nieco większe znaczenie mają zagłębienia krasowe wypełnione wodą. Działają jako niezależne systemy wodne. Większe z nich stanowią ostoję dla unikalnej fauny i flory.

Surowce mineralne

Gaz ziemny – Badania geologiczne przeprowadzone na przełomie lat 60. i 70. Pomiędzy Zamościem a Hrubieszowem potwierdziły obecność gazu ziemnego. W 2008 r. Podmioty prywatne wystąpiły z wnioskiem o wydanie decyzji środowiskowej, od której uzależnione jest wydanie koncesji, którą firma poszukująca gaz ma otrzymać od ministra ochrony środowiska. Koncesja dotyczy prowadzenia badań i odwiertów na terenie Zamojszczyzny. Prace w terenie poprzedzi analiza geologiczna. Gdy jej wyniki okażą się obiecujące, rozpoczną pierwsze odwierty na terenie Gminy Werbkowice.

Gleby

Teren Gminy Werbkowice należy do obszarów o najlepszych warunkach glebowych w województwie lubelskim i jednego z najlepszych na terenie Polski. Jest to efektem występowania tu czarnoziemów, ale także innych doskonałych pod względem rolniczym gleb takich jak rędziny, gleby brunatne wytworzone na lessach i inne. Gleby tu występujące posiadają doskonałe warunki fizykochemiczne, tj. niewielki udział gleb kwaśnych i bardzo kwaśnych w ogólnym obszarze użytków rolnych poniżej 40%. Gleby kwaśne należy poddać procesowi wapniowania, w celu poprawy właściwości fizykochemicznych, chemicznych i fizycznych, wzrostu plonów roślin uprawnych i poprawy ich jakości.

Obszary chronione

Obszar gminy Werbkowice leży na terenie korzystnym z przyrodniczego punktu widzenia, gdyż położony jest na obszarze kilku jednostek fizyczno-geograficznych. Położenie takie stwarza możliwości występowania w bezpośrednim sąsiedztwie od siebie wielu gatunków roślin i zwierząt, wymagających różnorodnych warunków środowiska. Prowadzi to do dużego bogactwa przyrodniczego i różnorodności gatunkowej, ale stwarza jednocześnie zagrożenie osiedlania się gatunków niepożądanych, a nawet szkodliwych. Dogodne warunki do ekspansji tych gatunków na tereny gminy stwarzają lokalne korytarze ekologiczne położone wzdłuż koryta rzeki Huczwy i rzeki Siniochy.

Przez obszar gminy Werbkowice przechodzą trzy korytarze ekologiczne dla fauny oznaczeniu regionalnym:

- dla fauny leśnej – łączącej lasy roztoczańskie z lasami Nadleśnictwa Mircze,
- dla fauny bagienno - łąkowej i zaroślowej – dolina Huczwy,
- dla fauny kserotermofilnej.

Skrzyżowanie korytarza leśnego z bagienno-łąkowym tworzy węzeł ekologiczny w obrębie, którego projektuje się utworzenie rezerwatu przyrody „Adelina” drugim węzłem ekologicznym jest zwarty kompleks leśny w okolicach Sahrynia nienależący korytarza leśnego regionalnego wybijający się występowaniem łośia i licznymi rzadkimi i chronionymi gatunkami fauny i flory.

- Korytarz ekologiczny biegnący wzdłuż doliny rzeki Huczwy, na którym zachowany został naturalny krajobraz doliny, wraz z pozostałościami grodziska Gozdów, terenami łąkowymi i bagiennymi. W korytarzu tym wskazane zostało miejsce na zalew mający zwiększyć walory rekreacyjne i turystyczne. Na terenie korytarza nie mogą być lokalizowane obiekty mogące zagrażać środowisku naturalnemu tj.: zakłady przemysłowe, obiekty rolnicze, obiekty gospodarcze). Wskazane jest natomiast lokalizowanie ścieżek pieszych i rowerowych, realizowanych w taki sposób, aby nie został naruszony naturalny układ zadrzewień, łąk oraz pól uprawnych.
- Korytarz ekologiczny położony wzdłuż doliny rzeki Siniochy zachowuje naturalno-kulturowy krajobraz kształtowany przez łąki, pastwiska, zadrzewienia oraz bagna. Na obszarach objętych tym korytarzem zabroniona jest realizacja ciągów infrastruktury technicznej przegradzającej korytarz.

Na terenie gminy zlokalizowane są także węzły ekologiczne:

- Węzeł ekologiczny na południowo-wschodnim skraju gminy leżący w obrębie doliny rzeki Huczwy. Na obszarze węzła wymagane jest zachowanie naturalno-kulturowego krajobrazu doliny, wraz z łąkami, zadrzewieniami, enklawami leśnymi, użytkami leśnymi oraz uprawami rolnymi.
- Węzeł ekologiczny Las Kozuchowski. Teren węzła zachował naturalny charakter leśny z użytkami leśnymi o dużej bioróżnorodności. Wokół obszaru leśnego występują uprawy rolne, na których w północno-zachodniej części występuje zabudowa rolnicza.

Obszary i Obiekty Szczególnie Chronione

Parki pałacowe, klasztorne i dworskie:

- Peresołowice – park XIX-wieczny o pow. 2 ha z relikdami ogrodu z XVIII w. z jodłą kalifornijską, sosną, limbą i sosną wejmutką;
- Turkowice – Zakład-zespół zieleni o pow. ok. 3 ha na terenie XIX-wiecznego prawosławnego klasztoru żeńskiego;
- Werbkowice – park krajobrazowy o pow. 20 ha z przełomu XVIII i XIX w. z dąbrową i jodłą kalifornijską;
- Lasy ochronne:
  - stanowiące ostoję zwierząt,
  - wodochronne.

Na terenie Gminy występują następujące pomniki przyrody:

- Lipa drobnolistna 2 szt. Gozdów,
- Dąb szypułkowy Malice,
- Dąb szypułkowy 124 szt. Werbkowice,
- Lipa drobnolistna Werbkowice.

Na terenie Gminy wstępuje również obszar chroniony *Natura 2000 Ostoja Tyszowiecka*. Jest to rozległy obszar obejmujący całą dolinę rzeki Sieniochy i środkowy odcinek doliny Huczwy. Teren charakteryzuje się mozaiką siedlisk. Obniżenia w dolinie wypełnione są torfami występującymi na utworach kredowych lub piaszczystych. Obszar występowania utworów piaszczystych porośnięty jest borami. Na żyzniejszych siedliskach występują lasy łąkowe, a na terenach podmokłych (w bezpośrednim sąsiedztwie dolin rzecznych) – olsy. W górnym biegu Sieniochy znajdują się dwa kompleksy stawów rybnych (Dub i Swaryczów), na których prowadzona jest gospodarka rybacka. Duża część torfowisk stale lub okresowo podmokłych jest nieużytkowana i porośnięta turzycowiskami, pozostała zaś to ekstensywnie użytkowane łąki. Część torfowisk leżących w dolinie Sieniochy jest eksploatowana – prowadzi się ręczne wydobywanie torfu. Na obszarze występuje co najmniej 24 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 9 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). Na liście wszystkich stwierdzonych tu ptaków znajduje się 148 gatunków (w tym 119 lęgowych). W okresie lęgowym stwierdzono występowanie następujących gatunków: około 5% populacji krajowej rybitwy białowąsej (PCK), powyżej 2% populacji krajowej dzięcioła białoszyjowego, co najmniej 1% populacji krajowej dubelta (PCK) i podróżniczka (PCK) oraz stosunkowo licznie (C7) zielonkę (PCK), kokoszkę i muchołówkę białoszyją. Występuje co najmniej 8 gatunków roślin z listy Czerwonej Księgi i dodatkowe 4 gatunki z listy roślin chronionych. Spośród występujących tu kręgowców najciekawszym jest suseł perełkowany *Spermophilus suslicus* (zachodni skraj zasięgu gatunku). Spotykanych jest kilka gatunków owadów z listy Czerwonej Księgi.

Ludność i procesy demograficzne

Na koniec 2016 roku gminę zamieszkiwało 9850 osób, w tym 4966 kobiety (50,42% wszystkich mieszkańców). Na 1 km² powierzchni gminy przypadało 52 osoby i jest to wartość identyczna od średniej wyliczonej dla powiatu hrubieszowskiego.

W gminie Werbkowice na 4884 mężczyzn przypadało 4966 kobiet (101 kobiet na 100 mężczyzn) i jest to wartość niższa od średniej powiatowej (104 kobiety na 100 mężczyzn).

W tym samym okresie struktura wiekowa mieszkańców gminy przedstawia się w następujący sposób:

- Osoby w wieku przedprodukcyjnym – 1 693,
- Osoby w wieku produkcyjnym – 6 131,
- Osoby w wieku poprodukcyjnym – 2 026.

Wskaźnik przyrostu naturalnego od kilku lat utrzymuje wartość ujemną i należy podkreślić, że wskaźnik ten stanowi jedną z najwyższych wartości wśród gmin w powiecie hrubieszowskim i jest o 2,47 punktu wyższy niż w powiecie i ponad ok. 3 razy wyższy niż w województwie lubelskim. Od połowy lat dziewięćdziesiątych XX w. systematycznie maleje liczba ludności województwa lubelskiego. W 2016 roku, pomimo odnotowanego wzrostu liczby urodzeń i zmniejszenia liczby zgonów, podobnie jak w latach ubiegłych, utrzymał się ujemny przyrost naturalny. Saldo migracji ludności na pobyt stały w omawianym okresie, także było ujemne. Oznacza to, że liczba osób wymeldowanych z pobytu stałego w ciągu omawianego okresu przekroczyła liczbę osób zameldowanych na pobyt stały w tym czasie. Prawdopodobnie przyczyną odpływu ludności z terenu gminy jest emigracja do miast w celach zawodowych, osobistych i zarobkowych

Warunki życia mieszkańców

Rynek pracy i bezrobocie

Pod koniec 2015 r. wg danych GUS w gminie Werbkowice zatrudnionych było 757 osób, z czego 358 stanowiły kobiety. Należy zaznaczyć, iż dane te nie dotyczą podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób oraz gospodarstw indywidualnych w rolnictwie. W tym miejscu wyraźnie widać dominację zatrudnienia w branży przemysłowej i budownictwie. W branży tej zatrudnionych jest 340 osób. Analizując rynek pracy w gminie Werbkowice w ciągu kilku lat (2010-2013), można zauważyć tendencję spadkową liczby pracujących zarówno wśród mężczyzn i kobiet (ogólnie z 900 osób w 2010 r. do 800 w 2013).

Bezrobocie jest szczególnie odczuwalnym problemem na terenie gminy Werbkowice. Na koniec 2015 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Hrubieszowie zarejestrowanych było 714 osób bezrobotnych (w 2016 – 645) w tym 335 kobiet (w 2016 - 310), zaś obecnie w tej grupie aż 186 długotrwale pozostawało bez zatrudnienia.

Podmioty gospodarki narodowej

Na terenie gminy Werbkowice pod koniec 2016 r. działały 502 podmioty gospodarcze zarówno Gminne i powiatowe samorządowe jednostki organizacyjne, Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą jak i Osoby prawne i jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej. Liczba podmiotów gospodarczych od kilku lat utrzymuje się na zbliżonym poziomie pomimo ich fluktuacji wskazującej na problemy z utrzymaniem działalności. W kolejnych latach liczba podmiotów gospodarczych przedstawiała się następująco:

- Rok 2010: 440 podmiotów gospodarczych;
- Rok 2011: 422 podmiotów gospodarczych;
- Rok 2012: 441 podmiotów gospodarczych;
- Rok 2013: 466 podmiotów gospodarczych;
- Rok 2014: 487 podmiotów gospodarczych;
- Rok 2015: 505 podmiotów gospodarczych;
- Rok 2016: 502 podmiotów gospodarczych;

Pod względem liczby podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON na 10 tysięcy ludności, gmina Werbkowice zajmowała 2 miejsce w powiecie hrubieszowskim. Biorąc pod uwagę liczbę podmiotów gospodarczych, gmina Werbkowice plasuje się również na 2 miejscu w powiecie. Struktura działowa podmiotów gospodarki narodowej wykazuje, że najwięcej podmiotów w gminie działało w sekcji handel oraz naprawy (142), co stanowi 29,15% wszystkich przedsiębiorstw na terenie gminy. Dużą rolę odgrywają też sekcja budownictwo – 12,11%.

Rolnictwo

Werbkowice to gmina rolnicza (w przeważającej części). Gmina charakteryzuje się dobrymi i bardzo dobrymi glebami. Grunty orne w I i II klasie bonitacyjnej stanowią 30,2%, a w klasie III – 38,9% ogólnej powierzchni gruntów ornych w gminie. Gmina Werbkowice położona jest w północno-zachodniej części Kotliny Hrubieszowskiej, która wchodzi w skład Wyżyny Zachodniowłońskiej. Tylko północno-zachodnia część gminy leży w obrębie Działów Grabowieckich wchodzących w skład Wyżyny Lubelskiej. Na utworach lessowych zalegających tu grubą warstwą wykształciły się gleby typu czarnoziemów. Występują one w centralnej i północnej części Kotliny Hrubieszowskiej oraz w Działach Grabowieckich, a więc na większej części obszarugminy. W południowej części gminy występują gleby brunatne, a w dolinach rzek również torfowomurszowe. Wśród gruntów ornych przewagę stanowią kompleksy pszenny bardzo dobry i pszenny dobry zaliczane do czarnoziemów właściwych, czarnoziemów zdegradowanych, gleb brunatnych właściwych i brunatnych wylugowanych.

Powierzchnia administracyjna Gminy Werbkowice to w przeważającej części użytki rolne. Zajmują one powierzchnię 15 655 ha, co stanowi 83% powierzchni gminy. Z tego przeważająca część – 12 251 ha to grunty orne. W klasach bonitacyjnych od I do III kl. sklasyfikowano 69,1% gruntów orných w gminie. W większości miejscowości grunty orne stanowią ponad 50% wszystkich gruntów. Najłabsze grunty są we wsiach: Turkowice, Wronowice, Malice. Grunty rolne znajdujące się na terenie Gminy Werbkowice stanowią 15,54% całości gruntów rolnych na terenie powiatu hrubieszowskiego.

Grunty leśne i zadrzewione stanowią 7,26% powierzchni gminy. Są one zlokalizowane w przeważającej części w miejscowościach: Turkowice, Wronowice, Malice. Użytki zielone zajmują 17,35% powierzchni gminy, występują głównie w dolinach rzek: Huczwa, Siniocha, Henrykówka. Są to czarne ziemie zdegradowane, gleby mułowo-torfowe i murszowo-torfowe powstałe na torfach niskich. Według danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r, w Gminie Werbkowice funkcjonuje 1612 gospodarstw rolniczych. Zdecydowana większość z nich to gospodarstwa niewielkie do 10 ha, które łącznie stanowią ponad 61% ogółu gospodarstw rolnych w Gminie Werbkowice. Najwięcej nich to gospodarstwa o wielkości od 5 do 10 ha – 472 jednostek i od 1 do 5 ha – 520 jednostek. Największy udział gruntów orných posiadają wsie: Terebiń, Podhorce, Turkowice, Hostynne-Kolonia, najwyższy zaś udział użytków zielonych występuje w Turkowicach, Wronowicach i Podhorcach. Natomiast najwięcej sadów występuje we wsiach: Alojzów, Hostynne-Kolonia. Największą powierzchnię, spośród spotykanych na terenie gminy grup roślin uprawnych zajmują zboża. W strukturze zasiewów zboża oraz mieszanki zbożowe stanowią 59% powierzchni zasiewów. W gminie uprawia się najbardziej wymagające ze wszystkich zbóż: pszenicę ozimą oraz jęczmień jary. W gospodarstwach posiadających grunty słabsze obok owsa i żyta szczególnie przydatne jest pszenżyto. Pozytywną tendencją jest zauważalny wzrost udziału kukurydzy uprawianej na ziarno. Obecnie zajmuje ona ok. 2% powierzchni upraw roślin zbożowych. Stale zmniejszającą się powierzchnię w strukturze zasiewów zajmują ziemniaki, obecnie jest to 3,5% powierzchni upraw. Rośliny okopowe pastewne, strączkowe pastewne i motylkowe uprawiane są na terenie gminy w niewielkim stopniu. Spowodowane jest to zmniejszającym się stanem pogłowia bydła i trzody chlewnej. Poważną pozycję w produkcji roślinnej zajmują uprawy sadownicze oraz uprawa warzyw, w tym uprawa fasoli karłowej na nasiona suche. Najwięcej warzyw w gruncie i pod folią uprawia się we wsiach: Wronowice, Podhorce, Terebiń.

Zasoby mieszkaniowe i wyposażenie w infrastrukturę komunalną

Na terenie Gminy Werbkowice znajduje się 3139 mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej 261647 m². Biorąc pod uwagę przeciętną powierzchnię użytkową 1 mieszkania w zasobach mieszkaniowych, gmina Werbkowice plasuje się na 3 miejscu w powiecie. Jest to wskaźnik wysoki w stosunku do innych gmin. Pod względem liczby mieszkań gmina również znajduje się na trzeciej pozycji w powiecie hrubieszowskim. Sytuacja mieszkaniowa nie sprzyja turystyce, która wymaga nie tylko większej, niż przeciętnie powierzchni mieszkań, ale przede wszystkim wyraźnego nadmiaru ilości izb w mieszkaniach w stosunku do liczby zamieszkujących je osób. W typowo turystycznych terenach wskaźniki te są zdecydowanie większe niż w gminie Werbkowice. Istotnym elementem świadczącym o warunkach życia mieszkańców jest stan oraz jakość zasobów mieszkaniowych gminy.

Ważnym kryterium oceny standardów mieszkaniowych jest ich dostęp do sieciowej infrastruktury komunalnej - wyposażenie w wodociąg, kanalizację i sieć gazową. Zaopatrzenie w wodę następuje poprzez komunalne ujęcia wód zasilające lokalne sieci wodociągowe. Długość sieci wodociągowej w gminie wynosi 96,8 km. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności wynosiło ogółem 10,6 dm³ na 1 mieszkańca. Z sieci wodociągowej korzysta 41,6% ogółu ludności. Wskaźnik zwodociągowania dla całego powiatu nie przekracza 68,9% ogółu ludności podłączonej do sieci rozdzielczej (przy czym zarówno z sieci stanowiącej własność komunalną, jak i pozostałą). W gminie Werbkowice z sieci wodociągowej korzysta 4063 mieszkańców i jest to ilościowo piąty wynik w powiecie. Miejscowością o najwyższym współczynniku zwodociągowania w gminie jest miejscowość Werbkowice. Gmina Werbkowice posiada sieć kanalizacyjną o długości 18,9 km, z której korzysta 28,5% mieszkańców gminy, co plasuje gminę poniżej średniej powiatowej

wynoszącej 35,9%²¹. Gmina Werbkowice posiada trzy oczyszczalnie ścieków. Z oczyszczalni ścieków korzystało 2785 osób (2014 r.).

Ponadto w 2016 r. 28,7%, ludności posiadało podłączenie do sieci kanalizacyjnej, natomiast z sieci gazowej korzystało 0,3 %. Pomimo tego, iż obserwuje się tendencję wzrostową wyposażenia mieszkań w wodociągi i kanalizację, jest ona niewystarczająca i ciągle na niższym poziomie niż średnia powiatu.

Infrastruktura sportu i rekreacji

Na terenie gminy Werbkowice zlokalizowanych jest:

- 14 boisk sportowych, w tym oddany do użytku w 2006 roku stadion w Werbkowicach,
- 1 Kompleks Boisk Sportowych Orlik,
- Hala Sportowa przy ulicy Mickiewicza w Werbkowicach,
- 7 placów zabaw,
- 2 przystanie kajakowe,
- 2 siłownie.

Największym problemem związanym z rozwojem sportu w Gminie Werbkowice jest zbyt mała liczba obiektów sportowych na tzw. małych kompleksów sportowo-rekreacyjnych, kompleksu basenowego (najbliższy położony w odległości 40 km). Istnieje potrzeba budowy bieżni ze sztucznej nawierzchni, skoczni do skoku w dal, modernizacji kortów tenisowych – aktualny stan nie pozwala na grę, budowa skateparku. W innych miejscowościach konieczna jest renowacja starych boisk sportowych i uzupełnienie ich w infrastrukturę. Sport w miejscowości Werbkowice, gminie, powiecie istnieje na nie wystarczającym poziomie, w szczególności w grupach młodzieżowych. Przyczyną jest oprócz braku infrastruktury sportowo rekreacyjnej niedostateczny poziom popularyzacji sportu (w tym brak imprez sportowych o ogólnopolskim znaczeniu) co bezpośrednio przedkłada się na małe zainteresowanie sportem, ubóstwo środowisk wiejskich oraz niewielka pomoc samorządów w upowszechnieniu sportu na wsi.

Układ komunikacyjny

Układ komunikacyjny Gminy Werbkowice funkcjonuje w oparciu o:

- układ drogowy,
- linię kolejową.

Układ drogowy gminy ma zadanie zabezpieczać potrzeby transportowe gminy, zapewniając powiązania krajowe i regionalne. Cały system komunikacyjny gminy rozwija się w oparciu o dwie główne drogi tj. drogę krajową Nr 74 i drogę wojewódzką nr 850. Obie drogi stanowią korytarze transportowe. Na ich podstawie budowane są pasma rozwoju gospodarczego gminy w zakresie komunikacji.

Główne ciągi komunikacyjne gminy to:

- Droga krajowa Nr 74 Sulejów – Granica Państwa, o długości ok. 350 km. W granicach administracyjnych gminy Werbkowice długość tej drogi wynosi 14,922 km, zlokalizowana jest w km 317+768 – 332+846. Droga ta o szerokości jezdni 7,0 m przystosowana jest do przenoszenia zwiększonych obciążeń ma bardzo duże znaczenie gospodarczo komunikacyjne. Pełni funkcję drogi tranzytowej do przejścia granicznego w Zosinie. Droga ta na terenie gminy Werbkowice przebiega przez dwie miejscowości o zwartej zabudowie tj. miejscowość Hostynne i Werbkowice. Dla poprawy bezpieczeństwa ruchu w miejscowości Hostynne-Kolonia należy wybudować ciąg dla ruchu pieszego oraz w miejscowości Werbkowice dodatkowy ciąg jezdny dla obsługi pojazdów dowożących zboże i buraki cukrowe do PZZ i Cukrowni Werbkowice. W centrum miejscowości Werbkowice wskazanym jest wprowadzenie pionowego oznakowania przez budowę urządzeń sygnalizacji świetlnej,

co poprawiłoby bezpieczeństwo ruchu drogowego / włączenie drogi powiatowej Werbkowice – Tyszowce / jak i ruchu pieszego.

- Droga wojewódzka Nr 850 Tomaszów – Alojzów, o długości 48,544 km. W granicach administracyjnych gminy Werbkowice długość tej drogi wynosi 12,749 km i jest zlokalizowana w km 35+796 – 48+544. Droga ta stwarza połączenie komunikacyjne z południową częścią kraju. Nośność nawierzchni, której szerokość wynosi 6,0 m, przystosowano do obciążeń o dużym tonażu.
- Drogi powiatowe, o łącznej długości na terenie gminy Werbkowice – 79,210 km, z czego: 74,803 km to drogi o nawierzchni twardej z mas mineralno-bitumicznych. Tworzą połączenie do wszystkich miejscowości na terenie gminy. Sieć dróg powiatowych jest, lecz ich stan techniczny wymaga przebudowy, modernizacji lub remontu. Dla poprawy bezpieczeństwa ruchu na drogach powiatowych należy dążyć do budowy ciągów pieszych przez następujące miejscowości: Gozdów, Malice, Turkowice. Miejscowości te mają zwartą zabudowę, są to miejscowości o dużej liczebności mieszkańców. Stan techniczny nawierzchni tych dróg jest bardzo zły. Drogi te od czasów budowy nigdy nie były kompleksowo modernizowane ani nie podlegały przebudowie. Nośność tych dróg jest bardzo mała. Wprowadzanie czasowych ograniczeń tonażu w okresie wiosennym chroni przed rozszerzaniem się przełomów i dalszych spękań, lecz nie poprawia jakości przejezdności. Bardzo ważne znaczenie komunikacyjne i gospodarcze mają dwie drogi powiatowe tj. Werbkowice – Tyszowce i Werbkowice – Kotorów – Honiatyczki – Kotlice. Są to ciągi komunikacyjne łączące drogę krajową z drogą wojewódzką i z drogą powiatową. Łączą siedziby gminy Tyszowce oraz miejscowości gminy Miączyn. Stan techniczny tych dróg wymaga natychmiastowej modernizacji bądź przebudowy. Nie wykonanie takich robót na drodze Malice – Honiatyczki spowoduje całkowity brak przejezdności. Na niektórych odcinkach droga ta wymaga natychmiastowego wzmocnienia nawierzchni oraz wykonanie odwodnienia korpusu drogowego. Gmina Werbkowice każdego roku udziela w pomocy finansowej dla organu zajmującego się utrzymaniem dróg powiatowych tj. dla Zarządu Dróg Powiatowych w Hrubieszowie na wzmocnienie odcinków dróg powiatowych będących w najgorszym stanie technicznym. Jest to jednak doraźna pomoc, pozwalająca na poprawę przejezdności w bardzo małym zakresie.
- Drogi gminne – długości 134,4 km w tym 22,0 km o nawierzchni bitumicznej, 2,1 km z kostki betonowej, 35,3 km o nawierzchni tłuczniowej, 25,0 km o nawierzchni wzmocnionej żwirem lub żużlem, pozostała sieć dróg gminnych to drogi o nawierzchni z gruntu rodzimego. Drogi gminne są uzupełnieniem sieci dróg powiatowych, pełnią funkcję obsługi terenów rolnych, jak również bezpośrednio łączą tereny luźnej zabudowy z drogami powiatowymi. W ośrodku gminnym tj. w miejscowości Werbkowice ciągi dróg gminnych tworzą ulice, które w większości są utwardzone. W ośrodku gminnym Werbkowice istnieje potrzeba rozbudowy wewnętrznych placów i ulic. Zachodzi potrzeba rozbudowy i budowy parkingów w pobliżu urzędów oraz kompleksu usługowo-handlowego w centrum miejscowości Werbkowice. Sieć dróg gminnych na terenie gminy Werbkowice jest rozbudowana. Problemem jest ich stan techniczny. W większości są to drogi budowane w latach siedemdziesiątych w ramach czynów społecznych miejscowej ludności. Ich budowa została zakończona na etapie podbudowy z gruntu stabilizowanego cementem. Po takich nawierzchniach odbywał się ruch, doprowadzając ich stan do całkowitej dewastacji. Z tych też względów w chwili obecnej zachodzi pilna potrzeba przebudowy tych dróg przez wykonanie renowacji istniejącego odwodnienia korpusu drogi, wzmocnienia istniejącej podbudowy oraz wykonania nawierzchni z mas mineralno-asfaltowych. Najpilniejsze wykonanie takiego zakresu obejmuje drogi gminne o większym znaczeniu gospodarczym tj. drogi, przy których zlokalizowana jest zabudowa mieszkalno-zagrodowa. Ocenia się, że takich dróg wymagających pilnej przebudowy jest ok. 15 km. Pozostałe drogi gminne ulepszone lub o nawierzchni gruntowej będą utrzymywane w stanie przejezdności przez wykonywanie remontu cząstkowego. Drogi te stanowią wyłącznie dojazdy do pól lub mniejszej liczby zabudowań. Zachodzi również potrzeba przebudowy ulic w miejscowości Werbkowice leżących w ciągu dróg gminnych. Pomimo że są to drogi utwardzone,

rozwiązania techniczne włączeń do dróg wyższej kategorii oraz skrzyżowań nie odpowiadają warunkom technicznym dla kategorii dróg gminnych, a tym samym stwarzają bardzo duże zagrożenie dla ruchu drogowego, jak i pieszego.

- Linia kolejowa: Przez teren gminy przechodzą dwie linie kolejowe – normalnotorowa Hrubieszów – Zamość oraz szerokotorowa Rawa Ruska (Ukraina) – Hrubieszów – Huta Katowice. Linia Hutnicza Szerokotorowa (w skrócie LHS; dawniej zwana Linia Hutniczo-Siarkową) jest linią towarową (tzw. przemysłową), posiadała też znaczenie strategiczne. LHS jest najdłuższą linią szerokotorową w Polsce i najdalej wysuniętą na zachód linią szerokotorową (o prześwicie 1520 mm) w Europie. Na niej znajduje się np. największa w naszym kraju rampa towarowa (na stacji Sławków Południowy w Zagłębiu), czy pierwsza, jaką wybudowano przeprawa mostowa posadowiona na palach wielkośrednicowych (na rz. Wiśle, w miejscowości Matiaszów). LHS przebiega przez południowy -wschód i południe naszego kraju mając blisko 400 km długości. Polski odcinek LHS swój bieg rozpoczyna na granicy Polski z Ukrainą na Bugu w okolicach Hrubieszowa, w miejscowości Gródek, biegnie od mostu na Bugu przez Łudin, Izov, Władimir Wołyński do Kowla, gdzie włącza się do sieci kolejowej, kolei ukraińskich Uś. Polska część LHS biegnie od ww. mostu w Gródku przez Hrubieszów, Jarosławiec, Wysokie (Zamość Bortatycze), Brody (Szczepieszyn), Zwierzyniec, Biłgoraj, Puszcę Sandomierską, Knapy (Wolę Baranowską), Sędziszów, Olkusz i Bukowno. LHS swój bieg kończy na 394 650 kilometrze na stacji Sławków Południowy w Zagłębiu Dąbrowskim (25 km od Katowic). Z punktu widzenia infrastruktury elektroenergetycznej gmina Werbkowice jest obszarem w pełni zelektryfikowanym.

3. METODOLOGIA OPRACOWANIA

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 składa się z trzech zasadniczych części:

- **diagnostyczno-analitycznej** - (Rozdział 4. Diagnoza, Rozdział 5. Delimitacja obszarów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji),
- **strategicznej** - (Rozdział 6. Wizja Obszaru Rewitalizacji, Rozdział 7. Cele rewitalizacji i kierunki działań, Rozdział 9. Powiązanie z dokumentami strategicznymi i planistycznymi),
- **wdrożeniowo-ewaluacyjnej** - (Rozdział 8. Charakterystyka projektów rewitalizacyjnych wraz z planem finansowym i uzasadnieniem ich komplementarności, Rozdział 10. System wdrażania monitorowania działań rewitalizacyjnych, Rozdział 11. System ewaluacji i aktualizacji programu).

W ramach prac nad szeroką diagnozą w pierwszej kolejności przeprowadzono prace przygotowawcze polegające na zgromadzeniu materiałów źródłowych oraz danych ilościowych i jakościowych dotyczących gminy Werbkowice. Dane pozyskano z Urzędu Gminy Werbkowice, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Werbkowicach, Powiatowego Urzędu Pracy w Hrubieszowie, Komendy Powiatowej Policji w Hrubieszowie (Posterunek Policji w Werbkowicach), a także ogólnodostępnych baz danych: Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie, CEiDG, Głównego Urzędu Statystycznego (Bank Danych Lokalnych) oraz właściwych w zakresie merytorycznym instytucji samorządowych i jednostek administracji zespolonej szczebla wojewódzkiego i krajowego.

Kluczowym dokumentem źródłowym dla *Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023* była *Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Werbkowice na lata 2013-2020*⁶. Problemy zidentyfikowane w strategii zostały uwzględnione podczas opracowania diagnozy gminy Werbkowice w niniejszym Programie, a wskaźniki odpowiednie dla poszczególnych problemów zostały przeanalizowane w skali sołectw/jednostek strukturalnych. Analiza problemów społecznych została uzupełniona analizą wskaźników odpowiednich dla problemów gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno – funkcjonalnych i technicznych. Po zebraniu wszystkich niezbędnych danych i informacji przeprowadzono ich szczegółową analizę w celu poznania problemów, z którymi boryka się gmina Werbkowice.

Na podstawie analizy wskaźnikowej, uwzględniającej w szczególności wskaźniki społeczno-gospodarcze, wyznaczony został obszar zdegradowany, na którym zidentyfikowano sytuację kryzysową. Na obszarze tym występują gorsze niż średnia w gminie wskaźniki problemów społecznych, współwystępujące z gorszymi wskaźnikami dotyczącymi problemów gospodarczych, środowiskowych, infrastrukturalnych i przestrzennych. Sołectwa/jednostki strukturalne wchodzące w skład obszarów zdegradowanych, w których zidentyfikowano najgorszą sytuację społeczną, na którą nawarstwia się największa liczba innych zdiagnozowanych problemów zostały uznane za obszar rewitalizacji.

Podczas dalszych prac nad Programem Rewitalizacji określona została wizja stanu docelowego obszaru rewitalizacji, cele i kierunki działań rewitalizacyjnych. Jednym z ostatnich etapów prac nad programem było opracowanie systemu wdrażania oraz monitorowania efektów podejmowanych działań rewitalizacyjnych. W systemie wdrażania zidentyfikowano projekty rewitalizacyjne, opracowano szczegółowy plan finansowy, opisano komplementarność projektów oraz określono źródła ich finansowania.

Kluczowym elementem prac nad Programem Rewitalizacji było zapewnienie włączenia lokalnej społeczności w proces jego opracowania. Mieszkańcy gminy, a w szczególności sołtysi jako przedstawiciele poszczególnych sołectw, zostali włączeni w proces diagnozowania problemów na obszarze gminy, wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, określenia celów rewitalizacji oraz identyfikacji projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Konieczne dla osiągnięcia

⁶ Załącznik do uchwały Nr XXIX/171/2012 Rady Gminy Werbkowice z dnia 13 grudnia 2012 roku.

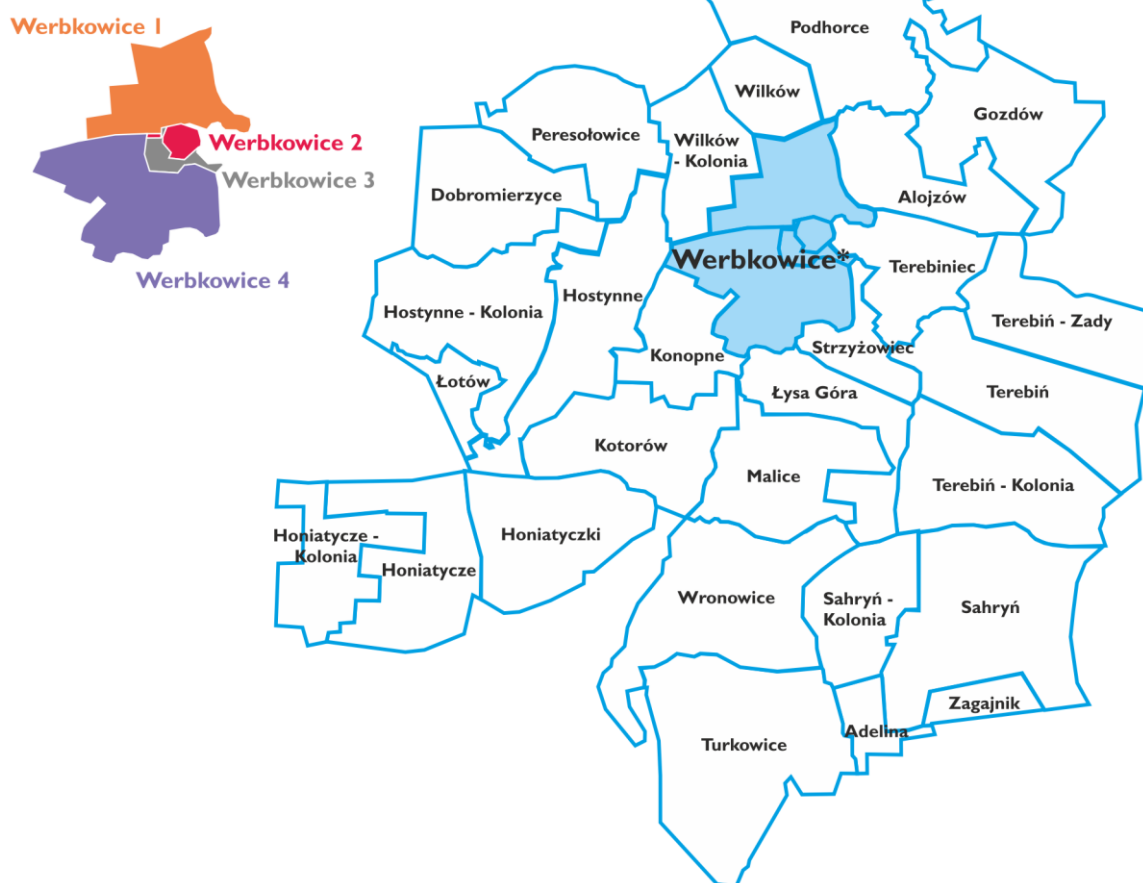
przyjętych celów i zrealizowania projektów rewitalizacyjnych jest nawiązanie dialogu z szerokim kręgiem interesariuszy i przeprowadzanie transparentnego procesu konsultacji społecznych.

Wyznaczenie jednostek badawczych

Dla celów wyznaczenia obszarów zdegradowanych na terenie Gminy Werbkowice, proces diagnostyczny oparto o istniejące na mocy art. 5 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym⁷ jednostki pomocnicze – sołectwa, które dla potrzeb programu stanowią jednostki strukturalne (analityczne) i odpowiadają istniejącym powiązaniom funkcjonalno-przestrzennym. Dodatkowo dokonano rozdzielenia sołectwa Werbkowice według obowiązującego podziału na okręgi wyborcze⁸, na cztery jednostki strukturalne. Ponieważ na obszarze tego sołectwa zamieszkuje 2 848 osób co stanowi 28,91% mieszkańców gminy (wg. danych na 31.12.2016 r.), a zgodnie w Wytuczynymi na obszarze rewitalizacji nie może zamieszkiwać więcej niż 30% mieszkańców gminy, istnieje uzasadniona obawa, iż w sytuacji wyznaczenia na podstawie diagnozy całego sołectwa Werbkowice jako obszaru najbardziej zdegradowanego, zostanie ono wskazane jako obszar rewitalizacji wykluczając inne również zdegradowane sołectwa – jednostki strukturalne z programu rewitalizacji.

Mapa 3. Mapa jednostek strukturalnych Gminy Werbkowice.

* podział sołectwa Werbkowice wg. okręgów wyborczych

źródło: Opracowanie własne

⁷ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (t.j. - Dz.U. 2016 nr 0 poz. 446).

⁸ Uchwała Nr XXVII/156/2012 Rady Gminy Werbkowice z dnia 30 października 2012 r. w sprawie podziału Gminy Werbkowice na okręgi wyborcze oraz ustalenia ich granic, numerów i liczby radnych wybieranych w każdym okręgu.

Tabela I. Podstawowe dane jednostek strukturalnych Gminy Werbkowice w latach 2012-2016.

Lp.	Sołectwo	Liczba mieszkańców ⁹						Powierzchnia ¹⁰	
		2012	2013	2014	2015	2016	% mieszkańców gminy	[ha]	% powierzchni gminy
1.	Adelina	90	88	88	87	88	0,89%	152,05	0,81%
2.	Alojzów	345	338	339	335	334	3,39%	424,58	2,27%
3.	Dobromierzyce	226	223	224	223	225	2,28%	678,97	3,63%
4.	Gozdów	781	756	751	744	742	7,53%	878,83	4,70%
5.	Honiatyce	192	189	188	189	185	1,88%	716,48	3,83%
6.	Honiatyce - Kolonia	147	145	146	136	136	1,38%	461,42	2,47%
7.	Honiatyczki	247	242	238	237	235	2,39%	734,17	3,92%
8.	Hostynne	333	326	327	318	308	3,13%	786,79	4,20%
9.	Hostynne - Kolonia	412	404	407	413	415	4,21%	880,85	4,71%
10.	Konopne	175	175	168	157	159	1,61%	413,05	2,21%
11.	Kotorów	233	231	234	234	231	2,35%	701,77	3,75%
12.	Łotów	48	47	47	46	43	0,44%	169,23	0,90%
13.	Łysa Góra	182	179	176	174	173	1,76%	506,66	2,71%
14.	Malice	337	329	334	329	331	3,36%	665,39	3,56%
15.	Peresołowice	229	233	232	234	234	2,38%	612,97	3,28%
16.	Podhorce	420	417	413	410	408	4,14%	1 140,21	6,09%
17.	Sahryń	405	403	397	396	392	3,98%	1 017,13	5,43%
18.	Sahryń - Kolonia	232	233	230	222	217	2,20%	600,49	3,21%
19.	Strzyżowiec	60	54	52	53	53	0,54%	249,02	1,33%
20.	Terebiniec	330	326	320	316	320	3,25%	491,28	2,63%
21.	Terebiń	590	580	582	380	378	3,84%	982,9	5,25%
22.	Terebiń - Kolonia	145	142	141	138	130	1,32%	824,92	4,41%
23.	Terebiń - Zady	-	-	-	191	189	1,92%	443,5	2,37%
24.	Turkowice	503	502	495	487	478	4,85%	1 239,30	6,62%
25.	Werbkowice okręg 1	715	712	709	696	702	7,13%	375,00	2,00%
26.	Werbkowice okręg 2	609	607	602	602	607	6,16%	36,50	0,20%
27.	Werbkowice okręg 3	892	888	886	884	862	8,75%	30,80	0,16%
28.	Werbkowice okręg 4	703	690	688	685	677	6,87%	592,51	3,17%
29.	Wilków	152	150	149	147	146	1,48%	431,60	2,31%
30.	Wilków - Kolonia	184	180	179	178	176	1,79%	300,90	1,61%
31.	Wronowice	258	251	244	249	228	2,31%	1 014,90	5,42%
32.	Zagajnik	51	52	50	49	48	0,49%	160,93	0,86%
GINA		10 226	10 092	10 036	9 939	9 850		18 715,09	

⁹ źródło: Ewidencja ludności, Urząd Gminy Werbkowice; dane roczne wg. stanu na koniec roku.

¹⁰ źródło: Urząd Gminy Werbkowice; opracowanie własne na podstawie danych przestrzennych.

Metoda wskaźnikowa

Zgodnie z wytycznymi¹¹ w przeprowadzonej diagnozie na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego dokonano analizy porównawczej tak wyznaczonych jednostek strukturalnych, opartej na zestawie wskaźników cząstkowych oraz syntetycznych wskaźników degradacji¹² we wszystkich ww. pięciu sferach, pozwalających na obiektywne określenie stopnia zróżnicowania zjawisk kryzysowych i potencjałów lokalnych na terenie gminy. Syntetyczne wskaźniki koncentracji zjawisk kryzysowych w poszczególnych sferach przedstawione zostały na mapach poglądowych Gminy Werbkowice z podziałem na jednostki strukturalne i stanowią główne kryteria delimitacji obszaru zdegradowanego. Ze względów metodologicznych dla potrzeb zobrazowania tendencji zmian wskaźników na terenie gminy przyjęto 5-letni okres referencyjny (2012 - 2016), natomiast odniesienie wskaźników do jednostek strukturalnych przyjęto wg. stanu na dzień 31 grudnia 2016 r.

---

¹¹ Wytyczne zatwierdzone w dniu 02.08.2016 r. przez Ministra Rozwoju (MR/H 2014-2020/20(2)08/2016).

¹² Lista wskaźników syntetycznych i cząstkowych (Załącznik nr 2).

4. DIAGNOZA

4.1. Sfera Społeczna

Problemy społeczne

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Werbkowice na lata 2013-2020¹³ (dalej SRPS), na podstawie danych za 2011 rok zdefiniowała główne problemy społeczne występujące w gminie wg. powodów udzielania pomocy, jako: bezrobocie, ubóstwo, niepełnosprawność, alkoholizm, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz długotrwałą lub ciężką chorobę. W tabeli poniżej przedstawiono dane za okres ostatnich 5 lat (2012-2016), które wskazują, że choć główne problemy nie uległy zmianom, to zmianie uległa ich dynamika i znaczenie dla sytuacji społecznej w gminie.

W 2012 ubóstwo było głównym problemem społecznym w gminie dotykając 203 rodzin i 771 osób, obecnie obejmuje mniej o ponad 34% rodzin i 48% osób. Na przestrzeni ostatnich lat bardzo dużą pozytywną dynamikę zmian można zaobserwować w spadku liczby mieszkańców długotrwale lub ciężko chorych (ponad 39% rodzin i 66% osób mniej) oraz niepełnosprawnych (odpowiednio 30% i 43%). W przypadku rodzin i osób, którym udzielana jest pomoc z powodu alkoholizmu i bezradności, zmiany choć zauważalne następują w zdecydowanie wolniejszym tempie (odpowiednio 19% i 50% oraz 20% i 37%). Na tym tle bezrobocie pozostaje nadal kluczowym negatywnym zjawiskiem w sferze społecznej, zarówno pod względem dużej liczby rodzin i osób (132 rodziny a w nich 438 osób), ale przede wszystkim bardzo niskiej dynamiki zmian.

Tabela 2. Powody udzielania pomocy społecznej w Gminie Werbkowice w latach 2012-2016¹⁴.

Powody udzielania pomocy społecznej ¹⁵	Liczba rodzin					Liczba osób w rodzinach				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
Ubóstwo	203	210	184	180	133	771	779	689	697	398
Sieroctwo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bezdomność	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Potrzeby ochrony macierzyństwa	27	13	13	14	12	142	73	65	64	59
Bezrobocie	138	142	138	147	132	497	576	502	538	438
Niepełnosprawność	76	88	72	50	53	248	303	257	119	141
Długotrwała lub ciężka choroba	53	90	69	10	32	249	349	246	32	84
Bezradności w sprawach opiekuńczo -wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego - ogółem	25	24	10	12	20	138	134	50	59	86
Przemoc w rodzinie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Alkoholizm	84	96	95	91	68	283	335	289	277	140
Narkomania	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	0	0	3	4	4	0	0	13	8	6
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zdarzenia losowe	0	0	1	2	2	0	0	4	8	3
Sytuacja kryzysowa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kłęska żywiołowej lub ekologicznej	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

¹³ Załącznik do uchwały Nr XXIX/171/2012 Rady Gminy Werbkowice z dnia 13 grudnia 2012 roku.

¹⁴ źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Werbkowicach.

¹⁵ Art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity - Dz.U. 2016 nr 0 poz. 930).

Bezrobocie

Obecnie głównym problemem ze względu na powszechność występowania w gminie jest bezrobocie, dotyczące aż 132 rodzin i 438 osób, odpowiednio 27,33% i 29,18%, którym udzielana jest pomoc społeczna, co stanowi prawie 1/3 wszystkich objętych wsparciem GOPS. Wśród jego przyczyn należy zwrócić uwagę na niską aktywności ekonomiczną ludności, mały areał gospodarstw rolnych (7,59 ha¹⁶) oraz niewystarczający popyt na pracę w sferze pozarolniczej.

W okresie ostatnich 5 lat odnotowano zarówno nieznaczny bo zaledwie 4,35% spadek liczby rodzin z 138 w 2012 roku do 132 w 2016 roku, jak i 11,87% liczby osób dotkniętych tym zjawiskiem odpowiednio z 497 do 438. Charakterystyczną cechą gminnego rynku pracy jest bezrobocie sezonowe, które nasila się w okresie zimowym (kwartały: IV i I, Tabela 3), natomiast w okresie letnim większa część osób bezrobotnych w wieku produkcyjnym zatrudnia się do prac dorywczych np. prac polowych (kwartał II i II, Tabela 3). Kluczowym niekorzystnym aspektem bezrobocia jest jego długotrwałość, która w 2012 roku dotyczyła 180 osób z 791 ogółu zarejestrowanych bezrobotnych (22,76%) i pomimo spadku ich liczby do 645 w 2016 roku nadal utrzymuje się na stałym poziomie dotycząc 180 osób, co stanowi aż 28,84% bezrobotnych.

Tabela 3. Bezrobocie w Gminie Werbkowice w latach 2012 – 2016 (kwartałami)¹⁷.

Kategorie	2012				2013				2014				2015				2016			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Bezrobotni zarejestrowani - ogółem	771	730	715	791	831	750	745	820	808	700	669	702	721	652	617	713	709	588	564	645
w tym kobiety	365	367	372	405	407	371	379	409	399	352	336	341	349	325	303	334	342	294	271	310
Długotrwanie bezrobotni (pow. 24 m)	145	146	146	180	191	180	185	205	219	207	202	201	198	185	181	185	183	169	175	186

Średni wskaźnik bezrobocia liczony jako liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne na koniec 2016 roku w przeliczeniu na 100 mieszkańców w gminie wynosi 6,55 i wskazuje, że najbardziej niekorzystny jest w 14 jednostkach strukturalnych w tym najwyższy w sołectwach: Konopne - 10,69, Podhorce - 9,56 i Kotorów - 9,09, zaś najwięcej osób bezrobotnych mieszka w jednostkach: Werbkowice okręg 3 - 64 i Gozdów - 63 (Tabela 4).

W 20 jednostkach liczba zamieszkałych tam osób długotrwanie bezrobotnych jest wyższa niż średnia w gminie wynosząca 1,89 osoby na 100 mieszkańców, wśród nich zdecydowana większość to mieszkańcy jednostek: Werbkowice okręg 3 – 20 osób, Werbkowice okręg 4 – 17 osób, natomiast problem ten nie występuje w jednostkach: Łotów, Strzyżowiec i Zagajnik (Tabela 5).

Porównanie tych dwóch wskaźników pozwala określić, iż bezrobocie w tym długotrwałe z największym natężeniem występuje w jednostkach: Konopne, Podhorce, Hostynne, Kotorów, Dobromierzyce, Werbkowice okręg 3 i 4 oraz Terebiń.

¹⁶ źródło: dane z Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r.

¹⁷ źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie; *Statystyki gminne lata 2012-2016 (kwartałne)* - Gmina Werbkowice.

Tabela 4. Bezrobotni (ogółem) w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku¹⁸.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba osób	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Konopne	159	17	10,69
Podhorce	408	39	9,56
Kotorów	231	21	9,09
Gozdów	742	63	8,49
Hostynne	308	26	8,44
Werbkowice okręg 2	607	51	8,40
Dobromierzyce	225	18	8,00
Werbkowice okręg 3	862	64	7,42
Werbkowice okręg 4	677	49	7,24
Wilków	146	10	6,85
Wilków - Kolonia	176	12	6,82
Honiatyczki	235	16	6,81
Terebiń	378	25	6,61
Terebiniec	320	21	6,56
GINA - średnia	9 850	645	6,55
Wronowice	228	14	6,14
Łysa Góra	173	10	5,78
Malice	331	19	5,74
Alojzów	334	19	5,69
Adelina	88	5	5,68
Sahryń	392	22	5,61
Peresołowice	234	13	5,56
Turkowice	478	33	4,70
Terebiń - Zady	189	23	4,81
Werbkowice okręg 1	702	9	4,76
Łotów	43	2	4,65
Terebiń - Kolonia	130	6	4,62
Honiatycze	185	16	3,86
Zagajnik	48	8	4,32
Hostynne – Kolonia	415	2	4,17
Honiatycze – Kolonia	136	5	3,68
Sahryń-Kolonia	217	6	2,76
Strzyżowiec	53	1	1,89

 Tabela 5. Długotrwale bezrobotni w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku¹⁹.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba osób	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Werbkowice okręg 3	862	20	10,75
Werbkowice okręg 4	677	17	9,14
Gozdów	742	14	7,53
Podhorce	408	11	5,91
Werbkowice okręg 2	607	11	5,91
Hostynne	308	9	4,84
Werbkowice okręg 1	702	9	4,84
Terebiń	378	8	4,30
Sahryń	392	8	4,30
Malice	331	7	3,76
Turkowice	478	7	3,76
Kotorów	231	6	3,23
Terebiniec	320	6	3,23
Konopne	159	5	2,69
Dobromierzyce	225	5	2,69
Alojzów	334	5	2,69
Wronowice	228	4	2,15
Honiatyczki	235	4	2,15
Peresołowice	234	4	2,15
Hostynne - Kolonia	415	4	2,15
GINA - średnia	9 850	186	1,89
Wilków	146	3	1,61
Łysa Góra	173	3	1,61
Wilków - Kolonia	176	3	1,61
Honiatycze	185	3	1,61
Terebiń - Zady	189	3	1,61
Terebiń - Kolonia	130	2	1,08
Honiatycze - Kolonia	136	2	1,08
Sahryń - Kolonia	217	2	1,08
Adelina	88	1	0,54
Łotów	43	0	0,00
Strzyżowiec	53	0	0,00
Zagajnik	48	0	0,00

¹⁸ źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Hrubieszowie.

¹⁹ Tamże.

Ubóstwo

Ubóstwo jest drugim co do znaczenia problemem społecznym w gminie Werbkowice. Pomimo odnotowanego zdecydowanego spadku, o czym była już mowa wcześniej, nadal obejmuje aż 27,20% wszystkich wspieranych rodzin w tym 26,41% osób. Należy jednak zauważyć, że ubóstwo jest z reguły efektem długotrwałego utrzymywania się w strefie niskich dochodów i wynika z innych problemów społecznych tym samym nie może być traktowane równoważnie z innymi typowymi powodami ich przyznania, lecz jako powód współwystępujący. Analiza rozkładu ubóstwa w jednostkach strukturalnych gminy wskazuje, iż w aż 17, najwięcej z spośród wszystkich wskaźników społecznych, jego wskaźnik jest wyższy niż średnia w gminie wynoszącą 4,04 osoby na 100 mieszkańców, co wskazuje na wyjątkową powszechność i niekorzystny jego wpływ na mieszkańców (Tabela 6). Potwierdza to również analiza wartości wskaźnika w poszczególnych jednostkach, charakteryzująca się nieznacznymi odchyleniami. Na tym tle szczególnie niekorzystną sytuację notuje się w Zagajniku, pomimo iż najwięcej rodzin i osób odnotowano w Gozdowie - 14 i 30, Werbkowicach okręg 3 - 13 i 35 oraz Werbkowicach okręg 4 - 12 i 28. Najlepsza pod tym względem jest sytuacja w jednostkach Łotów i Terebiń – Kolonia gdzie w 2016 roku zjawisko to nie występowało.

Niepełnosprawność

Osoby niepełnosprawne to najczęściej osoby starsze, w przypadku osób młodych główną przyczyną niepełnosprawności są wady wrodzone, natomiast wraz z wiekiem narasta znaczenie innych czynników (np. choroby zawodowe, wypadki przy pracy). Jeżeli chodzi o płęć, to należy stwierdzić, udział każdej z nich jest mniej więcej równomierny i nie determinuje występowania tego problemu. Zjawisko to ma szczególne znaczenie funkcjonalne w postaci przeszkód i barier doświadczanych przez osoby nim dotknięte w tym barier architektonicznych, komunikacyjnych, organizacyjnych, jak i środowiskowych, wyjątkowo powszechnie odczuwalnych na obszarze gminy. Odnotowany spadek liczby rodzin i osób choć nie tak dynamiczny nadal pozostaje istotnym problemem w gminie. W 13 jednostkach udział tych osób na 100 mieszkańców jest wyższy niż średnia w gminie, najbardziej niekorzystny w Honiatyczach - Kolonii i Zagajniku, najwięcej natomiast rodzin i osób mieszka w Werbkowicach okręg 3 i 4 (Tabela 7).

Alkoholizm

Wyjątkową grupą dysfunkcyjną są rodziny i osoby borykające się z problemem alkoholizmu. Zjawisko to w ciągu ostatnich 5-ciu lat na terenie gminy systematycznie spada, zarówno co do liczby dotkniętych nim rodzin o 19,95%, jak i liczby uzależnionych osób o ponad 50%. Należy zwrócić uwagę, że przeciwdziałanie jemu jest niezwykle trudne i wymaga długotrwałej i żmudnej pracy profilaktycznej i społecznej. Główną przyczyną jego występowania w gminie Werbkowice jest dysfunkcja rodzin już dotkniętych tym zjawiskiem, w których kolejne pokolenia niejako dziedziczą wzorec negatywnych zachowań, brak jest również kontroli ze strony rodziców i nieumiejętność czy też brak stosowania niewłaściwie dobranych metod opiekuńczo-wychowawczych. W 16 jednostkach problem ten występuje z większym natężeniem niż średnia w gminie, przy jednoczesnym braku występowania w 8 (Tabela 8). Na największą skalę alkoholizm dotyka osób zamieszkałych w Dobromierzycach i Konopnem, zaś najwięcej rodzin i osób nim dotkniętych zamieszkuje w Dobromierzycach, Gozdowie i Werbkowicach okręg 3.

Tabela 6. Świadczenia z pomocy społecznej z powodu ubóstwa w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku²⁰.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Zagajnik	48	2	6	12,50
Konopne	159	4	15	9,43
Strzyżowiec	53	1	5	9,43
Sahryń	392	9	36	9,18
Malice	331	6	29	8,76
Adelina	88	1	7	7,95
Wronowice	228	4	16	7,02
Terebiniec	320	6	19	5,94
Łysa Góra	173	2	10	5,78
Honiatyczki	235	5	13	5,53
Dobromierzyce	225	4	12	5,33
Kotorów	231	6	12	5,19
Terebiń	378	3	16	4,23
Werbkowice okreg 4	677	12	28	4,14
Werbkowice okreg 2	607	7	25	4,12
Werbkowice okreg 3	862	13	35	4,06
Gozdów	742	14	30	4,04
GMINA - średnia	9 850	133	398	4,04
Sahryń - Kolonia	217	2	8	3,69
Podhorce	408	5	13	3,19
Peresołowice	234	3	7	2,99
Hostynne	308	3	9	2,92
Wilków - Kolonia	176	2	5	2,84
Wilków	146	1	4	2,74
Terebiń - Zady	189	1	5	2,65
Honiatycze	185	3	4	2,16
Alojzów	334	4	5	1,50
Turkowice	478	2	5	1,05
Werbkowice okreg 1	702	2	6	0,85
Honiatycze - Kolonia	136	1	1	0,74
Hostynne - Kolonia	415	1	2	0,48
Łotów	43	0	0	0,00
Terebiń - Kolonia	130	0	0	0,00

Tabela 7. Świadczenia z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku²¹.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Honiatycze - Kolonia	136	2	15	11,03
Zagajnik	48	1	5	10,42
Dobromierzyce	225	3	14	6,22
Wilków - Kolonia	176	3	5	2,84
Peresołowice	234	2	6	2,56
Honiatyczki	235	2	6	2,55
Werbkowice okreg 4	677	8	17	2,51
Werbkowice okreg 3	862	5	21	2,44
Terebiń - Kolonia	130	1	3	2,31
Honiatycze	185	1	4	2,16
Terebiń - Zady	189	1	4	2,12
Strzyżowiec	53	1	1	1,89
Werbkowice okreg 2	607	5	9	1,48
GMINA - średnia	9 850	53	141	1,43
Wilków	146	2	2	1,37
Kotorów	231	1	3	1,30
Turkowice	478	2	5	1,05
Gozdów	742	4	7	0,94
Werbkowice okreg 1	702	3	6	0,85
Hostynne - Kolonia	415	1	3	0,72
Sahryń - Kolonia	217	1	1	0,46
Terebiniec	320	1	1	0,31
Malice	331	1	1	0,30
Alojzów	334	1	1	0,30
Podhorce	408	1	1	0,25
Adelina	88	0	0	0,00
Hostynne	308	0	0	0,00
Konopne	159	0	0	0,00
Łotów	43	0	0	0,00
Łysa Góra	173	0	0	0,00
Sahryń	392	0	0	0,00
Terebiń	378	0	0	0,00
Wronowice	228	0	0	0,00

²⁰ źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Werbkowicach.

²¹ Tamże.

Tabela 8. Świadczenia z pomocy społecznej z powodu alkoholizmu w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku²².

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Dobromierzyce	225	4	17	7,56
Konopne	159	3	11	6,92
Peresołowice	234	4	10	4,27
Wilków - Kolonia	176	1	7	3,98
Honiaticzki	235	3	9	3,83
Kotorów	231	2	6	2,60
Łotów	43	1	1	2,33
Honiaticze	185	3	4	2,16
Zagajnik	48	1	1	2,08
Sahryń	392	3	7	1,79
Wronowice	228	4	4	1,75
Gozdów	742	8	12	1,62
Terebiń	378	2	6	1,59
Terebiniec	320	2	5	1,56
Werbkowice okreg 3	862	8	13	1,51
Werbkowice okreg 4	677	7	10	1,48
GMINA - średnia	9 850	68	140	1,42
Malice	331	2	3	0,91
Hostynne	308	2	2	0,65
Alojzów	334	2	2	0,60
Hostynne - Kolonia	415	2	2	0,48
Werbkowice okreg 2	607	1	2	0,33
Werbkowice okreg 1	702	2	2	0,28
Podhorce	408	1	1	0,25
Turkowice	478	1	1	0,21
Adelina	88	0	0	0,00
Honiaticze - Kolonia	136	0	0	0,00
Łysa Góra	173	0	0	0,00
Sahryń - Kolonia	217	0	0	0,00
Strzyżowiec	53	0	0	0,00
Terebiń - Kolonia	130	0	0	0,00
Terebiń - Zady	189	0	0	0,00
Wilków	146	0	0	0,00

²² Tamże.

²³ Tamże.

Tabela 9. Świadczenia z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku²³.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Konopne	159	2	6	3,77
Honiaticze - Kolonia	136	1	5	3,68
Sahryń	392	2	12	3,06
Sahryń - Kolonia	217	1	5	2,30
Werbkowice okreg 4	677	3	13	1,92
Dobromierzyce	225	1	4	1,78
Kotorów	231	1	4	1,73
Peresołowice	234	1	4	1,71
Hostynne - Kolonia	415	2	7	1,69
Malice	331	1	5	1,51
Terebiń	378	1	5	1,32
Gozdów	742	2	8	1,08
GMINA - średnia	9 850	20	86	0,87
Werbkowice okreg 1	702	1	5	0,71
Werbkowice okreg 2	607	1	3	0,49
Adelina	88	0	0	0,00
Alojzów	334	0	0	0,00
Honiaticze	185	0	0	0,00
Honiaticzki	235	0	0	0,00
Hostynne	308	0	0	0,00
Łotów	43	0	0	0,00
Łysa Góra	173	0	0	0,00
Podhorce	408	0	0	0,00
Strzyżowiec	53	0	0	0,00
Terebiniec	320	0	0	0,00
Terebiń - Kolonia	130	0	0	0,00
Terebiń - Zady	189	0	0	0,00
Turkowice	478	0	0	0,00
Werbkowice okreg 3	862	0	0	0,00
Wilków	146	0	0	0,00
Wilków - Kolonia	176	0	0	0,00
Wronowice	228	0	0	0,00
Zagajnik	48	0	0	0,00

Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego

Problem ten dotyczy z jednej strony tych rodzin, które nie w pełni radzą sobie z wychowywaniem dzieci, ponoszą porażki na tym polu, stosują błędne przekonania dotyczące opieki nad dzieckiem, źle rozumieją potrzeby dziecka, z drugiej zaś nie radzą sobie z prowadzeniem gospodarstwa domowego w postaci zaspokajania podstawowych jego potrzeb w zakresie żywności, odzieży czy mieszkania. W gminie Werbkowice liczba rodzin i osób które wymagają wsparcia Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, systematycznie, choć nieznacznie w porównaniu z innymi wskaźnikami społecznymi spada. W 2016 roku dotyczyła 20 rodzin i 86 żyjących w nich osób, najniekorzystniej w skali gminy problem ten występuje w 11 jednostkach dotycząc w zasadzie pojedynczych wielodzietnych rodzin, zaś w aż 18 nie występuje wcale, co wskazuje na duże zróżnicowanie i brak powszechności na terenie gminy (Tabela 9).

Długotrwała lub ciężka choroba

Zjawisko to w praktyce społecznej jest powiązane z niepełnosprawnością, gdyż długotrwała choroba zwykle w konsekwencji prowadzi do utraty sprawności i jest nierozzerwalnie związane z faktem starzenia się populacji mieszkańców gminy. W 2016 roku 12 jednostek strukturalnych posiadało wskaźnik osób długotrwale lub ciężko chorych na 100 mieszkańców wyższy niż średnia dla gminy, a w 18 nie odnotowano takich osób (Tabela 10). Należy zwrócić uwagę, że zarówno w odniesieniu do rodzin, jak i osób jest to zjawisko indywidualne i nie stanowi powszechnego problemu społecznego w gminie.

Wskaźnik syntetyczny - Problemy społeczne

Najbardziej powszechnie (waga) wszystkie siedem wskaźników cząstkowych (zjawisk społecznych) występowały w jednostkach: Kotorów, Werbkowice okręg 1, 2 i 4, Malice oraz Hostynne – Kolonia. Natomiast największa ilość niekorzystnych wartości wskaźników czyli powyżej średniej dla gminy występowała w jednostkach: Kotorów, Dobromierzyce, Honiatyczki oraz Werbkowice okręg 3 i okręg 4. Iloczyn tych dwóch miar pozwolił na obliczenie wartości wskaźnika syntetycznego dla poszczególnych jednostek strukturalnych oraz wskazanie tych w których problemy społeczne występują najczęściej powyżej średniej dla gminy (Tabela 11). W efekcie w 10 jednostkach: Kotorów, Werbkowice okręg 4, Dobromierzyce, Honiatyczki, Werbkowice okręg 3, Gozdów, Terebiniec, Werbkowice okręg 2, Konopne i Terebiń nagromadzenie problemów społecznych jest największe w gminie (Tabela 12).

Tabela 10. Świadczenia z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku²⁴.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Adelina	88	1	7	7,95
Strzyżowiec	53	1	3	5,66
Łysa Góra	173	1	7	4,05
Kotorów	231	2	8	3,46
Honiatyczki	235	3	7	2,98
Honiatycze	185	2	5	2,70
Terebiń - Zady	189	1	5	2,65
Honiatycze - Kolonia	136	2	3	2,21
Alojzów	334	3	7	2,10
Zagajnik	48	1	1	2,08
Terebiniec	320	1	5	1,56
Werbkowice okreg 3	862	3	8	0,93
GMINA - średnia	9850	32	84	0,85
Sahryń	392	2	3	0,77
Hostynne - Kolonia	415	1	3	0,72
Malice	331	1	2	0,60
Werbkowice okreg 4	677	2	4	0,59
Werbkowice okreg 2	607	2	3	0,49
Podhorce	408	2	2	0,49
Werbkowice okreg 1	702	1	1	0,14
Dobromierzyce	225	0	0	0,00
Gozdów	742	0	0	0,00
Hostynne	308	0	0	0,00
Konopne	159	0	0	0,00
Łotów	43	0	0	0,00
Peresołowice	234	0	0	0,00
Sahryń - Kolonia	217	0	0	0,00
Terebiń	378	0	0	0,00
Terebiń - Kolonia	130	0	0	0,00
Turkowice	478	0	0	0,00
Wilków	146	0	0	0,00
Wilków - Kolonia	176	0	0	0,00
Wronowice	228	0	0	0,00

²⁴ Tamże.

Tabela II. Wskaźnik syntetyczny (obliczenie) – Problemy społeczne.

Sołectwo	Bezrobotni (ogółem)		Długotrwałe bezrobotni		Świadczenia z powodu ubóstwa		Świadczenia z powodu niepełnosprawności		Świadczenia z powodu alkoholizmu		Świadczenia z powodu bezradności		Świadczenia z powodu choroby		WAGA – Powszechność występowania problemów	ILOŚĆ – niekorzystnych wartości wskaźników	SUMA
	Występowanie	Powyżej średniej	Występowanie	Powyżej średniej	Występowanie	Powyżej średniej	Występowanie	Powyżej średniej	Występowanie	Powyżej średniej	Występowanie	Powyżej średniej	Występowanie	Powyżej średniej			
Adelina	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	4	2	8
Alojzów	1	0	1	1	1	0	1	0	1	0	0	0	1	1	6	2	12
Dobromierzyce	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	6	6	36
Gozdów	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	0	6	5	30
Honiatyce	1	0	1	0	1	0	1	1	1	1	0	0	1	1	6	3	18
Honiatyce – Kolonia	1	0	1	0	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	6	3	18
Honiatyczki	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	6	6	36
Hostynne	1	1	1	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	4	2	8
Hostynne – Kolonia	1	0	1	1	1	0	1	0	1	0	1	1	1	0	7	2	14
Konopne	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	0	0	5	5	25
Kotorów	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	7	6	42
Łotów	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	2	1	2
Łysa Góra	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	4	2	8
Malice	1	0	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	0	7	3	21
Peresławice	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	0	6	4	24
Podhorce	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0	0	0	1	0	6	2	12
Sahryń	1	0	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	6	4	24
Sahryń-Kolonia	1	0	1	0	1	0	1	0	0	0	1	1	0	0	5	1	5
Strzyżowiec	1	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	4	3	12
Terebiniec	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	0	1	1	6	5	30
Terebiń	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	0	0	5	5	25
Terebiń - Kolonia	1	0	1	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	3	1	3
Terebiń - Zady	1	0	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	1	1	5	2	10
Turkowice	1	0	1	1	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	5	1	5
Werbkowice okręg 1	1	0	1	1	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	7	1	7
Werbkowice okręg 2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0	7	4	28
Werbkowice okręg 3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	6	6	36
Werbkowice okręg 4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	7	6	42
Wilków	1	1	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	4	1	4
Wilków - Kolonia	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	0	0	0	0	5	3	15
Wronowice	1	0	1	1	1	1	0	0	1	1	0	0	0	0	4	3	12
Zagajnik	1	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	5	4	20
GMINA - średnia																	24,5

Tabela 12. Wskaźnik syntetyczny (Ranking) – Problemy społeczne.

Sołectwo	WAGA – Powszechność występowania problemów	ILOŚĆ – niekorzystnych wartości wskaźników	SUMA
Kotorów	7	6	42
Werbkowice okręg 4	7	6	42
Dobromierzyce	6	6	36
Honiatyczki	6	6	36
Werbkowice okręg 3	6	6	36
Gozdów	6	5	30
Terebiniec	6	5	30
Werbkowice okręg 2	7	4	28
Konopne	5	5	25
Terebiń	5	5	25
GMINA - średnia			24,5
Peresołowice	6	4	24
Sahryń	6	4	24
Malice	7	3	21
Zagajnik	5	4	20
Honiatycze	6	3	18
Honiatycze – Kolonia	6	3	18
Wilków - Kolonia	5	3	15
Hostynne – Kolonia	7	2	14
Alojzów	6	2	12
Podhorce	6	2	12
Strzyżowiec	4	3	12
Wronowice	4	3	12
Terebiń - Zady	5	2	10
Adelina	4	2	8
Hostynne	4	2	8
Łysa Góra	4	2	8
Werbkowice okręg I	7	1	7
Sahryń-Kolonia	5	1	5
Turkowice	5	1	5
Wilków	4	1	4
Terebiń - Kolonia	3	1	3
Łotów	2	1	2

Przestępczość

Dane pozyskane z Posterunku Policji w Werbkowicach (Komenda Powiatowa Policji w Hrubieszowie) możliwe do zagregowania na poziomie jednostek dotyczą: przestępstw zanotowanych, przestępstw kryminalnych, wykroczeń oraz założonych „Niebieskich kart”. Na tej podstawie obliczono wartości poszczególnych wskaźników cząstkowych na 100 mieszkańców, uzyskując uśrednione i porównywalne wartości.

Największą liczbę przestępstw zanotowano w 13 jednostkach, na tym tle najniekorzystniejsza sytuacja jest w Kotorowie, także pod względem bezwzględnej ich liczby, zaś w 11 jednostkach nie odnotowano tych zdarzeń (Tabela 13). Przestępstwa kryminalne występują w gminie Werbkowice sporadycznie i ich rozkład jest nierównomierny z jednej strony występują w 10 jednostkach i są to wartości powyżej średniej – 0,13 na 100 mieszkańców w pozostałych, aż 22 ich nieodnotowano (Tabela 14). Najczęstszymi zagrożeniami dla porządku publicznego były wykroczenia nie występujące tylko w 1 jednostce, a w 14 jednostkach stwierdzone powyżej średniej z największym natężeniem w Strzyżowcu i Kotorowie, choć ich największa liczba została odnotowana w Werbkowicach okręg 3 – 35 oraz Alojzowie i Werbkowicach okręg 3 po 27 (Tabela 15). W przypadku „Niebieskich kart” statystycznie najgorsza sytuacja przedstawia się w Łotowie (Tabela 16).

Wskaźnik syntetyczny - Przestępczość

Najbardziej powszechnie (waga) wszystkie cztery wskaźniki cząstkowe (zjawisk społecznych) występowały w 7 jednostkach: Peresołowice, Podhorce, Terebiniec i we wszystkich czterech okręgach Werbkowic. Natomiast największa ilość niekorzystnych wartości wskaźników czyli powyżej średniej dla gminy występowała w jednostce Werbkowice okręg 3, aż czterokrotnie (Tabela 17). Obliczona wartości wskaźnika syntetycznego, jako iloczynu częstotliwości występowania (waga) i ilości wartości powyżej średniej pozwoliła na określenie jednostek o najwyższym wskaźniku przestępczości: Werbkowice okręg 3, Peresołowice, Werbkowice okręg 4, Alojzów, Hostynne, Kotorów, Łotów, Terebiń, Podhorce, Terebiniec (Tabela 18).

Tabela 13. Przestępstwa zanotowane w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku²⁵.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Kotorów	231	8	3,46
Łotów	43	1	2,33
Honiatycze - Kolonia	136	3	2,21
Peresołowice	234	4	1,71
Podhorce	408	5	1,23
Turkowice	478	5	1,05
Alojzów	334	3	0,90
Honiatyczki	235	2	0,85
Terebiń	378	3	0,79
Terebiń - Kolonia	130	1	0,77
Werbkowice okreg 4	677	5	0,74
Werbkowice okreg 3	862	6	0,70
Hostynne	308	2	0,65
GMINA - średnia	9 850	61	0,62
Wilków - Kolonia	176	1	0,57
Honiatycze	185	1	0,54
Dobromierzyce	225	1	0,44
Werbkowice okreg 1	702	3	0,43
Gozdów	742	3	0,40
Werbkowice okreg 2	607	2	0,33
Terebiniec	320	1	0,31
Hostynne - Kolonia	415	1	0,24
Adelina	88	0	0,00
Konopne	159	0	0,00
Łysa Góra	173	0	0,00
Malice	331	0	0,00
Sahryń	392	0	0,00
Sahryń - Kolonia	217	0	0,00
Strzyżowiec	53	0	0,00
Terebiń - Zady	189	0	0,00
Wilków	146	0	0,00
Wronowice	228	0	0,00
Zagajnik	48	0	0,00

 Tabela 14. Przestępstwa kryminalne zanotowane w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku²⁶.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Hostynne	308	2	0,65
Podhorce	408	2	0,49
Peresołowice	234	1	0,43
Terebiniec	320	1	0,31
Terebiń	378	1	0,26
Werbkowice okreg 3	862	2	0,23
Werbkowice okreg 2	607	1	0,16
Werbkowice okreg 4	677	1	0,15
Werbkowice okreg 1	702	1	0,14
Gozdów	742	1	0,13
GMINA - średnia	9 850	13	0,13
Adelina	88	0	0,00
Alojzów	334	0	0,00
Dobromierzyce	225	0	0,00
Honiatycze	185	0	0,00
Honiatycze - Kolonia	136	0	0,00
Honiatyczki	235	0	0,00
Hostynne - Kolonia	415	0	0,00
Konopne	159	0	0,00
Kotorów	231	0	0,00
Łotów	43	0	0,00
Łysa Góra	173	0	0,00
Malice	331	0	0,00
Sahryń	392	0	0,00
Sahryń - Kolonia	217	0	0,00
Strzyżowiec	53	0	0,00
Terebiń - Kolonia	130	0	0,00
Terebiń - Zady	189	0	0,00
Turkowice	478	0	0,00
Wilków	146	0	0,00
Wilków - Kolonia	176	0	0,00
Wronowice	228	0	0,00
Zagajnik	48	0	0,00

²⁵ źródło: Komenda Powiatowa Policji w Hrubieszowie / Posterunek Policji w Werbkowicach.

²⁶ Tamże.

Tabela 15. Wykroczenia zanotowane w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku²⁷.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Strzyżowiec	53	11	20,75
Kotorów	231	24	10,39
Wilków-Kolonia	176	16	9,09
Wilków	146	13	8,90
Alojzów	334	27	8,08
Łotów	43	3	6,98
Sahryń - Kolonia	217	14	6,45
Konopne	159	9	5,66
Terebiniec	320	18	5,63
Malice	331	18	5,44
Hostynne	308	14	4,55
Werbkowice okręg 3	862	35	4,06
Werbkowice okręg 4	677	27	3,99
Terebiń	378	15	3,97
GMINA - średnia	9 850	369	3,75
Peresołowice	234	8	3,42
Honiatycze	185	6	3,24
Terebiń - Kolonia	130	4	3,08
Werbkowice okręg 1	702	21	2,99
Werbkowice okręg 2	607	18	2,97
Turkowice	478	13	2,72
Terebiń - Zady	189	5	2,65
Honiatyczki	235	6	2,55
Łysa Góra	173	4	2,31
Sahryń	392	9	2,30
Hostynne - Kolonia	415	8	1,93
Wronowice	228	4	1,75
Honiatycze - Kolonia	136	2	1,47
Gozdów	742	10	1,35
Dobromierzyce	225	3	1,33
Podhorce	408	5	1,23
Adelina	88	1	1,14
Zagajnik	48	0	0,00

Tabela 16. „Niebieskie karty” - założone w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku²⁸.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Łotów	43	2	4,65
Adelina	88	2	2,27
Zagajnik	48	1	2,08
Kotorów	231	3	1,30
Honiatyczki	235	3	1,28
Peresołowice	234	2	0,85
Honiatycze - Kolonia	136	1	0,74
Wilków	146	1	0,68
Alojzów	334	2	0,60
Wilków - Kolonia	176	1	0,57
Hostynne - Kolonia	415	2	0,48
Dobromierzyce	225	1	0,44
Werbkowice okręg 3	862	3	0,35
GMINA - średnia	9 850	34	0,35
Terebiniec	320	1	0,31
Malice	331	1	0,30
Werbkowice okręg 4	677	2	0,30
Werbkowice okręg 1	702	2	0,28
Sahryń	392	1	0,26
Podhorce	408	1	0,25
Turkowice	478	1	0,21
Werbkowice okręg 2	607	1	0,16
Gozdów	742	0	0,00
Honiatycze	185	0	0,00
Hostynne	308	0	0,00
Konopne	159	0	0,00
Łysa Góra	173	0	0,00
Sahryń - Kolonia	217	0	0,00
Strzyżowiec	53	0	0,00
Terebiń	378	0	0,00
Terebiń - Kolonia	130	0	0,00
Terebiń - Zady	189	0	0,00
Wronowice	228	0	0,00

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże.

Tabela 17. Wskaźnik syntetyczny (obliczenie) - Przestępczość.

Sołectwo	Przestępstwa zanotowane		Przestępstwa kryminalne		Wykroczenia zanotowane		„Niebieskie karty” - założone		WAGA – Powszechność występowania problemów	ILOŚĆ – niekorzystnych wartości wskaźników	SUMA
	Występowanie	Powyżej średniej	Występowanie	Powyżej średniej	Występowanie	Powyżej średniej	Występowanie	Powyżej średniej			
Adelina	0	0	0	0	1	0	1	1	2	1	2
Alojzów	1	1	0	0	1	1	1	1	3	3	9
Dobromierzyce	1	0	0	0	1	0	1	1	3	1	3
Gozdów	1	0	1	1	1	0	0	0	3	1	3
Honiatycze	1	0	0	0	1	0	0	0	2	0	0
Honiatycze - Kolonia	1	1	0	0	1	0	1	1	3	2	6
Honiatyczki	1	1	0	0	1	0	1	1	3	2	6
Hostynne	1	1	1	1	1	1	0	0	3	3	9
Hostynne - Kolonia	1	0	0	0	1	0	1	1	3	1	3
Konopne	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	1
Kotorów	1	1	0	0	1	1	1	1	3	3	9
Łotów	1	1	0	0	1	1	1	1	3	3	9
Łysa Góra	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0
Malice	0	0	0	0	1	1	1	0	2	1	2
Peresołowice	1	1	1	1	1	0	1	1	4	3	12
Podhorce	1	1	1	1	1	0	1	0	4	2	8
Sahryń	0	0	0	0	1	0	1	0	2	0	0
Sahryń - Kolonia	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	1
Strzyżowiec	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	1
Terebiniec	1	0	1	1	1	1	1	0	4	2	8
Terebiń	1	1	1	1	1	1	0	0	3	3	9
Terebiń - Kolonia	1	1	0	0	1	0	0	0	2	1	2
Terebiń - Zady	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0
Turkowice	1	1	0	0	1	0	1	0	3	1	3
Werbkowice okręg 1	1	0	1	1	1	0	1	0	4	1	4
Werbkowice okręg 2	1	0	1	1	1	0	1	0	4	1	4
Werbkowice okręg 3	1	1	1	1	1	1	1	1	4	4	16
Werbkowice okręg 4	1	1	1	1	1	1	1	0	4	3	12
Wilków	0	0	0	0	1	1	1	1	2	2	4
Wilków - Kolonia	1	0	0	0	1	1	1	1	3	2	6
Wronowice	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0
Zagajnik	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1
GMINA - średnia											8

Tabela 18. Wskaźnik syntetyczny (Ranking) - Przestępczość.

Sołectwo	WAGA – Powszechność występowania problemów	ILOŚĆ – niekorzystnych wartości wskaźników	SUMA
Werbkowice okręg 3	4	4	16
Peresołowice	4	3	12
Werbkowice okręg 4	4	3	12
Alojzów	3	3	9
Hostynne	3	3	9
Kotorów	3	3	9
Łotów	3	3	9
Terebiń	3	3	9
Podhorce	4	2	8
Terebiniec	4	2	8
GMINA - średnia			8
Honiatycze - Kolonia	3	2	6
Honiatyczki	3	2	6
Wilków - Kolonia	3	2	6
Werbkowice okręg 1	4	1	4
Werbkowice okręg 2	4	1	4
Wilków	2	2	4
Dobromierzyce	3	1	3
Gozdów	3	1	3
Hostynne - Kolonia	3	1	3
Turkowice	3	1	3
Adelina	2	1	2
Malice	2	1	2
Terebiń - Kolonia	2	1	2
Konopne	1	1	1
Sahryń - Kolonia	1	1	1
Strzyżowiec	1	1	1
Zagajnik	1	1	1
Honiatycze	2	0	0
Łysa Góra	1	0	0
Sahryń	2	0	0
Terebiń - Zady	1	0	0
Wronowice	1	0	0

Poziom edukacji

Tabela 19. Wyniki Sprawdzianu w klasie VI i Egzaminu gimnazjalnego w Gminie Werbkowice w latach 2012 – 2016.

Sołectwo	Średni wynik w latach				
	2012	2013	2014	2015	2016
Sprawdzian w klasie VI²⁹	53,00%	54,20%	56,58%	55,61%	54,35%
Egzamin gimnazjalny	50,52%	50,28%	49,76%	49,89%	47,09%

Analiza średnich wyników ze Sprawdzianu w klasie VI wskazuje na nierównomierny poziom zarówno w poszczególnych latach jak w placówkach oświatowych. W 2016 roku najniższe wyniki (poniżej średniej w gminie – 54,35%) osiągnęli uczniowie zamieszkali w 4 jednostkach, przy czym w 8 jednostkach nie odnotowano uczniów kończących szkołę podstawową na terenie gminy (Tabela 20). W przypadku średniego wyniku z Egzaminu gimnazjalnego na przestrzeni ostatnich 5-ciu lat widoczna jest niekorzystna tendencja zniżkowa. Uczniowie zamieszkali w 13 jednostkach uzyskali średni wynik niższy od średniej w gminie - 47,09%, przy jednoczesnym braku uczniów z 5 jednostek (Tabela 20). Wskaźnik syntetyczny dla poziomu edukacji pozwolił wyznaczyć jednostki spośród których uczniowie w 2016 roku z obu egzaminów uzyskali najniższe wyniki i są to: Łysa Góra, Strzyżowiec, Alojzów, Dobromierzyce, Gozdów, Honiatyczki, Konopne, Kotorów, Malice, Peresołowice, Podhorce, Terebiń, Terebiń – Kolonia, Terebiń – Zady i Turkowice (Tabela 22).

Poziom uczestnictwa w życiu publicznym

Wskaźnik cząstkowy dotyczący poziomu uczestnictwa w życiu publicznym, jest niezwykle istotny dla zobrazowania faktycznego zaangażowania mieszkańców poszczególnych jednostek w życie wspólnot. Dotyczy on zarówno aktywności rozumianej, jako liczba mieszkańców uczestniczących w zebraniach sołeckich podejmujących decyzje o przeznaczeniu środków z funduszu sołeckiego na następny rok, jak i aktywności zobrazowującej chęć zrzeszania się w organizacjach formalnych, stowarzyszeniach i fundacjach. W pierwszym przypadku zdecydowanie najmniej aktywni są mieszkańcy jednostek: Werbkowic - wszystkie okręgi, Hostynne, Turkowice, Podhorce, Gozdów, Kotorów i Sahryń (Tabela 23). W drugim zaś można pokusić się na stwierdzenie o generalnie niskiej chęci zrzeszania się w organizacjach pozarządowych com znajduje swój wyraz w ich braku aż w 11 jednostkach i jednocześnie niekorzystnej wartości wskaźnika w aż 18 (Tabela 24).

²⁹ źródło: Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych w Gminie Werbkowice i wynikach sprawdzianu kl. VI i egzaminu gimnazjalnego w latach szkolnych od 2011/2012 do 2015/2016.

Tabela 20. Wyniki Sprawdzianu w klasie VI i Egzaminu gimnazjalnego w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku.

Sołectwo	Wyniki Sprawdzianu w klasie VI	Sołectwo	Wynik Egzaminu gimnazjalnego
Strzyżowiec	28,30%	Kotorów	31,00%
Podhorce	50,00%	Honiaticzki	32,00%
Turkowice	51,00%	Alojzów	36,00%
Łysa Góra	53,15%	Łysa Góra	36,00%
GMINA - średnia	54,35%	Dobromierzyce	40,00%
Adelina	54,70%	Konopne	41,00%
Werbkowice	55,40%	Terebiń	42,10%
Terebiń - Zady	55,50%	Terebiń - Kolonia	42,10%
Terebiń	55,50%	Terebiń - Zady	42,10%
Terebiń - Kolonia	55,50%	Peresołowice	43,00%
Malice	56,00%	Gozdów	44,00%
Honiaticze	58,00%	Strzyżowiec	46,00%
Honiaticzki	58,00%	Malice	47,00%
Hostynne - Kolonia	58,30%	GMINA - średnia	47,09%
Hostynne	59,60%	Adelina	48,40%
Gozdów	60,75%	Hostynne	50,00%
Sahryń - Kolonia	60,80%	Werbkowice	53,00%
Terebiniec	63,30%	Sahryń - Kolonia	53,30%
Wronowice	69,00%	Podhorce	56,00%
Sahryń	71,50%	Wilków	57,00%
Kotorów	74,00%	Wilków - Kolonia	57,00%
Dobromierzyce	78,30%	Hostynne - Kolonia	61,00%
Konopne	-	Sahryń	62,10%
Zagajnik	-	Terebiniec	63,00%
Wilków	-	Zagajnik	-
Wilków - Kolonia	-	Honiaticze	-
Honiaticze - Kolonia	-	Łotów	-
Peresołowice	-	Turkowice	-
Alojzów	-	Honiaticze - Kolonia	-
Łotów	-	Wronowice	-

Tabela 21. Wskaźnik syntetyczny (obliczenie) - Poziom edukacji.

Sołectwo	ILOŚĆ - niekorzystnych wartości wskaźników
Adelina	0
Alojzów	1
Dobromierzyce	1
Gozdów	1
Honiaticze	0
Honiaticze - Kolonia	0
Honiaticzki	1
Hostynne	0
Hostynne - Kolonia	0
Konopne	1
Kotorów	1
Łotów	0
Łysa Góra	2
Malice	1
Peresołowice	1
Podhorce	1
Sahryń	0
Sahryń - Kolonia	0
Strzyżowiec	2
Terebiniec	0
Terebiń	1
Terebiń - Kolonia	1
Terebiń - Zady	1
Turkowice	1
Werbkowice	0
Wilków	0
Wilków - Kolonia	0
Wronowice	0
Zagajnik	0
GMINA - średnia	1

Tabela 22. Wskaźnik syntetyczny (Ranking) - Poziom edukacji.

Sołectwo	ILOŚĆ - niekorzystnych wartości wskaźników
Łysa Góra	2
Strzyżowiec	2
Alojzów	1
Dobromierzyce	1
Gozdów	1
Honiaticzki	1
Konopne	1
Kotorów	1
Malice	1
Peresołowice	1
Podhorce	1
Terebiń	1
Terebiń - Kolonia	1
Terebiń - Zady	1
Turkowice	1
GMINA - średnia	1
Adelina	0
Honiaticze	0
Honiaticze - Kolonia	0
Hostynne	0
Hostynne - Kolonia	0
Łotów	0
Sahryń	0
Sahryń - Kolonia	0
Terebiniec	0
Werbkowice	0
Wilków	0
Wilków - Kolonia	0
Wronowice	0
Zagajnik	0

Tabela 23. Liczba osób na zebraniach wiejskich w 2016 dotyczącym podziału środków na 2017 rok³⁰.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Werbkowice okręg 1	702	3	0,43
Werbkowice okręg 4	677	3	0,44
Werbkowice okręg 2	607	3	0,49
Werbkowice okręg 3	862	5	0,58
Hostynne	308	5	1,62
Turkowice	478	8	1,67
Podhorce	408	8	1,96
Gozdów	742	19	2,56
Kotorów	231	7	3,03
Sahryń	392	13	3,32
GMINA - średnia	9 850	359	3,64
Terebiń - Zady	189	7	3,70
Wilków - Kolonia	176	7	3,98
Sahryń - Kolonia	217	9	4,15
Wronowice	228	10	4,39
Honiaticze - Kolonia	136	6	4,41
Terebiń	378	17	4,50
Dobromierzyce	225	11	4,89
Terebiniec	320	16	5,00
Honiaticzki	235	12	5,11
Alojzów	334	19	5,69
Honiaticze	185	11	5,95
Hostynne - Kolonia	415	26	6,27
Malice	331	22	6,65
Peresołowice	234	16	6,84
Wilków	146	10	6,85
Łysa Góra	173	15	8,67
Zagajnik	48	5	10,42
Konopne	159	18	11,32
Łotów	43	5	11,63
Terebiń - Kolonia	130	16	12,31
Strzyżowiec	53	9	16,98
Adelina	88	18	20,45

Tabela 24. Liczba zarejestrowanych NGO (fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych)³¹.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Adelina	88	0	0,00
Dobromierzyce	225	0	0,00
Honiaticze - Kolonia	136	0	0,00
Konopne	159	0	0,00
Łotów	43	0	0,00
Łysa Góra	173	0	0,00
Sahryń - Kolonia	217	0	0,00
Strzyżowiec	53	0	0,00
Werbkowice okręg 2	607	0	0,00
Wilków	146	0	0,00
Wilków - Kolonia	176	0	0,00
Gozdów	742	1	0,13
Turkowice	478	1	0,21
Hostynne - Kolonia	415	1	0,24
Werbkowice okręg 4	677	2	0,30
Malice	331	1	0,30
Terebiniec	320	1	0,31
Hostynne	308	1	0,32
GMINA - średnia	9 850	37	0,38
Honiaticzki	235	1	0,43
Peresołowice	234	1	0,43
Kotorów	231	1	0,43
Wronowice	228	1	0,44
Werbkowice okręg 3	862	4	0,46
Podhorce	408	2	0,49
Sahryń	392	2	0,51
Terebiń	378	2	0,53
Terebiń - Zady	189	1	0,53
Terebiń - Kolonia	130	1	0,77
Alojzów	334	3	0,90
Werbkowice okręg 1	702	7	1,00
Honiaticze	185	2	1,08
Zagajnik	48	1	2,08

³⁰ źródło: Urząd Gminy Werbkowice.

³¹ źródło: <http://bazy.ngo.pl/wyszukiwarka/> / Urząd Gminy Werbkowice.

Tabela 25. Wskaźnik syntetyczny (obliczenie) - Poziomu uczestnictwa w życiu publicznym.

Sołectwo	Liczba osób na zebraniach wiejskich	Liczba zarejestrowanych NGO	ILOŚĆ – niekorzystnych wartości wskaźników
Adelina	0	1	1
Alojzów	0	0	0
Dobromierzyce	0	1	1
Gozdów	1	1	2
Honiatycze	0	0	0
Honiatycze - Kolonia	0	1	1
Honiatyczki	0	0	0
Hostynne	1	1	2
Hostynne - Kolonia	0	1	1
Konopne	0	1	1
Kotorów	1	0	1
Łotów	0	1	1
Łysa Góra	0	1	1
Malice	0	1	1
Peresołowice	0	0	0
Podhorce	1	0	1
Sahryń	1	0	1
Sahryń - Kolonia	0	1	1
Strzyżowiec	0	1	1
Terebiniec	0	1	1
Terebiń	0	0	0
Terebiń - Kolonia	0	0	0
Terebiń - Zady	0	0	0
Turkowice	1	1	2
Werbkowice okreg 1	1	0	1
Werbkowice okreg 2	1	1	2
Werbkowice okreg 3	1	0	1
Werbkowice okreg 4	1	1	2
Wilków	0	1	1
Wilków - Kolonia	0	1	1
Wronowice	0	0	0
Zagajnik	0	0	0
GMINA - średnia			1

Tabela 26. Wskaźnik syntetyczny (Ranking) - Poziomu uczestnictwa w życiu publicznym.

Sołectwo	ILOŚĆ – niekorzystnych wartości wskaźników
Gozdów	2
Hostynne	2
Turkowice	2
Werbkowice okreg 2	2
Werbkowice okreg 4	2
Adelina	1
Dobromierzyce	1
Honiatycze - Kolonia	1
Hostynne - Kolonia	1
Konopne	1
Kotorów	1
Łotów	1
Łysa Góra	1
Malice	1
Podhorce	1
Sahryń	1
Sahryń - Kolonia	1
Strzyżowiec	1
Terebiniec	1
Werbkowice okreg 1	1
Werbkowice okreg 3	1
Wilków	1
Wilków - Kolonia	1
GMINA - średnia	1
Alojzów	0
Honiatycze	0
Honiatyczki	0
Peresołowice	0
Terebiń	0
Terebiń - Kolonia	0
Terebiń - Zady	0
Wronowice	0
Zagajnik	0

4.2. Sfera Gospodarcza

Przedsiębiorczość mieszkańców

Tabela 27. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w Gminie Werbkowice w latach 2012-2016³².

Kategorie	2012	2013	2014	2015	2016
Ogółem	275	309	348	400	433
Nowo zarejestrowane	38	34	39	52	34
Zawieszono	-	-	-	12	28
Wykreślono	7	13	38	38	34

Monitoring potencjału rozwoju ekonomiczno-gospodarczego i analiza istniejącej sytuacji zastanej są niezwykle ważne w kontekście planowanych działań, w ramach procesu rewitalizacji. Analizie poddany został obszar przedsiębiorczości mieszkańców w gminie Werbkowice. Jako potencjał i siłę rozwojową każdej jednostki zidentyfikowano jej kondycję ekonomiczno-gospodarczą. Wyznaczanie obszarów o deficytowym charakterze dla gminy, pozwoli na dokonanie zmian, pozwalających w przyszłości ograniczyć jej bariery rozwojowe. Natomiast skuteczne zaplanowanie przemian w lokalnej gospodarce zwiększy jej konkurencyjność i atrakcyjność dla pracowników oraz potencjalnych inwestorów.

Podczas diagnozy sfery gospodarczej wzięto pod uwagę indywidualną aktywność gospodarzą mieszkańców, jako najtrafniej obrazującą tendencje gospodarcze w gminie Werbkowice, wyrażoną w liczbie podmiotów gospodarczych - osób prowadzących działalność gospodarczą wpisanych do rejestru CEiDG w przeliczeniu na 100 mieszkańców, liczbę podmiotów gospodarczych nowo zarejestrowanych tj. wpisanych do rejestru CEiDG w 2016 w przeliczeniu na 100 mieszkańców – co wskazuje na ocenę potencjału i szans na prowadzenie działalności przez samych zainteresowanych, a także liczbę podmiotów które zawiesiły swoją działalność i tych które ją wykreśliły w obu przypadkach również w przeliczeniu na 100 mieszkańców jednostki strukturalnej, co w odniesieniu do tych wskaźników oznacza skalę negatywnych zjawisk gospodarczych związanych z niskim potencjałem rynkowym i siłą nabywczą lokalnego rynku.

Na przestrzeni ostatnich lat (2012 – 2016) zaobserwowano systematyczny wzrost osób, które zdecydowały się podjąć ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej, jednocześnie zaobserwowano negatywny trend w postaci dużej fluktuacji podmiotów, gdzie w 2015 roku na 52 nowo zarejestrowane wykreślono tylko 38, ale już w 2016 roku liczba nowych i wyrejestrowanych zrównała się, wzrosła również ponad dwukrotnie liczba działalności zawieszonych.

W roku 2016 objętym szczegółową analizą dane w układzie jednostek dla poszczególnych wskaźników cząstkowych zobrazowują poniższe tabela (Tabele 28 – 31).

Wskaźnik syntetyczny - Przedsiębiorczość mieszkańców.

Najbardziej powszechnie (waga) wszystkie cztery wskaźniki cząstkowe (zjawisk gospodarczych) występowały w 9 jednostkach, natomiast największa ilość niekorzystnych wartości wskaźników - 3 czyli powyżej średniej dla gminy występowała w 6 jednostkach: Werbkowice okręg 3 i okręg 4, Adelina, Hostynne, Kotorów i Malice (Tabela 32). Iloczyn częstotliwości występowania (waga) i ilości wartości powyżej średniej pozwolił na wyznaczenie 9 jednostek o najbardziej niekorzystnym wskaźniku przedsiębiorczości (Tabela 33).

³² źródło: CEiDG.

Tabela 28. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w sołectwach gminy Werbkowice w 2016 roku³³.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Terebiń - Kolonia	130	0	0,00
Terebiń - Zady	189	0	0,00
Wilków - Kolonia	176	0	0,00
Peresołowice	234	2	0,85
Honiatyczki	235	3	1,28
Łysa Góra	173	3	1,73
Dobromierzyce	225	4	1,78
Konopne	159	3	1,89
Hostynne	308	6	1,95
Sahryń	392	8	2,04
Podhorce	408	9	2,21
Adelina	88	2	2,27
Łotów	43	1	2,33
Wronowice	228	6	2,63
Honiatycze	185	5	2,70
Malice	331	11	3,32
Kotorów	231	8	3,46
Honiatycze - Kolonia	136	5	3,68
Strzyżowiec	53	2	3,77
Sahryń - Kolonia	217	9	4,15
Zagajnik	48	2	4,17
GMINA - średnia	9 850	433	4,40
Werbkowice okręg 2	607	27	4,45
Werbkowice okręg 3	862	40	4,64
Turkowice	478	23	4,81
Hostynne - Kolonia	415	20	4,82
Terebiniec	320	16	5,00
Alojzów	334	17	5,09
Terebiń	378	24	6,35
Gozdów	742	49	6,60
Wilków	146	11	7,53
Werbkowice okręg 1	702	59	8,40
Werbkowice okręg 4	677	58	8,57

Tabela 29. Liczba nowo zarejestrowanych osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w sołectwach gminy Werbkowice w 2016 roku³⁴.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Adelina	88	0	0,00
Dobromierzyce	225	0	0,00
Konopne	159	0	0,00
Kotorów	231	0	0,00
Łotów	43	0	0,00
Łysa Góra	173	0	0,00
Malice	331	0	0,00
Peresołowice	234	0	0,00
Sahryń	392	0	0,00
Terebiń - Kolonia	130	0	0,00
Terebiń - Zady	189	0	0,00
Wilków - Kolonia	176	0	0,00
Terebiń	697	1	0,14
Werbkowice okręg 4	677	1	0,15
Podhorce	408	1	0,25
Alojzów	334	1	0,30
Wilków	322	1	0,31
Hostynne	308	1	0,32
Werbkowice okręg 3	862	3	0,35
GMINA - średnia	9 850	34	0,35
Gozdów	742	3	0,40
Turkowice	478	2	0,42
Honiatyczki	235	1	0,43
Wronowice	228	1	0,44
Sahryń - Kolonia	217	1	0,46
Hostynne - Kolonia	415	2	0,48
Werbkowice okręg 2	607	3	0,49
Honiatycze	185	1	0,54
Terebiniec	320	2	0,63
Honiatycze - Kolonia	136	1	0,74
Werbkowice okręg 1	702	6	0,85
Strzyżowiec	53	1	1,89
Zagajnik	48	1	2,08

³³ źródło: CEiDG.

³⁴ Tamże.

Tabela 30. Liczba osób fizycznych, które zawiesiły działalność gospodarczą w sołectwach gminy Werbkowice w 2016 roku³⁵.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Sahryń - Kolonia	217	4	1,84
Adelina	88	1	1,14
Wilków	322	2	0,62
Malice	331	2	0,60
Werbkowice okręg 4	677	3	0,44
Wronowice	228	1	0,44
Kotorów	231	1	0,43
Turkowice	478	2	0,42
Werbkowice okręg 3	862	3	0,35
Hostynne	308	1	0,32
Terebiniec	320	1	0,31
Terebiń	697	2	0,29
GMINA - średnia	9 850	28	0,28
Gozdów	742	2	0,27
Hostynne - Kolonia	415	1	0,24
Werbkowice okręg 2	607	1	0,16
Werbkowice okręg 1	702	1	0,14
Alojzów	334	0	0,00
Dobromierzyce	225	0	0,00
Honiatycze	185	0	0,00
Honiatycze - Kolonia	136	0	0,00
Honiatyczki	235	0	0,00
Konopne	159	0	0,00
Łotów	43	0	0,00
Łysa Góra	173	0	0,00
Peresołowice	234	0	0,00
Podhorce	408	0	0,00
Sahryń	392	0	0,00
Strzyżowiec	53	0	0,00
Terebiń - Kolonia	130	0	0,00
Terebiń - Zady	189	0	0,00
Wilków - Kolonia	176	0	0,00
Zagajnik	48	0	0,00

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże.

Tabela 31. Liczba osób fizycznych, które wykreśliły działalność gospodarczą w sołectwach gminy Werbkowice w 2016 roku³⁶.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Turkowice	478	5	1,05
Gozdów	742	6	0,81
Hostynne - Kolonia	415	3	0,72
Terebiniec	320	2	0,63
Werbkowice okręg 1	702	4	0,57
Honiatycze	185	1	0,54
Werbkowice okręg 2	607	3	0,49
Werbkowice okręg 4	677	3	0,44
Werbkowice okręg 3	862	3	0,35
GMINA - średnia	9 850	34	0,35
Alojzów	334	1	0,30
Terebiń	697	2	0,29
Podhorce	408	1	0,25
Adelina	88	0	0,00
Dobromierzyce	225	0	0,00
Honiatycze - Kolonia	136	0	0,00
Honiatyczki	235	0	0,00
Hostynne	308	0	0,00
Konopne	159	0	0,00
Kotorów	231	0	0,00
Łotów	43	0	0,00
Łysa Góra	173	0	0,00
Malice	331	0	0,00
Peresołowice	234	0	0,00
Sahryń	392	0	0,00
Sahryń - Kolonia	217	0	0,00
Strzyżowiec	53	0	0,00
Terebiń - Kolonia	130	0	0,00
Terebiń - Zady	189	0	0,00
Wilków	322	0	0,00
Wilków - Kolonia	176	0	0,00
Wronowice	228	0	0,00
Zagajnik	48	0	0,00

Tabela 32. Wskaźnik syntetyczny (obliczenie) - Przedsiębiorczość mieszkańców.

Sołectwo	Prowadzące działalność gospodarczą		Nowo zarejestrowane		Zawieszane		Wykreślone		WAGA – Powszechność występowania problemów	ILOŚĆ – niekorzystnych wartości wskaźników	SUMA
	Występowanie Powyżej średniej	Występowanie Powyżej średniej	Występowanie Powyżej średniej	Występowanie Powyżej średniej	Występowanie Powyżej średniej	Występowanie Powyżej średniej					
Adelina	1	1	1	1	1	1	0	0	3	3	9
Alojzów	1	0	1	1	0	0	1	0	3	1	3
Dobromierzyce	1	1	1	1	0	0	0	0	2	2	4
Gozdów	1	0	1	0	1	0	1	1	4	1	4
Honiatycze	1	1	1	0	0	0	1	1	3	2	6
Honiatycze - Kolonia	1	1	1	0	0	0	0	0	2	1	2
Honiatyczki	1	1	1	0	0	0	0	0	2	1	2
Hostynne	1	1	1	1	1	1	0	0	3	3	9
Hostynne - Kolonia	1	0	1	0	1	0	1	1	4	1	4
Konopne	1	1	1	1	0	0	0	0	2	2	4
Kotorów	1	1	1	1	1	1	0	0	3	3	9
Łotów	1	1	1	1	0	0	0	0	2	2	4
Łysa Góra	1	1	1	1	0	0	0	0	2	2	4
Malice	1	1	1	1	1	1	0	0	3	3	9
Peresołowice	1	1	1	1	0	0	0	0	2	2	4
Podhorce	1	1	1	1	0	0	1	0	3	2	6
Sahryń	1	1	1	1	0	0	0	0	2	2	4
Sahryń - Kolonia	1	1	1	0	1	1	0	0	3	2	6
Strzyżowiec	1	1	1	0	0	0	0	0	2	1	2
Terebiniec	1	0	1	0	1	1	1	1	4	2	8
Terebiń	1	0	1	1	1	1	1	0	4	2	8
Terebiń - Kolonia	1	1	1	1	0	0	0	0	2	2	4
Terebiń - Zady	1	1	1	1	0	0	0	0	2	2	4
Turkowice	1	0	1	0	1	1	1	1	4	2	8
Werbkowice okręg 1	1	0	1	0	1	0	1	1	4	1	4
Werbkowice okręg 2	1	0	1	0	1	0	1	1	4	1	4
Werbkowice okręg 3	1	0	1	1	1	1	1	1	4	3	12
Werbkowice okręg 4	1	0	1	1	1	1	1	1	4	3	12
Wilków	1	0	1	1	1	1	0	0	3	2	6
Wilków - Kolonia	1	1	1	1	0	0	0	0	2	2	4
Wronowice	1	1	1	0	1	1	0	0	3	2	6
Zagajnik	1	1	1	0	0	0	0	0	2	1	2
GMINA - średnia											8

Tabela 33. Wskaźnik syntetyczny (Ranking) - Przedsiębiorczość mieszkańców.

Sołectwo	WAGA – Powszechność występowania problemów	ILOŚĆ – niekorzystnych wartości wskaźników	SUMA
Werbkowice okręg 3	4	3	12
Werbkowice okręg 4	4	3	12
Adelina	3	3	9
Hostynne	3	3	9
Kotorów	3	3	9
Malice	3	3	9
Terebiniec	4	2	8
Terebiń	4	2	8
Turkowice	4	2	8
GMINA - średnia			8
Honiatycze	3	2	6
Podhorce	3	2	6
Sahryń - Kolonia	3	2	6
Wilków	3	2	6
Wronowice	3	2	6
Dobromierzyce	2	2	4
Gozdów	4	1	4
Hostynne - Kolonia	4	1	4
Konopne	2	2	4
Łotów	2	2	4
Łysa Góra	2	2	4
Peresołowice	2	2	4
Sahryń	2	2	4
Terebiń - Kolonia	2	2	4
Terebiń - Zady	2	2	4
Werbkowice okręg 1	4	1	4
Werbkowice okręg 2	4	1	4
Wilków - Kolonia	2	2	4
Alojzów	3	1	3
Honiatycze - Kolonia	2	1	2
Honiatyczki	2	1	2
Strzyżowiec	2	1	2
Zagajnik	2	1	2

4.3. Sfera Środowiskowa

Ochrona przyrody i zagrożenia

Jednym z równie ważnych aspektów diagnozy obszarów zdegradowanych jest sfera środowiskowa, pozwalająca na określenie stanu środowiska przyrodniczego i jego zagrożeń na terenie gminy Werbkowice. Współcześnie nacisk kładzie się na optymalizowanie sytuacji środowiskowej, gdyż ma ona wpływ na jakość życia mieszkańców gminy oraz stanowi o atrakcyjności i potencjale danego obszaru. Zatem identyfikacja zagrożeń w tej sferze staje się niezwykle potrzebna w celu wyznaczenia obszarów kryzysowych, wymagających działań interwencyjnych w ramach procesu rewitalizacji.

Zobrazowaniem sytuacji jest występowanie obszarów chronionego krajobrazu sieci Natura 2000 oraz terenów zieleni urządzonej w poszczególnych jednostkach (Tabela 34). Specyficzny na tym tle jest charakter sołectwa Werbkowice składającego się z czterech jednostek, obszaru o wybitnych cechach miejskich, dla którego występowanie terenów zieleni, w odróżnieniu od pozostałych jednostek typu wiejskiego, potraktowano jako z zasady niewystarczające ze względu na niewielką powierzchnię i dużą liczbę mieszkańców. Negatywne zjawiska zidentyfikowano w 9 jednostkach: Adelina, Gozdów, Honiatycze - Kolonia, Podhorce, Turkowice, Werbkowice wszystkie cztery okręgi oraz Wronowice (Tabela 36).

Tabela 34. Ochrona przyrody i zagrożenia.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Powierzchnia		Obszary NATURA 2000 ³⁷		Zagrożenie powodziowe ³⁸	Tereny zieleni urządzonej				Powierzchnia [ha]
		[ha]	[km kw.]	Ostoja Tyszwiecka [PLB06001 I]	Kazimierówka [PLH060088]		Parki spacerowo-wypoczynkowe	Zielence	Zielen uliczna	Tereny zieleni osiedlowej	
Turkowice	478	1 239,30	12,39	+	-	-	3,0	-	-	-	3,0
Adelina	88	152,05	1,52	+	-	-	-	-	-	-	0
Wronowice	228	1 014,90	10,15	+	-	-	-	-	-	-	0
Honiatycze - Kolonia	136	461,42	4,61	-	+	-	-	-	-	-	0
Gozdów	742	878,83	8,79	-	-	+	-	-	-	-	0
Podhorce	408	1 140,21	11,40	-	-	+	-	-	-	-	0
Werbkowice okręg 2	607	36,5	0,37	-	-	+	-	0,05	0	0	0,05
Werbkowice okręg 3	862	30,8	0,31	-	-	+	-	0,04	0	0,3	0,34
Werbkowice okręg I	702	375	3,75	-	-	+	-	0,55	0,3	0	0,85
Werbkowice okręg 4	677	592,51	5,93	-	-	+	12,2	0,86	0,1	0,7	13,86
Alojzów	334	424,58	4,25	-	-	-	-	-	-	-	0
Dobromierzyce	225	678,97	6,79	-	-	-	-	-	-	-	0
Honiatycze	185	716,48	7,16	-	-	-	-	-	-	-	0
Honiatyczki	235	734,17	7,34	-	-	-	-	-	-	-	0
Hostynne	308	786,79	7,87	-	-	-	-	-	-	-	0
Hostynne - Kolonia	415	880,85	8,81	-	-	-	-	-	-	-	0
Konopne	159	413,05	4,13	-	-	-	-	-	-	-	0
Kotorów	231	701,77	7,02	-	-	-	-	-	-	-	0
Łotów	43	169,23	1,69	-	-	-	-	-	-	-	0
Łysa Góra	173	506,66	5,07	-	-	-	-	-	-	-	0
Malice	331	665,39	6,65	-	-	-	-	-	-	-	0
Peresołowice	234	612,97	6,13	-	-	-	-	-	-	-	0
Sahryń	392	1 017,13	10,17	-	-	-	-	-	-	-	0
Sahryń - Kolonia	217	600,49	6,00	-	-	-	-	-	-	-	0
Strzyżowiec	53	249,02	2,49	-	-	-	-	-	-	-	0
Terebiniec	320	491,28	4,91	-	-	-	-	-	-	-	0
Terebiń	378	982,9	9,83	-	-	-	-	-	-	-	0
Terebiń - Kolonia	130	824,92	8,25	-	-	-	-	-	-	-	0
Terebiń - Zady	189	443,5	4,44	-	-	-	-	-	-	-	0
Wilków	146	431,6	4,32	-	-	-	-	-	-	-	0
Wilków - Kolonia	176	300,9	3,01	-	-	-	-	-	-	-	0
Zagajnik	48	160,93	1,61	-	-	-	-	-	-	-	0
GINA	9 850	18 715,09	187,15				15,2	1,5	0,4	1	21,1

³⁷ źródło: Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, <http://natura2000.gdos.gov.pl>; skróty: „+”- TAK, „-” - NIE

³⁸ źródło: Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, <http://mapy.isok.gov.pl/imap>; skróty: „+”- TAK, „-” - NIE

Tabela 35. Wskaźnik syntetyczny (obliczenie) –
Ochrona przyrody i zagrożenia.

Sołectwo	Ochrona przyrody i zagrożenia		WAGA – Powszechność występowania problemów	ILOŚĆ – niekorzystnych wartości wskaźników	SUMA
	Występowanie	Powyżej średniej			
Adelina	I	I	I	I	I
Alojzów	0	0	0	0	0
Dobromierzyce	0	0	0	0	0
Gozdów	I	I	I	I	I
Honiatycze	0	0	0	0	0
Honiatycze - Kolonia	I	I	I	I	I
Honiatyczki	0	0	0	0	0
Hostynne	0	0	0	0	0
Hostynne - Kolonia	0	0	0	0	0
Konopne	0	0	0	0	0
Kotorów	0	0	0	0	0
Łotów	0	0	0	0	0
Łysa Góra	0	0	0	0	0
Malice	0	0	0	0	0
Peresołowice	0	0	0	0	0
Podhorce	I	I	I	I	I
Sahryń	0	0	0	0	0
Sahryń - Kolonia	0	0	0	0	0
Strzyżowiec	0	0	0	0	0
Terebiniec	0	0	0	0	0
Terebiń	0	0	0	0	0
Terebiń - Kolonia	0	0	0	0	0
Terebiń - Zady	0	0	0	0	0
Turkowice	I	I	I	I	I
Werbkowice okręg 1	I	I	I	I	I
Werbkowice okręg 2	I	I	I	I	I
Werbkowice okręg 3	I	I	I	I	I
Werbkowice okręg 4	I	I	I	I	I
Wilków	0	0	0	0	0
Wilków - Kolonia	0	0	0	0	0
Wronowice	I	I	I	I	I
Zagajnik	0	0	0	0	0
GMINA - średnia					I

Tabela 36. Wskaźnik syntetyczny
(Ranking) – Ochrona przyrody
i zagrożenia.

Sołectwo	WAGA – Powszechność występowania problemów	ILOŚĆ – niekorzystnych wartości wskaźników	SUMA
Adelina	I	I	I
Gozdów	I	I	I
Honiatycze - Kolonia	I	I	I
Podhorce	I	I	I
Turkowice	I	I	I
Werbkowice okręg 1	I	I	I
Werbkowice okręg 2	I	I	I
Werbkowice okręg 3	I	I	I
Werbkowice okręg 4	I	I	I
Wronowice	I	I	I
GMINA - średnia			I
Alojzów	0	0	0
Dobromierzyce	0	0	0
Honiatycze	0	0	0
Honiatyczki	0	0	0
Hostynne	0	0	0
Hostynne - Kolonia	0	0	0
Konopne	0	0	0
Kotorów	0	0	0
Łotów	0	0	0
Łysa Góra	0	0	0
Malice	0	0	0
Peresołowice	0	0	0
Sahryń	0	0	0
Sahryń - Kolonia	0	0	0
Strzyżowiec	0	0	0
Terebiniec	0	0	0
Terebiń	0	0	0
Terebiń - Kolonia	0	0	0
Terebiń - Zady	0	0	0
Wilków	0	0	0
Wilków - Kolonia	0	0	0
Zagajnik	0	0	0

4.4. Sfera Przestrzenno – Funkcjonalna

Dostępność infrastruktury publicznej

O potencjale i atrakcyjności danego obszaru świadczą również warunki przestrzenno-funkcjonalne, które przyczyniają się do oceny jego atrakcyjności, a tym samym wpływające na osiedlanie się nowych mieszkańców lub potencjalnych inwestorów w gminie. W ramach wskaźnika syntetycznego - Dostępność infrastruktury publicznej uwzględniono występowanie w poszczególnych jednostkach obiektów podstawowej infrastruktury rekreacyjno-sportowej (Tabela 37), infrastruktury kulturalnej (Tabela 38) oraz dostępność komunikacyjną rozumianą, jako z jednej strony ocenę opisową stanu dróg i istnienia ciągów pieszych, z drugiej zaś dostępność komunikacji publicznej w tym liczbę połączeń (Tabela 39). Bardzo ważnym elementem wskaźnika jest infrastruktura mieszkań komunalnych i socjalnych (Tabela 40), której posiadanie warunkuje zaspokajanie potrzeb dużej części rodzin i osób zagrożonych ubóstwem i nieporadnych życiowo co zostało wcześniej omówione w ramach negatywnych zjawisk w zakresie pomocy społecznej. Niestety w aż w 24 jednostkach dostępność tej infrastruktury jest zdecydowanie niższa niż średnia w gminie (Tabela 42). Istniejąca infrastruktura mieszkaniowa ze względu na niewielki zasób nie odpowiada zapotrzebowaniu rodzin, zaś stan techniczny posiadanych przez gminę lokali jest w przeważającej mierze zły i niedopowiadający współczesnym standardom, co zostało szczegółowo zdiagnozowane w *Programie Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Gminy Werbkowice na lata 2016-2020*³⁹

---

³⁹ Załącznik do uchwały nr XVII/116/2015 z 29 grudnia 2015 r. w sprawie Wieloletniej Programu Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Gminy Werbkowice na lata 2016-2020.

Tabela 37. Infrastruktura sportu i rekreacji.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Boisko	Orlik	Plac zabaw	Przystanek kajakowa	Siłownia	Razem obiekty	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Adelina	88	-	-	-	-	-	0	0,00
Alojzów	334	-	-	-	-	-	0	0,00
Dobromierzyce	225	-	-	-	-	-	0	0,00
Honiatycze - Kolonia	136	-	-	-	-	-	0	0,00
Honiatyczki	235	-	-	-	-	-	0	0,00
Hostynne - Kolonia	415	-	-	-	-	-	0	0,00
Łotów	43	-	-	-	-	-	0	0,00
Łysa Góra	173	-	-	-	-	-	0	0,00
Sahryń - Kolonia	217	-	-	-	-	-	0	0,00
Terebiniec	320	-	-	-	-	-	0	0,00
Terebiń - Kolonia	130	-	-	-	-	-	0	0,00
Terebiń - Zady	189	-	-	-	-	-	0	0,00
Werbkowice okręg 2	607	-	-	-	-	-	0	0,00
Werbkowice okręg 4	677	-	-	-	-	-	0	0,00
Wilków	146	-	-	-	-	-	0	0,00
Wilków - Kolonia	176	-	-	-	-	-	0	0,00
Zagajnik	48	-	-	-	-	-	0	0,00
Turkowice	478	1	-	-	-	-	1	0,21
Terebiń	378	1	-	-	-	-	1	0,25
GMINA - średnia	9 850	14	1	7	2	2	26	0,26
Gozdów	742	1	-	1	-	-	2	0,27
Werbkowice okręg 1	702	1	0	0	1	0	2	0,28
Hostynne	308	1	-	-	-	-	1	0,32
Peresławice	234	1	-	-	-	-	1	0,43
Wronowice	228	1	-	-	-	-	1	0,44
Podhorce	408	1	-	1	-	-	2	0,49
Sahryń	392	1	-	1	-	-	2	0,51
Honiatycze	185	1	-	-	-	-	1	0,54
Werbkowice okręg 3	862	1	1	1	0	2	5	0,58
Malice	331	1	-	1	-	-	2	0,60
Konopne	159	1	-	-	-	-	1	0,63
Kotorów	231	1	-	1	1	-	3	1,30
Strzyżowiec	53	-	-	1	-	-	1	1,89

Tabela 38. Infrastruktura kultury.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	instytucja kultury (GOK, Biblioteka, filie instytucji)	Świątlica	Izba pamięci / Izba regionalna / Skansen	Razem obiekty	Wskaźnik na 100 mieszkańców
Honiatycze - Kolonia	136	0	0	0	0	0,00
Sahryń - Kolonia	217	0	0	0	0	0,00
Strzyżowiec	53	0	0	0	0	0,00
Zagajnik	48	0	0	0	0	0,00
Terebiń - Kolonia	130	0	0	0	0	0,00
Terebiń - Zady	189	0	0	0	0	0,00
Wilków - Kolonia	176	0	0	0	0	0,00
Werbkowice okręg 1	702	0	0	0	0	0,00
Werbkowice okręg 2	607	0	0	0	0	0,00
Werbkowice okręg 3	862	0	0	0	0	0,00
Gozdów	742	0	1	0	1	0,13
Turkowice	478	0	1	0	1	0,21
Hostynne - Kolonia	415	0	1	0	1	0,24
Podhorce	408	0	1	0	1	0,25
Terebiń	378	0	1	0	1	0,26
GINA - średnia	9850	3	24	1	28	0,28
Werbkowice okręg 4	677	2	0	0	2	0,30
Malice	331	0	1	0	1	0,30
Terebiniec	320	0	1	0	1	0,31
Hostynne	308	0	1	0	1	0,32
Honiatyczki	235	0	1	0	1	0,43
Peresołowice	234	0	1	0	1	0,43
Kotorów	231	0	1	0	1	0,43
Wronowice	228	0	1	0	1	0,44
Dobromierzyce	225	0	1	0	1	0,44
Sahryń	392	0	2	0	2	0,51
Łysa Góra	173	0	1	0	1	0,58
Alojzów	334	0	1	1	2	0,60
Konopne	159	0	1	0	1	0,63
Adelina	88	0	1	0	1	1,14
Wilków	146	0	2	0	2	1,37
Honiatycze	185	1	2	0	3	1,62
Łotów	43	0	1	0	1	2,33

Tabela 39. Infrastruktura komunikacyjna.

Sołectwo	Stan infrastruktury drogowej ⁴⁰	Chodnik ⁴¹	Dostępność komunikacji publicznej ⁴²	Liczba połączeń komunikacji publicznej
Honiatycze	ZŁ	BR	NW	2
Zagajnik	ZŁ	BR	ŚR	1
Dobromierzyce	ŚR	BR	NW	0
Łotów	ŚR	BR	NW	1
Honiatycze - Kolonia	ŚR	BR	NW	2
Honiatyczki	ŚR	BR	NW	2
Podhorce	ŚR	BR	ŚR	5
Gozdów	ŚR	BR	ŚR	29
Adelina	DB	BR	NW	1
Konopne	DB	BR	NW	1
Peresołowice	DB	BR	NW	0
Kotorów	DB	BR	ŚR	4
Łysa Góra	DB	BR	ŚR	7
Malice	DB	BR	ŚR	5
Sahryń	DB	BR	ŚR	1
Sahryń - Kolonia	DB	BR	ŚR	1
Strzyżowiec	DB	BR	ŚR	1
Terebiniec	DB	BR	ŚR	1
Terebiń	DB	BR	ŚR	1
Terebiń	DB	BR	ŚR	1
Terebiń	DB	BR	ŚR	1
Turkowice	DB	BR	ŚR	1
Wilków	DB	BR	ŚR	14
Wilków - Kolonia	DB	BR	ŚR	14
Wronowice	DB	BR	ŚR	1
Hostynne	DB	BR	DB	12
Hostynne - Kolonia	DB	BR	DB	12
Alojzów	DB	BR	DB	29
Werbkowice okręg 1	DB	NW	DB	38
Werbkowice okręg 2	DB	NW	DB	38
Werbkowice okręg 3	DB	NW	DB	38
Werbkowice okręg 4	DB	NW	DB	38

⁴⁰ Stan infrastruktury drogowej - skróty: **ZŁ** - zły / **ŚR** - średni / **DB** - dobry

⁴¹ Chodniki - skróty: **BR** - brak / **NW** - niewystarczająca ilość / **WY** - wystarczająca ilość.

⁴² Dostępność komunikacji publicznej - skróty: **NW** - niewystarczająca ilość / **ŚR** - średnia / **DB** - dobra.

Tabela 40. Mieszkania socjalne i komunalne.

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Mieszkania socjalne		Mieszkania komunalne		Razem lokali	Wskaźnik na 100 mieszkańców
		Rodziny zamieszkałe	Liczba lokali	Rodziny zamieszkałe	Liczba lokali		
Adelina	88	-	-	-	-	0	0,00
Alojzów	334	-	-	-	-	0	0,00
Dobromierzycze	225	-	-	-	-	0	0,00
Gozdów	742	-	-	-	-	0	0,00
Honiatycze	185	-	-	-	-	0	0,00
Hostynne	308	-	-	-	-	0	0,00
Konopne	159	-	-	-	-	0	0,00
Kotorów	231	-	-	-	-	0	0,00
Łotów	43	-	-	-	-	0	0,00
Łysa Góra	173	-	-	-	-	0	0,00
Peresołowice	234	-	-	-	-	0	0,00
Sahryń	392	-	-	-	-	0	0,00
Sahryń - Kolonia	217	-	-	-	-	0	0,00
Strzyżowiec	53	-	-	-	-	0	0,00
Terebiń	378	-	-	-	-	0	0,00
Terebiń - Kolonia	130	-	-	-	-	0	0,00
Terebiń - Zady	189	-	-	-	-	0	0,00
Turkowice	478	-	-	-	-	0	0,00
Werbkowice okreg 1	702	-	-	-	-	0	0,00
Wilków	146	-	-	-	-	0	0,00
Wilków - Kolonia	176	-	-	-	-	0	0,00
Wronowice	228	-	-	-	-	0	0,00
Zagajnik	48	-	-	-	-	0	0,00
Werbkowice okreg 3	862	1	1	1	1	1	0,12
GMINA - średnia	9 850	3	3	10	10	13	0,13
Werbkowice okreg 4	677	1	1	1	1	1	0,15
Werbkowice okreg 2	607	1	1	1	1	1	0,16
Hostynne - Kolonia	415	-	-	1	1	1	0,24
Podhorce	408	-	-	1	1	1	0,25
Terebiniec	320	-	-	1	1	1	0,31
Honiatyczki	235	-	-	1	1	1	0,43
Malice	331	-	-	2	2	2	0,60
Honiatycze - Kolonia	136	-	-	1	1	1	0,74

Tabela 41. Wskaźnik syntetyczny (obliczenie) - Dostępność infrastruktury publicznej.

Sołectwo	Infrastruktura sportu i rekreacji	Infrastruktura kultury	Infrastruktura komunikacyjna	Mieszkania socjalne i komunalne	SUMA
	Powyżej średniej	Powyżej średniej	Powyżej średniej	Powyżej średniej	
Adelina	1	0	0	1	2
Alojzów	1	0	0	1	2
Dobromierzyce	1	0	1	1	3
Gozdów	0	1	1	1	3
Honiaticze	0	0	1	1	2
Honiaticze - Kolonia	1	1	1	0	3
Honiaticzki	1	0	1	0	2
Hostynne	0	0	0	1	1
Hostynne - Kolonia	1	1	0	0	2
Konopne	0	0	0	1	1
Kotorów	0	0	0	1	1
Łotów	1	0	1	1	3
Łysa Góra	1	0	0	1	2
Malice	0	0	0	0	0
Peresołowice	0	0	0	1	1
Podhorce	0	1	1	0	2
Sahryń	0	0	0	1	1
Sahryń - Kolonia	1	1	0	1	3
Strzyżowiec	0	1	0	1	2
Terebiniec	1	0	0	0	1
Terebiń	0	1	0	1	2
Terebiń - Kolonia	1	1	0	1	3
Terebiń - Zady	1	1	0	1	3
Turkowice	1	1	0	1	3
Werbkowice okręg 1	0	1	0	1	2
Werbkowice okręg 2	1	1	0	0	2
Werbkowice okręg 3	0	1	0	1	2
Werbkowice okręg 4	1	0	0	0	1
Wilków	1	0	0	1	2
Wilków - Kolonia	1	1	0	1	3
Wronowice	0	0	0	1	1
Zagajnik	1	1	1	1	4
GMINA - średnia					2

Tabela 42. Wskaźnik syntetyczny (Ranking) - Dostępność infrastruktury publicznej.

Sołectwo	SUMA
Zagajnik	4
Dobromierzyce	3
Gozdów	3
Honiaticze - Kolonia	3
Łotów	3
Sahryń - Kolonia	3
Terebiń - Kolonia	3
Terebiń - Zady	3
Turkowice	3
Wilków - Kolonia	3
Adelina	2
Alojzów	2
Honiaticze	2
Honiaticzki	2
Hostynne - Kolonia	2
Łysa Góra	2
Podhorce	2
Strzyżowiec	2
Terebiń	2
Werbkowice okręg 1	2
Werbkowice okręg 2	2
Werbkowice okręg 3	2
Wilków	2
GMINA - średnia	2
Hostynne	1
Konopne	1
Kotorów	1
Peresołowice	1
Sahryń	1
Terebiniec	1
Werbkowice okręg 4	1
Wronowice	1
Malice	0

4.5. Sfera techniczna

Wyposażenie w siecią infrastrukturę techniczną

Tabela 43. Korzystający z instalacji w % ogółu ludności w Gminie Werbkowice w latach 2011 - 2016.

Rodzaj infrastruktury komunalnej ⁴³	2012	2013	2014	2015	2016
Wodociąg	39,7	41,5	41,6	41,6	41,6
Kanalizacja	25,3	28,2	28,5	28,7	28,7
Gaz	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3

Ważnym aspektem świadczącym również o potencjale i atrakcyjności danego obszaru są warunki techniczne zobrazowujące możliwość korzystania przez mieszkańców i potencjalnych inwestorów z urządzeń sieciowych. Podczas diagnozy sfery technicznej wzięto pod uwagę dostępność infrastruktury i usług komunalnych oraz dostępność sieci internetowej i telekomunikacyjnej. Ze względu na brak możliwości wymiernego odniesienia zróżnicowanych elementów infrastruktury i ich do powierzchni lub liczby mieszkańców jednostek, a także ze względu na zróżnicowanie przestrzenne (np. zabudowa kolonijna), które nie wskazuje lub wręcz uniemożliwia powstanie określonej infrastruktury, posłużono się w tym wypadku analiza opisową. W 16 jednostkach (Tabela 46) brak jest dostępu do infrastruktury sieciowej lub jest on jedynie częściowy, na tym tle bardzo istotny jest brak wyposażenia w najbardziej podstawowy dostęp do wodociągu.

⁴³ KATEGORIA: Gospodarka mieszkaniowa i komunalna, GRUPA: Urządzenia sieciowe, PODGRUPA: Korzystający z instalacji w % ogółu ludności, lata 2012-2016, Gmina Werbkowice; GUS; Bank Danych Lokalnych.

Tabela 44. Infrastruktura techniczna i teletechniczna w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku.

Sołectwo	Dostępność infrastruktury i usług komunalnych. ⁴⁴					Dostępność sieci internetowej i telekomunikacyjnej		
	Kanalizacja	Wodociąg	Gaz	System wywozu / Segregacji odpadów	Energetyka - stan	ADSL/VDSL	WLAN	GSM
Adelina	-	-	-	+	zadowolający	+	-	+
Alojzów	-	+	-	+	zadowolający	+	+	+
Dobromierzyce	-	+	-	+	zadowolający	+	+	+
Gozdów	częściowo*	+	-	+	zadowolający	+	+	+
Honiatycze	-	-	-	+	zadowolający	+	-	+
Honiatycze - Kolonia	-	-	-	+	zadowolający	+	-	+
Honiatyczki	-	-	-	+	zadowolający	+	-	+
Hostynne	-	-	-	+	zadowolający	+	+	+
Hostynne - Kolonia	-	-	-	+	zadowolający	+	+	+
Konopne	-	-	-	+	zadowolający	+	+	+
Kotorów	-	-	-	+	zadowolający	+	+	+
Łotów	-	-	-	+	zadowolający	+	-	+
Łysa Góra	-	+	-	+	zadowolający	+	+	+
Malice	-	-	-	+	zadowolający	+	+	+
Peresołowice	-	+	-	+	zadowolający	+	+	+
Podhorce	-	+	-	+	zadowolający	+	+	+
Sahryń	częściowo	częściowo	-	+	zadowolający	+	-	+
Sahryń - Kolonia	-	-	-	+	zadowolający	+	-	+
Strzyżowiec	-	+	-	+	zadowolający	+	+	+
Terebiniec	-	+	-	+	zadowolający	+	+	+
Terebiń	-	-	-	+	zadowolający	+	+	+
Terebiń - Kolonia	-	-	-	+	zadowolający	+	+	+
Terebiń - Zady	-	-	-	+	zadowolający	+	+	+
Turkowice	częściowo	częściowo	-	+	zadowolający	+	+	+
Werbkowice okręg 1	częściowo	+	częściowo	+	zadowolający	+	+	+
Werbkowice okręg 4	częściowo	+	w trakcie**	+	zadowolający	+	+	+
Werbkowice okręg 2	w całości	+	w trakcie**	+	zadowolający	+	+	+
Werbkowice okręg 3	w całości	+	w trakcie**	+	zadowolający	+	+	+
Wilków	-	+	-	+	zadowolający	+	+	+
Wilków - Kolonia	-	częściowo	-	+	zadowolający	+	+	+
Wronowice	-	-	-	+	zadowolający	+	+	+
Zagajnik	-	-	-	+	zadowolający	+	-	+

⁴⁴ Infrastruktura - oznaczenia: „-” – brak infrastruktury sieciowej w sołectwie; „częściowo” - infrastruktura obejmuje część sołectwa; „* ” - częściowo, jednak nie funkcjonuje; „**” – w trakcie wykonywania przyłączy; „+” – infrastruktura obejmuje całe sołectwo.

Tabela 45. Wskaźnik syntetyczny (obliczenie) - Wyposażenie w siećową infrastrukturę techniczną.

Sołectwo	Dostępność infrastruktury i usług komunalnych. ⁴⁵					Dostępność sieci internetowej i telekomunikacyjnej			SUMA
	Kanalizacja	Wodociąg	Gaz	System wywozu / Segregacji odpadów	Energetyka - stan	ADSL/VDSL	WLAN	GSM	
Adelina	2	2	2	0	0	0	1	0	7
Alojzów	2	2	2	0	0	0	1	0	7
Dobromierzyce	2	2	2	0	0	0	1	0	7
Gozdów	2	2	2	0	0	0	1	0	7
Honiatycze	2	2	2	0	0	0	1	0	7
Honiatycze - Kolonia	2	2	2	0	0	0	1	0	7
Honiatyczki	2	2	2	0	0	0	1	0	7
Hostynne	2	2	2	0	0	0	0	0	6
Hostynne - Kolonia	2	2	2	0	0	0	0	0	6
Konopne	2	2	2	0	0	0	0	0	6
Kotorów	2	2	2	0	0	0	0	0	6
Łotów	2	2	2	0	0	0	0	0	6
Łysa Góra	2	2	2	0	0	0	0	0	6
Malice	2	2	2	0	0	0	0	0	6
Peresołowice	2	2	2	0	0	0	0	0	6
Podhorce	2	2	2	0	0	0	0	0	6
Sahryń	1	1	2	0	0	0	1	0	5
Sahryń - Kolonia	1	2	2	0	0	0	0	0	5
Strzyżowiec	2	1	2	0	0	0	0	0	5
Terebiniec	2	0	2	0	0	0	0	0	4
Terebiń	2	0	2	0	0	0	0	0	4
Terebiń - Kolonia	2	0	2	0	0	0	0	0	4
Terebiń - Zady	2	0	2	0	0	0	0	0	4
Turkowice	2	0	2	0	0	0	0	0	4
Werbkowice okręg 1	2	0	2	0	0	0	0	0	4
Werbkowice okręg 4	2	0	2	0	0	0	0	0	4
Werbkowice okręg 2	1	1	2	0	0	0	0	0	4
Werbkowice okręg 3	2	0	2	0	0	0	0	0	4
Wilków	1	0	2	0	0	0	0	0	3
Wilków - Kolonia	1	0	2	0	0	0	0	0	3
Wronowice	1	0	2	0	0	0	0	0	3
Zagajnik	0	0	2	0	0	0	0	0	2
GMINA - średnia									5,5

⁴⁵ Infrastruktura - oznaczenia: „-” – brak infrastruktury sieciowej w sołectwie; „częściowo” - infrastruktura obejmuje część sołectwa; „* ” - częściowo, jednak nie działa; „+” – infrastruktura obejmuje całe sołectwo.

Tabela 46. Wskaźnik syntetyczny (Ranking) - Wyposażenie w siecią infrastrukturę techniczną.

Sołectwo	SUMA
Adelina	7
Alojzów	7
Dobromierzyce	7
Gozdów	7
Honiatycze	7
Honiatycze - Kolonia	7
Honiatyczki	7
Hostynne	6
Hostynne - Kolonia	6
Konopne	6
Kotorów	6
Łotów	6
Łysa Góra	6
Malice	6
Peresołowice	6
Podhorce	6
GMINA - średnia	5,5
Sahryń	5
Sahryń - Kolonia	5
Strzyżowiec	5
Terebiniec	4
Terebiń	4
Terebiń - Kolonia	4
Terebiń - Zady	4
Turkowice	4
Werbkowice okręg 1	4
Werbkowice okręg 4	4
Werbkowice okręg 2	4
Werbkowice okręg 3	4
Wilków	3
Wilków - Kolonia	3
Wronowice	3
Zagajnik	2

5. DELIMITACJA OBSZARÓW ZDEGRADOWANYCH I OBSZARU REWITALIZACJI

5.1. Metodologia wyznaczania obszarów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji

Wyznaczenie obszarów zdegradowanych na terenie gminy Werbkowice zostało przeprowadzone przy pomocy dwóch odrębnych analiz: jakościowej i wskaźnikowej.

Analiza jakościowa obejmowała obszar całej gminy i w niniejszym dokumencie przyjęła formę powyższej szczegółowej diagnozy, zawierającej charakterystykę 3 sfer: przestrzennej, społecznej i gospodarczej. Dokumentem źródłowym dla opracowania diagnozy była *Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Werbkowice na Lata 2013-2020*⁴⁶. W diagnozie uwzględnione zostały problemy zidentyfikowane w strategii i zostały przeanalizowane w skali jednostek strukturalnych. Analiza problemów społecznych została uzupełniona analizą problemów gospodarczych, środowiskowych, infrastrukturalnych i przestrzennych.

Kluczowym etapem podczas prac nad wyznaczeniem obszarów zdegradowanych było przeprowadzenie **analizy wskaźnikowej**, obejmującej obszar całej gminy w podziale na wyznaczone jednostki strukturalne, który pozwolił na prezentację poszczególnych wskaźników (częstkowych i syntetycznych)⁴⁷ w odniesieniu do tych obszarów i porównanie ich do średniej wartości danego wskaźnika dla całej gminy.

W pierwszym kroku określono zestaw wskaźników dla wszystkich analizowanych sfer, w szczególności dla sfery społecznej. Wskaźniki zostały dobrane w sposób możliwie najbardziej szczegółowy w tym dla opisu problemów społecznych zidentyfikowanych z *Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Werbkowice na Lata 2013-2020*.

Następnie, po wybraniu zestawu wskaźników, pozyskano dane liczbowe, dotyczące poszczególnych jednostek strukturalnych, a także całej gminy. Dane zostały pozyskane zarówno z Urzędu Gminy Werbkowice, jak instytucji zewnętrznych (wymienionych w załączniku nr 2). Na ich podstawie obliczone zostały wskaźniki w przeliczeniu na 100 statystycznych mieszkańców obrazujące problemy społeczne, gospodarcze, środowiskowe, infrastrukturalne i przestrzenne, a następnie wynik został porównany ze wskaźnikiem prezentującym średnią sytuację w całej gminie.

Kolejnym krokiem było wyznaczenie tych jednostek strukturalnych, na których można zauważyć wyraźnie gorszą sytuację społeczną niż średnia w gminie oraz na których współwystępują gorsze wskaźniki problemów gospodarczych, środowiskowych, infrastrukturalnych i przestrzennych – te obszary zostały zakwalifikowane jako **obszary zdegradowane** w gminie Werbkowice.

Jednostki wchodzące w skład obszarów zdegradowanych, w których zidentyfikowano najgorszą sytuację społeczną, na którą nawarstwia się największa liczba innych zdiagnozowanych problemów w pozostałych sferach zostały uznane za **obszar rewitalizacji**, przy czym, z uwagi na wymóg koncentracji przestrzennej, łączna powierzchnia wybranych jednostek nie mogła przekroczyć 20% powierzchni gminy, a ich ludność nie stanowi więcej niż 30% liczby jej mieszkańców.

Kluczowym elementem delimitacji obszarów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji były konsultacje społeczne z mieszkańcami gminy w formie otwartych spotkań, w szczególności z sołtysami jako przedstawicielami poszczególnych sołectw – jednostek strukturalnych.

⁴⁶ Załącznik do Uchwały Nr XXIX/171/2012 Rady Gminy Werbkowice z dnia 13 grudnia 2012 roku. (Załącznik nr 1).

⁴⁷ Lista wskaźników syntetycznych i częstkowych (Załącznik nr 2).

5.2. Wyznaczenie obszarów zdegradowanych

Obszar zdegradowany to taki, na którym nasilone są negatywne zjawiska społeczne, a zatem stwierdzono gorsze niż średnia w gminie wskaźniki problemów społecznych zdefiniowanych w *Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Werbkowice na Lata 2013-2020*, współwystępujące z możliwie największą liczbą niekorzystnych pozostałych wskaźników Sfery społecznej a następnie z jak największą liczbą niekorzystnych wartości wskaźników z pozostałych sfer: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno – funkcjonalnej i technicznej, tym samym im więcej wskaźników negatywnych tym gorsza sytuacja w analizowanej jednostce.

Obszarami zdegradowanymi w gminie Werbkowice są następujące jednostki: Werbkowice okręg 3, Kotorów, Werbkowice okręg 4, Gozdów, Terebiń, Werbkowice okręg 2, Dobromierzyce, Terebiniec, Konopne, Honiatyczki. W poniżej (Tabela 47) zaprezentowano zestawienie wskaźników w poszczególnych sferach. Na czerwono zaznaczone zostały sfery, w których zdiagnozowano stan kryzysowy.

Tabela 47. Wyznaczenie obszarów zdegradowanych.

Sołectwo	Sfera Społeczna				Ilość niekorzystnych wartości wskaźników innych niż problemy społeczne	Sfera				Ilość niekorzystnych wartości wskaźników w pozostałych sferach - innych niż społeczna	Obszar zdegradowany
	Problemy społeczne	Przestępczość	Poziom edukacji	Poziomu uczestnictwa w życiu publicznym		Gospodarcza	Środowiskowa	Przestrzenno – funkcjonalna	Techniczna		
Werbkowice okręg 3	I	I	I	I	3	I	I	I	0	3	TAK
Kotorów	I	I	I	I	3	I	0	0	I	2	TAK
Werbkowice okręg 4	I	I	I	I	3	I	I	0	0	2	TAK
Gozdów	I	0	I	I	2	0	I	I	I	3	TAK
Terebiń	I	I	I	0	2	I	0	I	0	2	TAK
Werbkowice okręg 2	I	0	I	I	2	0	I	I	0	2	TAK
Dobromierzyce	I	0	I	I	2	0	0	I	I	2	TAK
Terebiniec	I	I	0	I	2	I	0	0	0	1	TAK
Konopne	I	0	I	I	2	0	0	0	I	1	TAK
Honiatyczki	I	0	I	0	1	0	0	I	I	2	TAK
Podhorce	0	I	I	I	3	0	I	I	I	3	
Adelina	0	0	I	I	2	I	I	I	I	4	
Turkowice	0	0	I	I	2	I	I	I	0	3	
Alojzów	0	I	I	0	2	0	0	I	I	2	
Hostynne	0	I	0	I	2	I	0	0	I	2	
Łotów	0	I	0	I	2	0	0	I	I	2	
Hostynne - Kolonia	0	0	I	I	2	0	0	I	I	2	
Łysa Góra	0	0	I	I	2	0	0	I	I	2	
Malice	0	0	I	I	2	I	0	0	I	2	
Werbkowice okręg I	0	0	I	I	2	0	I	I	0	2	
Honiatycze - Kolonia	0	0	0	I	1	0	I	I	I	3	

Honiatycze	0	0	1	0	1	0	0	1	1	2
Peresolowice	0	1	1	0	2	0	0	0	1	1
Strzyżowiec	0	0	1	1	2	0	0	1	0	1
Terebiń - Kolonia	0	0	1	0	1	0	0	1	0	1
Terebiń - Zady	0	0	1	0	1	0	0	1	0	1
Sahryń - Kolonia	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1
Wilków	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1
Wilków - Kolonia	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1
Sahryń	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0
Wronowice	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Zagajnik	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1

5.3. Wyznaczenie obszaru rewitalizacji

Rozpoznanie problemów występujących i wyznaczenie obszarów zdegradowanych na terenie gminy Werbkowice dało podstawy do wyznaczenia obszaru rewitalizacji i umożliwiło wskazanie terenów najbardziej wymagających wsparcia. Obszar wskazany do rewitalizacji został skonkretyzowany w oparciu o dane ilościowe oraz wskaźniki jakościowe, co umożliwiło uchwycenie powiązań funkcjonalnych obszarów.

Obszar rekomendowany do rewitalizacji w gminie Werbkowice został wyznaczony na podstawie pogłębionej diagnozy społeczno-gospodarczo-przestrzennej. Zasadniczym założeniem przy delimitacji obszaru zdegradowanego było wskazanie obszarów, na których koncentrują się negatywne zjawiska społeczne. Podczas analizy wykorzystano dane pozyskane m.in. z Urzędu Gminy, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, Komendy Policji, Powiatowego Urzędu Pracy.

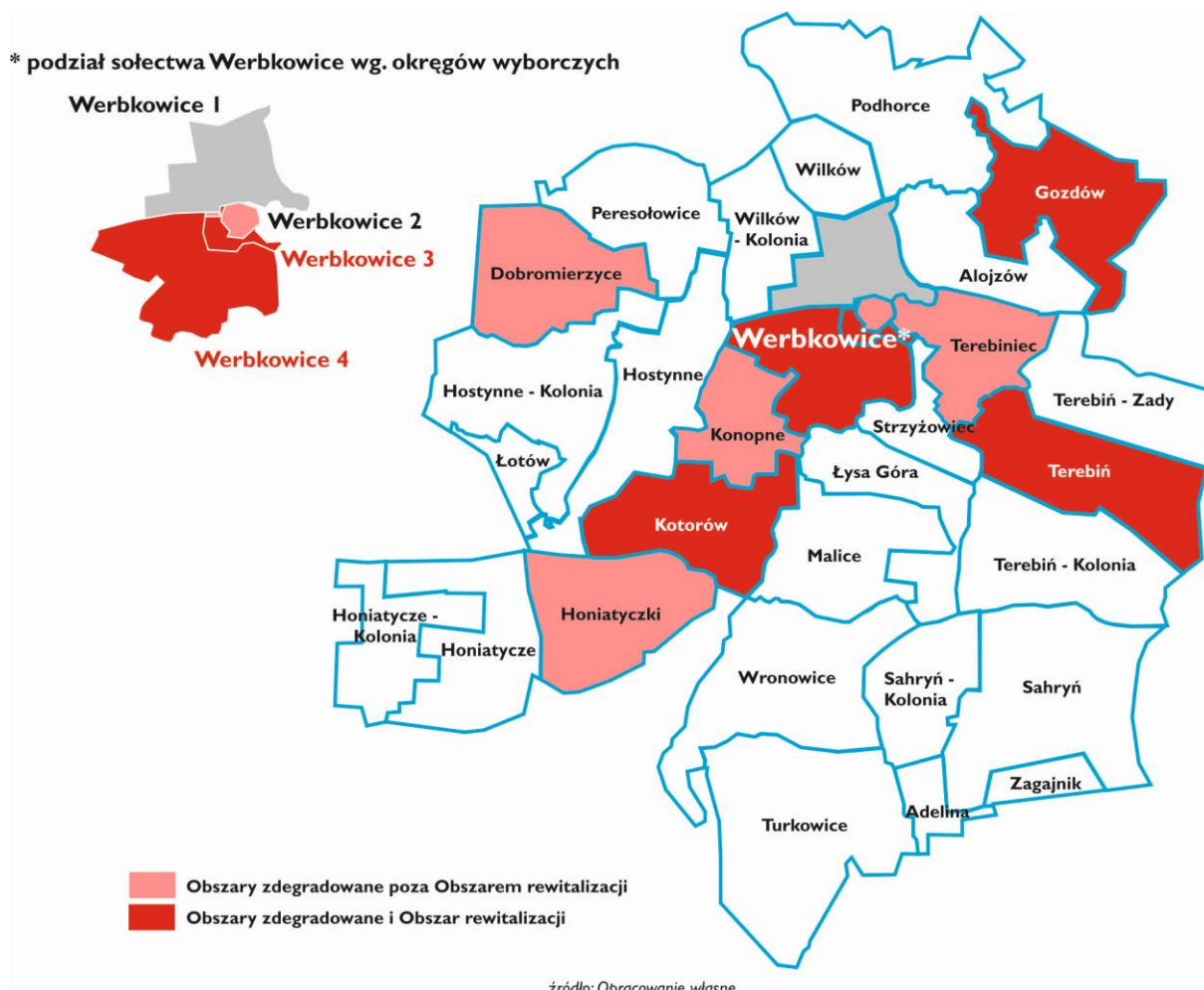
Działania diagnostyczne podsumowuje identyfikację zjawisk kryzysowych na wskazanym obszarze zdegradowanym oraz potwierdziły konieczność szybkiej interwencji oraz działań w celu ich eliminacji lub istotnego ograniczenia.

Zgodnie z analizą, na wyznaczonym obszarze zdegradowanym w gminie Werbkowice mieszkają 4436 osoby, co stanowi 45,03% ogółem ludności gminy, zaś powierzchnia obszarów zdegradowanych wynosi 5540,78 ha, co stanowi 29,62% powierzchni gminy. W obu przypadkach odsetek mieszkańców i powierzchni przekracza maksymalne wartości, jakie może obejmować obszar rewitalizacji, zgodnie z Wytocznymi Ministra Rozwoju. W efekcie ustalono obszar rewitalizacji, wybierając kolejno jednostki o najwyższym stopniu zdegradowania, aż do osiągnięcia procentowych wartości nieprzekraczających 20% powierzchni i 30% ludność gminy Werbkowice (Tabela 48). Tym samym obszar rewitalizacji gminy obejmuje 5 jednostek strukturalnych: **Werbkowice okręg 3, Kotorów, Werbkowice okręg 4, Gozdów i Terebiń.**

Tabela 48. Wyznaczenie obszaru rewitalizacji.

Sołectwo	Obszar zdegradowany	Liczba mieszkańców [osób]	% mieszkańców gminy	% mieszkańców gminy - NARASTAJĄCO	Powierzchnia [ha]	% powierzchni gminy	% powierzchni gminy - NARASTAJĄCO	Obszar Rewitalizacji
Werbkowice okręg 3	TAK	862	8,75%	8,75%	30,80	0,16%	0,16%	TAK
Kotorów	TAK	231	2,35%	11,10%	701,77	3,75%	3,91%	TAK
Werbkowice okręg 4	TAK	677	6,87%	17,97%	592,51	3,17%	7,08%	TAK
Gozdów	TAK	742	7,53%	25,50%	878,83	4,70%	11,78%	TAK
Terebiń	TAK	378	3,84%	29,34%	982,90	5,25%	17,03%	TAK
Werbkowice okręg 2	TAK	607	6,16%	35,50%	36,50	0,20%	17,23%	
Dobromierzyce	TAK	225	2,28%	37,78%	678,97	3,63%	20,86%	
Terebiniec	TAK	320	3,25%	41,03%	491,28	2,63%	23,49%	
Konopne	TAK	159	1,61%	42,64%	413,05	2,21%	25,70%	
Honiatyczki	TAK	235	2,39%	45,03%	734,17	3,92%	29,62%	
Podhorce		408	4,14%		1 140,21	6,09%		
Adelina		88	0,89%		152,05	0,81%		
Turkowice		478	4,85%		1 239,30	6,62%		
Alojzów		334	3,39%		424,58	2,27%		
Hostynne		308	3,13%		786,79	4,20%		
Łotów		43	0,44%		169,23	0,90%		
Hostynne - Kolonia		415	4,21%		880,85	4,71%		
Łysa Góra		173	1,76%		506,66	2,71%		
Malice		331	3,36%		665,39	3,56%		
Werbkowice okręg I		702	7,13%		375,00	2,00%		
Honiatycze - Kolonia		136	1,38%		461,42	2,47%		
Honiatycze		185	1,88%		716,48	3,83%		
Peresołowice		234	2,38%		612,97	3,28%		
Strzyżowiec		53	0,54%		249,02	1,33%		
Terebiń - Kolonia		130	1,32%		824,92	4,41%		
Terebiń - Zady		189	1,92%		443,5-	2,37%		
Sahryń - Kolonia		217	2,20%		600,49	3,21%		
Wilków		146	1,48%		431,60	2,31%		
Wilków - Kolonia		176	1,79%		300,90	1,61%		
Sahryń		392	3,98%		1 017,13	5,43%		
Wronowice		228	2,31%		1 014,90	5,42%		
Zagajnik		48	0,49%		160,93	0,86%		
		9 850			18 715,09			

Mapa 4. Obszary zdegradowane i Obszar rewitalizacji Gminy Werbkowice.

6. Wizja Obszaru Rewitalizacji

Kompleksowa rewitalizacja i koncentracja działań na obszarze rewitalizacji oraz w jego najbliższym otoczeniu stanie się impulsem do wyprowadzenia go z sytuacji kryzysowej oraz ożywienia społeczno-gospodarczego. Planowane działania zdeterminują korzystne przeobrażenia na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki zapewniając w konsekwencji jego trwałą rozwój.

Wizja obszaru rewitalizacji obrazuje stan docelowy w 2023 roku, po przeprowadzeniu zaplanowanych działań rewitalizacyjnych, zmierzających do odbudowania oraz nadania mu nowych funkcji.

W 2023 roku obszar rewitalizacji w gminie Werbkowice będzie obszarem:

Gmina Werbkowice, gminą zapobiegającą występowaniu zjawiska wykluczenia społecznego wśród mieszkańców, wspierającą działalność lokalnych inicjatyw społecznych i gospodarczych oraz dążącą do zrównoważonego rozwoju, poprzez rewitalizację obszaru zdegradowanego.

Przeciwdziałanie różnorodnym problemom w obszarze rewitalizacji, szczególnie dotyczącym sfery społecznej, wpłynie na znaczną poprawę jakości życia, co w dalszej kolejności przyczyni się do pozytywnych zmian w innych obszarach gminy. W 2023 roku gmina Werbkowice będzie gminą intensywnego i zrównoważonego pod względem przestrzennym rozwoju społeczno-gospodarczego, tworzącą przyjazną i atrakcyjną przestrzeń do życia dla mieszkańców, turystów i potencjalnych inwestorów.

7. Cele rewitalizacji i kierunki działań

W niniejszym dokumencie obowiązuje hierarchiczny układ celów składający się z: celu głównego, celów operacyjnych oraz kierunków działań, które odpowiadają zidentyfikowanym potrzebom rewitalizacyjnym. Mają one charakter ramowy i odnoszą się do specyfiki wyznaczonego obszaru rewitalizacji na terenie gminy Werbkowice. Wszystkie cele rewitalizacji są odpowiedzią na zdiagnozowane problemy i prowadzą do ich rozwiązania. Zostały określone przy udziale społeczności lokalnej mieszkającej w sołectwach, w szczególności ich przedstawicieli tj. sołtysów, radnych. Wszystkie cele rewitalizacji wynikają z celów *Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Werbkowice na lata 2016-2020*, ponieważ odnoszą się do działań długookresowych i długofalowych, polegających na inwestycji w kapitał ludzki, system edukacji, aktywność obywatelską, poprawę sytuacji materialnej, co przekłada się na działania na rzecz poprawy zatrudnienia oraz budowania lokalnego rynku pracy.

Celem głównym Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 jest: Wyprowadzenie obszarów zdegradowanych, objętych rewitalizacją (**sołectw Werbkowice okręg 3, Werbkowice okręg 4, Kotorów, Gozdów i Terebiń**) ze stanu kryzysowego oraz poprawa warunków rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez eliminację zjawisk wpływających na ich degradację

Poniżej zaprezentowano cele operacyjne, w ramach których zostały wyznaczone kierunki działań. Kolejność celów nie stanowi o hierarchii ich ważności lub kolejności wdrażania, są one na tym samym poziomie ważności i zgodnie z zasadą kompleksowości. Warunkiem udanej rewitalizacji jest uwzględnienie wszystkich czynników równocześnie, tj. infrastrukturalnych, środowiskowych, społecznych i gospodarczych. Wyznaczone cele rewitalizacji odpowiadają kryteriom SMART,

ponieważ są sprecyzowane, mierzalne (do każdego celu został przypisany odpowiedni wskaźnik), atrakcyjne dla społeczności lokalnej gminy Werbkowice, możliwe do zrealizowania i terminowe (zostaną zrealizowane w okresie obowiązywania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023).

W ramach celu głównego zidentyfikowano 3 cele operacyjne:

- Cel operacyjny 1. **Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez odnowienie obszaru, nadanie przestrzeni właściwej funkcji oraz poprawę bezpieczeństwa;**
- Cel operacyjny 2. **Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez ograniczenie patologii społecznych na obszarze rewitalizacji;**
- Cel operacyjny 3. **Zwiększenie rozwoju gospodarczego i poprawa lokalnego rynku pracy oraz wzrost przedsiębiorczości mieszkańców gminy Werbkowice.**

W ramach celu operacyjnego 1 planuje się realizację przedsięwzięć przeznaczonych do wyprowadzenia wyznaczonego obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego pod względem zagospodarowania przestrzennego i poprawy infrastruktury wpływającej na jakość życia mieszkańców. Obejmują one wszelkie inwestycje mające na celu uporządkowanie oraz zagospodarowanie przestrzeni, w tym poprawę dotychczasowej funkcji obszaru, a także nadanie mu nowych funkcji. Ponadto planuje się realizację zadań, które mają na celu poprawę dostępności mieszkańców obszaru rewitalizacji, w tym osób niepełnosprawnych do infrastruktury technicznej. Ważnym aspektem jest również zapewnienie odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz poprawa bezpieczeństwa w obszarze rewitalizowanym. Będzie to możliwe poprzez rewaloryzację oraz odpowiednie kształtowanie przestrzeni publicznej.

Cel operacyjny 2 obejmuje realizację zadań w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu poprzez zwiększenie aktywności lokalnej społeczności. Ważnymi aspektami w ramach realizowanych przedsięwzięć będą: integracja osób nieaktywnych zawodowo oraz grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, wszelkie działania aktywizujące najmłodszych mieszkańców z terenu gminy, pobudzenie aktywności kulturalnej mieszkańców, wspieranie osób niepełnosprawnych oraz aktywizacja seniorów. Ważnym elementem w funkcjonowaniu społeczności lokalnej są działające organizacje pozarządowe, które będą miały możliwość podejmowania inicjatyw wspierających poprawę życia i integracji lokalnej społeczności.

Wzmocnienie przedsiębiorczości i poprawa lokalnego rynku pracy na obszarze rewitalizacji będzie możliwe w wyniku realizacji zadań w ramach celu operacyjnego 3. Wyznaczone kierunki działań obejmują: wzmocnienie działalności lokalnych przedsiębiorstw w celu poprawy ich konkurencyjności, promowanie zakładania działalności gospodarczej w celu pobudzenia przedsiębiorczości mieszkańców gminy oraz wspieranie terenów aktywności gospodarczej.

Poniższy schemat obrazuje cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań.

Cel główny	Wyprowadzenie obszarów zdegradowanych, objętych rewitalizacją (sołectw Werbkowice okręg 3, Werbkowice okręg 4, Kotorów, Gozdów i Terebiń) ze stanu kryzysowego oraz poprawa warunków rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez eliminację zjawisk wpływających na ich degradację.		
Cele operacyjne	1. Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez odnowienie obszaru, nadanie przestrzeni właściwej funkcji oraz poprawę bezpieczeństwa.	2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez ograniczenie patologii społecznych na obszarze rewitalizacji.	3. Zwiększenie rozwoju gospodarczego i poprawa lokalnego rynku pracy oraz wzrost przedsiębiorczości mieszkańców gminy Werbkowice.
Kierunki działań	1. Dostosowanie infrastruktury technicznej i społecznej do potrzeb mieszkańców, w tym osób niepełnosprawnych	1. Ułatwienie dostępu do edukacji, kultury, sztuki, i rozrywki	1. Stworzenie warunków infrastrukturalnych do zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej
	2. Kształtowanie przestrzeni publicznych przyjaznych mieszkańcom	2. Aktywizacja i rozwój społeczności poprzez stworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych i działania edukacyjne	2. Wzrost aktywności gospodarczej mieszkańców poprzez działania podnoszące kompetencje i kwalifikacje.
	3. Zagospodarowanie przestrzeni publicznych w celach turystycznych i rekreacyjnych	3. Poprawa w dostępie do rynku pracy poprzez podniesienie kompetencji osób zagrożonych wykluczeniem	
	4. Zapobieganie i ograniczanie zjawisk przestępczości poprzez działania edukacyjne oraz instalowanie monitoringu i oświetlenia.		

8. Charakterystyka projektów rewitalizacyjnych wraz z planem finansowym i uzasadnieniem ich komplementarności

Na podstawie wyznaczonych celów oraz w procesie konsultacji społecznych z mieszkańcami gminy określono listę projektów rewitalizacyjnych⁷⁰. Projekty odpowiadają **kryteriom SMART** tj.:

- **S** - Sprecyzowane – projekty zawierają sprecyzowany zakres planowanych do realizacji zadań oraz odnoszą się do konkretnego miejsca w gminie,
- **M** - Mierzalne – do każdego projektu został określony wskaźnik produktu i rezultatu, przy pomocy którego możliwe będzie zmierzenie stopnia jego realizacji,
- **A** - Atrakcyjne – projekty zostały określone z aktywnym udziałem mieszkańców gminy Werbkowice, w związku z czym są dla nich atrakcyjne,
- **R** - Realistyczne – projekty zostały zweryfikowane w kontekście realności ich zrealizowania,
- **T** - Terminowe – do każdego projektu określony został planowany termin jego realizacji.

Lista projektów zawiera wszystkie niezbędne informacje na temat przedsięwzięć rewitalizacyjnych tj. podmiot realizujący, lokalizację, tytuł projektu, cel, koncepcję projektu (zakres), szacowana koszt, źródło finansowania i okres realizacji.

8.1. Lista planowanych podstawowych projektów rewitalizacyjnych

Przedstawiony katalog projektów nie jest zamknięty, nabór projektów do LPR jest ciągły. Na stronie Urzędu Gminy zamieszczono formularz - fiszkę projektową. Wójt Gminy wraz z Radą ds. rewitalizacji będzie podejmował decyzje o włączeniu zaproponowanego projektu zgodnie z postępowaniem opisanym w rozdziale 11.2. Zasady i tryb aktualizacji programu.

Lp.	Podmiot realizujący	Tytuł projektu	Lokalizacja projektu	Cele projektu	Koncepcja projektu	Szacunkowy koszt projektu	Źródła finansowania	Szacunkowy czas realizacji projektu
1.	Gmina Werbkowice	Poprawa estetyki miejscowości Werbkowice	Werbkowice (w pobliżu budynku dawnej stołówki, mały park)	Rozwiązuje problemy związane z niską aktywnością społeczną w zakresie rekreacji, społecznej poprawę estetyki i wizerunku terenu, z zapewnieniem możliwości spędzania wolnego czasu (również w aktywnej formie). Poprawa jakości życia mieszkańców, Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem poprzez aktywną integrację, uczestnictwo w kulturze i rekreacji, aktywizację obywatelską i zmniejszenie poziomu przestępczości. Kreowanie pozytywnego wizerunku obszarów rewitalizowanych.	Przedmiotem projektu jest: - stworzenie spójnej koncepcji zagospodarowania terenów zielonych na obszarze rewitalizacji Werbkowic, - stworzenie niewielkiego terenu zieleni z małą architekturą m.in. ławki, kosze na śmieci, tablica ogłoszeń	100 000,00 zł	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014-2020 / Budżet gminy	2018 - 2022
2.	Gmina Werbkowice	Bezpieczna Droga	Gozdów	Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców; poprawa dostępności do szkoły; zapewnienie bezpiecznej drogi do szkoły uczniom i ich rodzicom; poprawa warunków pasażerów korzystających z komunikacji PKS.	Remont nawierzchni drogi gminnej do szkoły - 400 m; odwodnienie tej drogi na odcinku 200m; 250 000,00 PLN Od 2018 – 2012 Bezpieczna droga do szkoły dla 30 uczniów i ich rodziców, poprawa warunków jazdy dla użytkowników tej drogi, rozwiązanie problemu stojącej wody na jezdni w okresie wiosny i jesieni, zagospodarowany skwer i zmieniona wiata poprawi wizerunek krajobrazowy	250 000,00 zł	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014-2020 / Budżet gminy	2018
3.	Gmina Werbkowice	Aktywny Kotorów	Kotorów	Poprawa dostępu do miejsc rekreacji i sportu na terenie miejscowości, zwiększenie aktywności fizycznej mieszkańców, poprawa stanu zdrowia mieszkańców wynikający z aktywności fizycznej, zwiększenie aktywności społecznej. Projekt uporządkuje	Wykonanie projektu budowlanego siłowni. Zakup sześciu urządzeń: 1. Wyciskanie + pylon + wyciskanie. 2. Wyciąg górny + pylon + wyciąg górny.	60 000,00 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 / Budżet gminy	2017-2021

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023

				przestrzeń społeczną.	3.Prasa nożna + pylon + prasa nożna. 4. Orbitrek + pylon + orbitrek. 5.Rowerek + pylon + jeździec. 6.Wioślarz + pylon + wioślarz.			
4.	Gmina Werbkowice	Rewitalizacja Parku w Werbkowicach	Werbkowice, okręg 4	Projekt wpisuje się w strefę społeczną, podniesie bezpieczeństwo społeczności lokalnej i ochroni zieleni parkową przed postępującą dewastacją na skutek ciągłego spożywania alkoholu w tym miejscu. Zmniejszy się przestępczość w tym miejscu.	Montaż oświetlenia – lampy parkowe i zamontowanie monitoringu.	50 000,00 zł	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014-2020 / Budżet gminy	2018 - 2020
5.	Gmina Werbkowice	Budowa sezonowego basenu rekreacyjnego	Werbkowice okręg 3	Projekt rozwiązuje problemy związane z niską aktywnością społeczną w zakresie rekreacji. Na terenie miejscowości jak i w całej gminie brak jest miejsca rekreacji w postaci kąpieliska czy też basenu. Przy ZS w Werbkowice znajduje się zdegradowany teren „miejsce po kortach tenisowych” które mogło by po przekwalifikowaniu (podjęciu prac budowlanych) pełnić funkcje kąpieliska otwartego.	Zakres działań: basen rekreacyjny wybudowany ze stali nierdzewnej wyposażony w atrakcje, m.in. w zjeżdżalnię, leżanki do masażu pleców, dysze i wylewki do masażu wodnego i powietrznego. Powierzchnia lustra wody basenu rekreacyjnego to 400 m ² , głębokość od 1,0 do 1,3m.	300 000,00 zł	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014-2020 / Budżet gminy	2018 - 2020
6.	Gmina Werbkowice	Stworzenie stref bezpieczeństwa i zapobieganie przestępczości w zagrożonych społecznie obszarach Werbkowic	Werbkowice okręg 3	Projekt rozwiązuje problemy związane z przestępczością oraz niską aktywnością społeczną, Sfery procesu rewitalizacji, w które wpisuje się projekt społeczna,, techniczna, przestrzennie - funkcjonalna) W strefach objętych zasięgiem kamer następuje radykalne zmniejszenie (w niektórych przypadkach nawet do zera) napadów, wybryków chuligańskich, kradzieży, niszczenia mienia, wzrasta przestrzeganie zasad ruchu drogowego. Monitoring wizyjny pozwala na „odzyskanie” do celów handlowych, turystycznych czy kulturalnych centrów	Zakres działań: zakup kamer monitorujących oraz ich montaż, zakup oświetlenia oraz montaż, wydzielenie i zaadaptowanie pomieszczeń lub pomieszczenia (wg. potrzeb technicznych) na centrum monitoringu	250 000,00 zł	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014-2020 / Budżet gminy	2018

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023

				miejsowości.				
7.	Gmina Werbkowice	Budowa targowiska w Werbkowicach	Werbkowice okreg 4	Projekt: - wpłynie na rozwój i dynamikę lokalnej przedsiębiorczości oraz handlu Z targowiska w Werbkowicach skorzystają rolnicy, producenci, przedsiębiorcy, twórcy ludowi z gminy. Poprzez stworzenie i zapewnienie nowoczesnego miejsca do handlu Gmina Werbkowice może stworzyć odpowiednie warunki dla rozwoju przedsiębiorczości oraz poprawić jakość sprzedaży bezpośredniej.	W ramach operacji powinna zostać wybudowana wiata – zadaszenie terenów wystawienniczo-handlowych, budynek sanitarno-magazynowy, dojazdy, miejsca postojowe, ciąg pieszo-jezdny, ciągi piesze, budowa nawierzchni utwardzonych, elementów małej architektury wraz z uzbrojeniem terenu.	I 000 000, 00 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 / Budżet gminy	2018-2020
8.	Gminy Ośrodek Kultury w Werbkowicach	Nadanie nowych funkcji użytkowych pomieszczeniom GOK w Werbkowicach poprzez remont, modernizację i wyposażenie pomieszczeń	Werbkowice okreg 4	Poprawa stanu obiektów funkcjonalnych w sferze kultury oraz stworzenie świetlicy środowiskowej, a także realizację wydarzeń dotyczących promocji, rozwijania i zachowania kultury lokalnej oraz tradycyjnego rzemiosła, rękodzieła i umiejętności pozwoli zwiększyć ofertę i jakość usług kulturalnych, podniesienie poziomu wiedzy, edukacji kulturalnej społeczeństwa oraz zwiększy dostęp mieszkańców do dóbr i usług kultury (koncerty, festiwale, warsztaty artystyczne). Konsekwencją polepszenia kondycji technicznej obiektu oraz aktywności prowadzonych warsztatów artystycznych będzie zwiększenie zainteresowania społeczności różnymi formami aktywności kultywowaniu tradycji. Realizacja projektu pozwoli na wprowadzaniu nowych funkcji pozwalających na ożywienie społeczne i gospodarcze, w tym: rozwój działalności kulturalnej, edukacyjnej, społecznej, opiekuńczej, integracyjnej, turystycznej. Nastąpi poprawa jakości życia mieszkańców, wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem poprzez aktywną integrację, uczestnictwo w kulturze i rekreacji, aktywizację obywatelską i wolontariat, poprawę zatrudnienia i zmniejszenie poziomu przestępczości.	W ramach projektu zostaną odpowiednio zaadaptowane pomieszczenia GOK, powstanie świetlica środowiskowa oraz zostanie zakupione nowoczesne wyposażenie niezbędne do prowadzenia działalności kulturalnej (warsztaty, festiwale, itp.) w atrakcyjnej formie. W pierwszym etapie zostaną wykonane prace remontowe związane z adaptacją pomieszczeń oraz zakupione wyposażenie. W drugim etapie zostaną zorganizowane dni otwarte oraz wydarzenia kulturalne.	I 670 000, 00 zł koszty: działań miękkich (warsztaty, wydarzenia kulturalne, promocja), działań inwestycyjnych wraz z zakupem wyposażenia.	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014-2020 / Budżet gminy	2018 - 2023
9.	Gmina	Przystosowanie	Terebiń	Stworzenie mieszkań socjalnych	Projekt dotyczy wykonania	I 500 000,00 zł	Europejski	2018 - 2022

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023

	Werbkowice	budynku po byłej szkole w miejscowości Terebiń na cele mieszkalnictwa społecznego, wraz z jego wyposażeniem oraz zagospodarowaniem terenu.		(zwiększenie zasobów mieszkaniowych gminy, wyeliminowanie problemu zakupu mieszkań przez osoby najuboższe, wykonaniem wyroków eksmisyjnych. Projekt rozwiązuje problemy społeczne. Dzięki realizacji przedsięwzięcia nastąpi integracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych ubóstwem i wykluczonych poprzez realizację usług świadczonych w mieszkaniach chronionych, wspieranych w ramach „miękkich“ działań.	robót budowlanych w zakresie zagospodarowania przestrzeni przy obiekcie oraz przebudowy, remontu i wyposażenia zdegradowanego budynku poszkolnego w celu adaptacji na mieszkania socjalne, wspomagane i chronione przeznaczone dla osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.		Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014-2020 / Budżet gminy	
10.	Gmina Werbkowice	Przystosowanie obiektu hali sportowej do organizacji wydarzeń kulturalno-sportowych	Werbkowice, okręg 3	Projekt rozwiąże problem związany z niską aktywnością społeczną, dostępnością do przystosowanych obiektów, które pełniłyby funkcje prowadzenia organizacji wydarzeń kulturalnych, sportowych, zawodów, koncertów. Realizacja projektu umożliwi poprawę estetyki i wizerunku obiektu, z zapewnieniem możliwości spędzania wolnego czasu (również w aktywnej formie) oraz organizacji imprez kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych integrujących społeczność lokalną. Wprowadzanie nowych funkcji pozwoli na ożywienie społeczne i gospodarcze, w tym: rozwój działalności kulturalnej, edukacyjnej, społecznej, integracyjnej, turystycznej. Poprawa jakości życia mieszkańców, wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem poprzez aktywną integrację, uczestnictwo w kulturze i rekreacji, aktywizację obywatelską. Kreowanie pozytywnego wizerunku obszarów rewitalizowanych.	Obiekt nie posiada wytlumienia (normy akustyczne przekroczone są 6 razy). Należy wytlumić ściany oraz powierzchnie dachu, aby dostosować do obecnie obowiązujących norm	600 000,00 zł	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014-2020 / Budżet gminy	2019 - 2022

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023

11.	Spółdzielnia mieszkaniowa Cukrownik	Remont chodnika i parkingu	Werbkowice, okręg 4	Projekt poprawi i ułatwi dostęp do usług publicznych – dojście do ośrodka Zdrowia, Urzędu Poczтового. Rozwój lokalnej gospodarki, zwiększenie dostępu do korzystania z usług publicznych.	chodnik 100m ² , parking 350m ²	1 10 000,00 zł	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014-2020 / Budżet gminy	2018 - 2022
12.	Gmina Werbkowice	Budowa siłowni zewnętrznej przy remizo – świetlicy w Terebiniu	Terebiń	Projekt rozwiąże problemy społeczne (niska aktywność społeczna, brak integracji, problemy zdrowotne związane z brakiem aktywności fizycznej, brak przygotowania dzieci i młodzieży do wysiłku fizycznego na zajęciach sportowych w szkole),	1. Przygotowanie dokumentacji projektowej oraz zgłoszenie zamiaru budowy siłowni zewnętrznej. 2. w ramach projektu zakupione zostaną następujące urządzenia do rekreacji np. Wyciskanie siedząc, wyciąg górny, prasa nożna, podwójna, orbitrek, rowerek +pylon + jeździec, wiosłarz.	40 000,00 zł	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014-2020 / PROW 2014-20 / Budżet gminy / Fundusz sołecki	2019
13.	Gmina Werbkowice	Rewitalizacja zdewastowanego dachu, starej szkoły	Werbkowice okręg 3	Projekt zapewni poprawę jakości i bezpieczeństwa życia mieszkańców budynku. Celem projektu jest renowacja i konserwacja budynku drewnianego objętego ochroną gminnej ewid. Zabytków. Projekt wpisuje się w sferę przestrzenno – funkcjonalną oraz społeczną. W budynku zamieszkują osoby, podopieczni opieki społecznej. Budynek jest w złym stanie technicznym, remont dachu i elewacji dostosowanie do minimalnych standardów życiowych.	Wymiana dachu eternitowego i elewacji budynku	400 000,00 zł	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014-2020/ Budżet gminy	2018 - 2020
14.	Gmina Werbkowice	Organizacja cyklicznych szkoleń i spotkań	Cały obszar rewitalizowany	Projekt przyczyni się do wzrostu integracji społecznej oraz poprawę dostępu do rynku pracy osób	Szkolenia z zakresu przedsiębiorczości, prowadzenia i zakładania	2 000,00 zł	Budżet Gminy Werbkowice Europejski	2018 - 2020

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023

		informacyjnych zachęcających do zakładania i rozwoju własnej firmy		wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w regionie oraz aktywizacji zawodowej mieszkańców	działalność gospodarczej, mentoring, oraz konsultacje.		Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014-2020 / (działanie 9.3) / PROW 2014-2020	
15.	Gmina Werbkowice	Szkolenia i spotkania informacyjne zachęcające do aplikowania o środki z UE	Cały obszar rewitalizowany	Projekt przyczyni się do wzrostu integracji społecznej oraz poprawa dostępu do rynku pracy osób wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w regionie oraz aktywizacji zawodowej mieszkańców	Cykl spotkań informacyjnych i szkoleń	2 000,00 zł	Budżet Gminy Werbkowice Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014-2020 / (działanie 9.3) / PROW 2014-2020	2017 - 2023
16.	Gmina Werbkowice	Wsparcie osób bezrobotnych i aktywizacja zawodowa	Cały obszar rewitalizowany	Projekt przyczyni się do wzrostu integracji społecznej oraz poprawa dostępu do rynku pracy osób wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w regionie poprzez realizację kompleksowych programów aktywizacji oraz usług reintegracji i rehabilitacji społeczno – zawodowej.	Projekt polega na organizacji szkoleń zawodowych, organizacji staży dla osób wykluczonych, długotrwale bezrobotnych zgodnie z zapotrzebowaniem rynku pracy z celu ich aktywizacji i powrotu na rynek pracy.	100 000,00 zł	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014-2020/ / budżet gminy	2017 - 2022

8.2. Harmonogram realizacji projektów rewitalizacyjnych

Kolejność realizacji zidentyfikowanych projektów rewitalizacyjnych wynika z logicznej konsekwencji prowadzonych zmian w obszarze rewitalizacji. Jako pierwsze będą realizowane będą projekty inwestycyjne, których efekty w formie udostępnionej powierzchni lub wyposażenia będą mogły zostać wykorzystane podczas projektów miękkich. Na kolejność realizacji projektów wpływ ma również rozwiązanie najbardziej naglących potrzeb obszaru rewitalizacji

Lp.	Tytuł projektu	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1.	Poprawa estetyki miejscowości Werbkowice							
2.	Bezpieczna Droga							
3.	Aktywny Kotorów							
4.	Rewitalizacja Parku w Werbkowicach							
5.	Budowa sezonowego basenu rekreacyjnego							
6.	Stworzenie stref bezpieczeństwa i zapobieganie przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach Werbkowic							
7.	Budowa targowiska w Werbkowicach							
8.	Nadanie nowych funkcji użytkowych pomieszczeniom GOK w Werbkowicach poprzez remont, modernizację i wyposażenie pomieszczeń							
9.	Przystosowanie budynku po byłej szkolne w miejscowości Terebiń na cele mieszkalnictwa społecznego, wraz z jego wyposażeniem oraz zagospodarowaniem terenu.							
10.	Przystosowanie obiektu hali sportowej do organizacji wydarzeń kulturalno- społecznych i sportowych							
11.	Remont chodnika i parkingu							
12.	Budowa siłowni zewnętrznej przy remizo – świetlicy w Terebiniu							
13.	Rewitalizacja zdewastowanego dachu, starej szkoły							
14.	Organizacja cyklicznych szkoleń i spotkań informacyjnych zachęcających do zakładania i rozwoju własnej firmy							
15.	Szkolenia i spotkania informacyjne zachęcające do aplikowania o środki z UE							
16.	Wsparcie osób bezrobotnych i aktywizacja zawodowa							

8.3. Komplementarność projektów rewitalizacyjnych

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 działa w sposób kompleksowy łącząc aspekty społeczne, ekonomiczne, przestrzenne, techniczne, środowiskowe i kulturowe. Program złożony jest z wielu różnorodnych projektów, w tym również planowanych do współfinansowania w ramach EFRR i EFS, pozwalających na osiągnięcie kompleksowych efektów poprawy. Wymogiem koniecznym do wsparcia projektów rewitalizacyjnych ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego i innych programów operacyjnych jest zapewnienie ich komplementarności w różnych wymiarach. Poniżej przedstawiono komplementarność zidentyfikowanych projektów w zakresie: przestrzennym, problemowym, proceduralno-instytucjonalnym, międzyokresowym oraz źródeł finansowania.

Komplementarność stanowi bardzo ważny aspekt Lokalnego Programu Rewitalizacji, gdyż zapewnienie powiązań pomiędzy poszczególnymi projektami skutkować będzie efektywnym wykorzystaniem środków finansowych przeznaczonych na rewitalizację. Według Wytucznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 opracowanych przez Ministerstwo Rozwoju wymogiem koniecznym przy opracowaniu programów rewitalizacji jest konieczność zapewnienia komplementarności w pięciu aspektach: przestrzennym, problemowym, proceduralno-instytucjonalnym, międzyokresowym i źródeł finansowania.

Komplementarność przestrzenna

Komplementarność przestrzenną w Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 zapewniają projekty wyznaczone do realizacji na obszarze rewitalizacji pozwalające na wyprowadzenie go ze stanu kryzysowego. Są to projekty wzajemnie ze sobą powiązane, synergiczne i wzajemnie się dopełniające, a ich realizacja wpłynie na poprawę całego obszaru rewitalizacji. Wyznaczony obszar rewitalizacji w części pokrywa się z obszarem zdegradowanym, o jego delimitacji decydowała, zarówno sytuacja społeczno-gospodarcza (wartości wskaźników), jak i wola mieszkańców gminy. Ze względu na znaczenie tego obszaru (koncentracja usług) planowana interwencja nie spowoduje przesunięcia problemów na inny obszar, a jedynie zapoczątkuje pozytywne zmiany w pozostałych sołectwach gminy.

Wszystkie zidentyfikowane projekty rewitalizacyjne skupiają się na obszarze rewitalizacji i są z nim ściśle powiązane. Stanowią odpowiedź na główne problemy obszaru rewitalizacji. Dzięki ich realizacji pozytywne skutki widoczne będą na całym obszarze gminy, ponieważ wiele z nich dotyczy działań podejmowanych dla miejsc lub obiektów użyteczności publicznej, co wpłynie na poprawę jakości życia wszystkich mieszkańców gminy Werbkowice.

Komplementarność problemowa

W Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 zapewniona została także komplementarność problemowa. Zidentyfikowane projekty rewitalizacyjne wzajemnie dopełniają się tematycznie, sprawiając że realizowany LPR będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, ekonomicznym, przestrzennym i technicznym). Projekty polegające na poprawie infrastruktury publicznej (np. projekty: Stworzenie stref bezpieczeństwa i zapobieganie przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach Werbkowic, Remont chodnika i parkingu, Bezpieczna Droga, Nadanie nowych funkcji użytkowych pomieszczeniom GOK w Werbkowicach poprzez remont, modernizację i wyposażenie pomieszczeń, Przystosowanie budynku po byłej szkolne w miejscowości Terebiń na cele mieszkalnictwa społecznego, wraz z jego wyposażeniem oraz zagospodarowaniem terenu.) przełożą się na wzrost poczucia tożsamości lokalnej i budowanie silnego kapitału społecznego. Wpłynie to na atrakcyjność obszaru jako miejsca zamieszkania i rekreacji (np. projekty: Rewitalizacja Parku w Werbkowicach, Poprawa estetyki miejscowości Werbkowice, Budowa sezonowego basenu rekreacyjnego, Przystosowanie obiektu hali sportowej do organizacji wydarzeń kulturalno- społecznych i sportowych, Budowa siłowni zewnętrznej przy remizo – świetlicy w Terebiniu) co niewątpliwie przyczyni się do rozwoju gospodarczego jak również usług podstawowych dla mieszkańców.

Wskazane w dokumencie przedsięwzięcia wpływają na niwelowanie problemów w różnych sferach, co przeciwdziała fragmentacji działań i wpływa na ich kompleksowość.

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 charakteryzuje się komplementarnością proceduralno-instytucjonalną gdyż obejmuje system zarządzania procesem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie interesariuszy, w tym niezależnych od siebie instytucji i podmiotów.

Szczegółowy system zarządzania procesem rewitalizacji został przedstawiony w rozdziale 6.3 niniejszego dokumentu, jest on spójność i przejrzysty. Instytucją bezpośrednio zaangażowaną w proces rewitalizacji na obszarze gminy Werbkowice oraz koordynującą wdrażanie LPR jest Wójt Gminy Werbkowice wraz z Radą ds. rewitalizacji.

Wśród struktur organizacyjnych biorących udział w realizacji LPR wymienić należy dwa typy podmiotów:

- podmiot zarządzający, czyli jednostka nadzorująca oraz koordynująca wdrożenie programu, jako całości, a przy tym prowadząca monitoring i ocenę programu,
- podmioty wykonawcze, czyli jednostki realizujące poszczególne zadania.

Kompleksowa rewitalizacja obszaru zdegradowanego wymaga współpracy wszystkich rodzajów jednostek funkcjonujących na obszarze gminy, dlatego korzystnym modelem jest współpraca podmiotów publicznych, prywatnych i społecznych.

Funkcję podmiotu zarządzającego i koordynującego realizację Lokalnego Programu Rewitalizacji będzie pełnił Wójt gminy Werbkowice przy współpracy z powołaną specjalnie na potrzebę.

Wdrożenia LPR Radą ds. rewitalizacji. Rada ds. rewitalizacji zapewni reprezentatywność w systemie zarządzania wszystkich sektorów: społecznego, publicznego i gospodarczego.

Komplementarność międzyokresowa

Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 zwraca także uwagę na zachowanie ciągłości programowej. Przedsięwzięcia podejmowane w poprzednich okresach programowych mają swoją ciągłość i kontynuację w obecnym dokumencie. Zidentyfikowane projekty inwestycyjne i nieinwestycyjne stanowią kontynuację zrealizowanych już przedsięwzięć (np.: „INTEGRACJA I JA” PO KL, „TIK-TAK czyli TAK dla TIK w Szkole Podstawowej w Werbkowicach” RPO WL, Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu w miejscowości Werbkowice PO IG) zarówno tych wspartych ze środków unijnych, jak i tych realizowanych przy udziale środków krajowych. Komplementarność projektów opiera się na wykorzystaniu powstałych produktów i rezultatów, udziale tych samych użytkowników, pełnieniu tych samych funkcji. Ponadto obejmują kompleksowe rozwiązania obszarowe w zakresie rozwiązywania problemów i zaspokajanie potrzeb.

Komplementarność źródeł finansowania

Projekty, które zostały zapisane w Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 mają możliwość realizacji przy udziale różnych źródeł finansowania w tym środków unijnych. W Lokalnym Programie Rewitalizacji wykorzystano możliwość łączenia wsparcia ze środków EFRR, EFS oraz EFRROW w celu realizacji założonych celów i wyprowadzania obszaru ze stanu kryzysowego. Realizacja projektów rewitalizacyjnych z różnych źródeł z wykluczeniem ryzyka podwójnego finansowania pozwala na uzyskanie korzystnych efektów i wpływa na wzrost dynamiki pożądanych zmian. Ponadto projekty zapisane w dokumencie dają także możliwość włączenia środków prywatnych w finansowanie procesów rewitalizacji.

8.4. Powiązanie celów i projektów rewitalizacyjnych.

Projekty zostały zidentyfikowane w procesie szerokich konsultacji społecznych z sołtysami, radnymi, mieszkańcami obszaru rewitalizacji i w wyniku analiz, projekty rewitalizacyjne przyczynią się do realizacji wyznaczonego głównego celu programu rewitalizacji tj. wyprowadzenie obszarów zdegradowanych, objętych rewitalizacją (**sołectw Werbkowice okręg 3, Werbkowice okręg 4, Kotorów, Gozdów i Terebiń**) ze stanu kryzysowego oraz poprawią warunki rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez eliminację zjawisk wpływających na ich degradację oraz celów operacyjnych.

Lp.	Cele operacyjne	1 Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez odnowienie zdegradowanego obszaru, nadanie przestrzeni właściwej funkcji oraz poprawę bezpieczeństwa.				2 Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez ograniczenie patologii społecznych na obszarze rewitalizacji.			3 Zwiększenie rozwoju gospodarczego i poprawa lokalnego rynku pracy oraz wzrost przedsiębiorczości mieszkańców gminy Werbkowice.	
		1	2	3	4	1	2	3	1	2
1.	Poprawa estetyki miejscowości Werbkowice									
2.	Bezpieczna Droga									
3.	Aktywny Kotorów									
4.	Rewitalizacja Parku w Werbkowicach									
5.	Budowa sezonowego basenu rekreacyjnego									
6.	Stworzenie stref bezpieczeństwa i zapobieganie przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach Werbkowic									
7.	Budowa targowiska w Werbkowicach									
8.	Nadanie nowych funkcji użytkowych pomieszczeniom GOK w Werbkowicach poprzez remont, modernizację i wyposażenie pomieszczeń									
9.	Przystosowanie budynku po byłej szkole w miejscowości Terebiń na cele mieszkalnictwa społecznego, wraz z jego wyposażeniem oraz zagospodarowaniem terenu.									
10.	Przystosowanie obiektu hali sportowej do organizacji wydarzeń kulturalno- społecznych i sportowych									
11.	Remont chodnika i parkingu									
12.	Budowa siłowni zewnętrznej przy remizo – świetlicy w Terebiniu									
13.	Rewitalizacja zdewastowanego dachu starej szkoły									
14.	Organizacja cyklicznych szkoleń i spotkań informacyjnych zachęcających do zakładania i rozwoju własnej firmy									
15.	Szkolenia i spotkania informacyjne zachęcające do aplikowania o środki z UE									
16.	Wsparcie osób bezrobotnych i aktywizacja zawodowa									

9. Powiązanie z dokumentami strategicznymi i planistycznymi

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 jest spójny z najważniejszymi krajowymi i regionalnymi dokumentami strategicznymi i planistycznymi, a także z obowiązującymi dokumentami gminy:

- Strategia Rozwoju Gminy Werbkowice na lata 2015-2020,
- Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2016-2023 Stowarzyszenia Hrubieszowskiego „Lepsze Jutro” Lokalna Grupa Działania,
- Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.),
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego,
- Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju,
- Strategia Rozwoju Kraju 2020,
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie,
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020,
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
- Narodowy Plan Rewitalizacji 2022.

Strategia Rozwoju Gminy Werbkowice na lata 2015-2020

Cel strategiczny 1	Poprawa funkcjonalności logistycznej gminy
Cel strategiczny 2	Wzrost atrakcyjności gminy (w tym turystycznej), odbudowa i poprawa stanu dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego oraz wysoka jakości usług i infrastruktury społecznej
Cel strategiczny 3	Wyrównanie szans edukacyjnych dzieci z obszarów wiejskich.
Cel strategiczny 4	Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do środowiska, zwiększenie udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych i redukcja zużycia energii finalnej.
Cel strategiczny 5	Wzrost aktywności zawodowej mieszkańców oparty na lokalnych zasobach i branżach.

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2016-2023 Stowarzyszenia Hrubieszowskiego „Lepsze Jutro” Lokalna Grupa Działania

Cel ogólny 1	Aktywizacja mieszkańców oraz promocja obszaru LGD
Cel ogólny 2	Integracja mieszkańców i rozwój zasobów własnych
Cel ogólny 3	Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LGD

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2020 (z perspektywą do roku 2030)

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 jest spójny pod względem przewidzianych celów i działań z wyznaczonym w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego Obszarem Strategicznej Interwencji Nowoczesna Wieś – Obszary rozwoju gospodarki rolniczej. Cele rewitalizacji wpisują się w przewidziany dla tego obszaru rodzaj interwencji, tj.: wsparcia inicjatyw na rzecz edukacji i podnoszenia kompetencji rolników, wsparcie rozwoju zakładów przetwórstwa, uzupełnienie sieci dróg i wyposażenia w infrastrukturę komunalną oraz zaplecza sanitarnego, rozbudowę i modernizację infrastruktury elektroenergetycznej i gazowej w celu umożliwienia poboru zwiększonej ilości energii ze źródeł rozproszonych.

W horyzoncie 2020 r. strategiczne cele rozwoju regionu lubelskiego, których realizacji będą służyły działania samorządu województwa, są określone następująco:

Cel strategiczny I	Wzmacnianie urbanizacji regionu
--------------------	---------------------------------

Cel strategiczny 2	Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich
Cel strategiczny 4	Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice wyznacza do realizacji działania, przyczyniające się do kompleksowej rewitalizacji wyznaczonego obszaru poprzez:

1. Wzrost atrakcyjności przestrzeni publicznej i poprawa bezpieczeństwa,
2. Zaktywizowanie mieszkańców i zintegrowanie społeczności lokalnej,
3. Lepiej funkcjonującą lokalną gospodarkę.

Poprzez powyższe interwencje LPR przyczynia się do osiągnięcia zamierzeń w poszczególnych celach strategicznych Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.).

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego

Obszar gospodarki: Cel główny 1	Zwiększenie konkurencyjności gospodarki województwa oraz poprawa jego atrakcyjności inwestycyjnej.
Obszar infrastruktury technicznej Cel główny 1	Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu.
Obszar infrastruktury technicznej Cel główny 4	Wyposażenie jednostek osadniczych w kompleksowe systemy wodno-kanalizacyjne

Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju

Program określający główne trendy, wyzwania oraz koncepcję rozwoju kraju w perspektywie długookresowej, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 5 lutego 2013 r. Głównym celem dokumentu jest wytyczenie i charakterystyka działań skierowanych ku poprawie, jakości życia Polaków i rozwoju Polski na tle Unii Europejskiej. Założeniem strategii jest przezwyciężenie kryzysu finansowego w możliwie najkrótszym czasie oraz wzrost gospodarczy kraju. Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice jest zgodny z następującymi celami w obszarze konkurencyjności i innowacyjności gospodarki:

Cel 3	Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki;
Cel 6	Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state” Kapitał Ludzki;
Cel 8	Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, Obszar Równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski: Rozwój regionalny;
Cel 11	Wzrost społecznego kapitału rozwoju, Obszar Efektywności i sprawności państwa: Kapitał społeczny

Strategia Rozwoju Kraju 2020

Cel operacyjny I.3	Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela
Cel operacyjny II.2	Wzrost wydajności gospodarki
Cel operacyjny II.3	Zwiększenie innowacyjności gospodarki
Cel operacyjny II.4	Rozwój kapitału ludzkiego
Cel operacyjny II.7	Zwiększenie efektywności transportu
Cel operacyjny III.1	Integracja społeczna

Cel operacyjny III.2 Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie.

Kompleksowy średniookresowy dokument strategiczny odnoszący się do prowadzenia polityki rozwoju społeczno-gospodarczego kraju w ujęciu wojewódzkim.

Cel główny	Efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym.
Cel 2.	Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych („spójność”).

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020

KSRP postuluje trzy cele polityki regionalnej do 2020 roku: sprawne i efektywne państwo, konkurencyjną gospodarkę oraz spójność społeczną gospodarczą.

Obszar strategiczny: Sprawne i efektywne państwo, Cel 3	Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywateli, kierunek: rozwój kapitału społecznego.
Obszar strategiczny: Konkurencyjna gospodarka, Cel 4	Rozwój kapitału ludzkiego, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności zawodowej oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego.
Obszar strategiczny: Spójność społeczna i terytorialna, Cel 1	Integracja społeczna, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej zagrożonych.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice wpisuje się w:

Cel strategiczny	Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie, uwzględniając zróżnicowane potencjały rozwojowe obszaru w zakresie: rolnictwa i przetwórstwa bazującego na posiadanych zasobach oraz turystyki. Jednocześnie w określonych celach rewitalizacji uwzględniono zrównoważone zarządzanie prowadzące do polepszenia warunków życia.
------------------	--

Narodowy Plan Rewitalizacji 2022

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice zakłada kompleksowe podejście do procesu rewitalizacji integrując działania przestrzenno-środowiskowe, społeczne i gospodarcze, w związku z czym wpisuje się w główne założenia Narodowego Planu Rewitalizacji.

Cel główny	Poprawa warunków rozwoju obszarów zdegradowanych w wymiarze przestrzennym, społecznym, kulturowym i gospodarczym. Realizacji tego celu służyć będzie tworzeniu korzystnych warunków dla prowadzenia rewitalizacji w Polsce i położeniu nacisku na holistyczne, zintegrowane podejście do prowadzenia takich działań.
------------	--

10. SYSTEM WDRAŻANIA I MONITOROWANIA DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH

Ze względu na długookresowy charakter Programu Rewitalizacji wdrażanie jego założeń jest procesem ciągłym, wymagającym stałego śledzenia zmian prawnych, gospodarczych, politycznych oraz elastyczności w dostosowaniu się do wytycznych w zakresie pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych. W wyniku podejmowanych działań stopniowo będą osiągnane cele rewitalizacji i w związku z tym będą zmieniały się priorytety.

Proces wdrażania Programu Rewitalizacji poprzedza jego opracowanie i ustalenie celów rewitalizacji oraz konkretnych projektów przeznaczonych do realizacji. Pierwszym etapem jego jest przyjęcie programu uchwałą Rady Gminy. Kolejnym etapem jest realizacja poszczególnych projektów, dzięki czemu osiągnane są założone cele. W trakcie wdrażania odbywa się ocena stopnia jego realizacji, która prowadzi do aktualizacji zapisów programu, jeżeli wystąpiły odchylenia od pierwotnie zaplanowanego stanu docelowego.

10.1. Źródła i modele finansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych

W związku z tym, iż *Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023* został opracowany zgodnie z *Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 Ministra Rozwoju*⁴⁸ oraz *Zasadami programowania, wdrażania i wsparcia rewitalizacji w województwie lubelskim Departamentu Wdrażania Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Departamentu Zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym*⁴⁹, źródłem jego finansowania mogą być zarówno wewnętrzne fundusze budżetu gminy i podmiotów prywatnych, jak i zewnętrzne środki unijne i krajowe. Ważne jest natomiast wykorzystanie dla celów rewitalizacji dostępnych środków z programów rządowych oraz funduszy pomocowych Unii Europejskiej, ale także stworzenie przez gminę warunków dla możliwie szerokiego włączenia się sektora prywatnego w działania na rzecz rewitalizacji, ze szczególnym uwzględnieniem lokalnych firm i instytucji oraz programów aktywizacji i wsparcia dla wspólnot mieszkaniowych.

Głównym unijnym źródłem finansowania projektów rewitalizacyjnych jest Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020, w ramach którego dedykowanymi dla gminy Werbkowice jest działanie [13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich](#).

Realizacja projektów rewitalizacyjnych przy współfinansowaniu RPO WL w ramach tego działania będzie możliwa jedynie pod warunkiem wpisania ich do Lokalnego Programu Rewitalizacji. W ramach działania określono szeroki katalog beneficjentów, którzy mogą starać się o dofinansowanie projektu rewitalizacyjnego, są to:

- *podmioty publiczne* (jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki, porozumienia i stowarzyszenia, samorządowe jednostki organizacyjne sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną, służby ratownicze i bezpieczeństwa publicznego, jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną nie wymienione wyżej),
- *podmioty prywatne* (spółki prawa handlowego, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki, MŚP (przedsiębiorstwa muszą prowadzić działalność na terenie województwa lubelskiego).
- *podmioty społeczne* (przedsiębiorstwa społeczne, zgodnie definicją Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej, organizacje pozarządowe),
- *podmioty mieszane* (podmioty działające w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne).

W ramach RPO WL przewidziano także preferencje dla inwestycji niezbędnych dla kompleksowej rewitalizacji danego obszaru, które mogą być realizowane w ramach następujących działań:

3.1 Tereny inwestycyjne,

⁴⁸ Wytyczne zatwierdzone w dniu 02.08.2016 r. przez Ministra Rozwoju (MR/H 2014-2020/20(2)08/2016).

⁴⁹ źródło: rpo.lubelskie.pl/portal/download/file_id/498/pid/404.html

- 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego,
- 5.3 Efektywność energetyczna sektora mieszkaniowego,
- 5.5 Promocja niskoemisyjności,
- 7.1 Dziedzictwo kulturowe i naturalne,
- 9.1 Aktywizacja zawodowa,
- 9.3 Rozwój przedsiębiorczości,
- 11.1 Aktywne włączenie,
- 11.2 Usługi społeczne i zdrowotne,
- 12.2 Kształcenie ogólne,
- 13.2 Infrastruktura usług społecznych.

Szczególną formą finansowania działań rewitalizacyjnych jest połączenie środków publicznych i prywatnych poprzez zawiązanie partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP). W rozumieniu ustawy o PPP z dnia 28 lipca 2005 r. (Dz. U. Nr 169 poz.1420) jest to oparta na umowie współpraca podmiotu publicznego i partnera prywatnego, służąca realizacji zadania publicznego, w ramach której partner prywatny w całości albo w części poniesie nakłady na wykonanie przedsięwzięcia będącego przedmiotem współpracy lub zapewni ich poniesienie przez osoby trzecie.

Partnerstwo publiczno-prywatne, jest szczególnie zalecane, gdy:

- samorząd chce utrzymać pewien stopień kontroli nad przedsięwzięciem,
- istnieją znaczne potrzeby inwestycyjne, a fundusze publiczne winny być kierowane na inne cele,
- zaangażowany w projekt sektor prywatny jest w stanie uzyskać zwrot zainwestowanych środków z opłat za użytkowanie obiektu.

Podobną formą finansowania działań rewitalizacyjnych jest partnerstwo publiczno-społeczne czyli forma współpracy jednostki publicznej z organizacjami pozarządowymi.

Zakres, organizacja i finansowanie rewitalizacji powinny być dostosowane do specyfiki obszaru, z wykorzystaniem wszystkich doświadczeń podmiotów planujących realizację projektów rewitalizacyjnych.

10.2. System instytucjonalny w procesie rewitalizacji

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 określa plan działania dla obszaru objętego rewitalizacją. Wydatkowanie funduszy publicznych, w tym także pochodzących z funduszy zagranicznych, na działania rewitalizacyjne wymaga stworzenia systemu instytucji i procedur, które zapewnią, że środki te będą wydatkowane oszczędnie i efektywnie.

Instytucją bezpośrednio zaangażowaną w proces rewitalizacji na obszarze gminy Werbkowice oraz koordynującą wdrażanie Programu Rewitalizacji jest Urząd Gminy Werbkowice na czele z Wójtem i Radą Gminy. Instytucjami wspomagającymi Urząd Gminy są sołtysi sołectw/jednostek strukturalnych wchodzących do obszaru rewitalizacji oraz jednostki organizacyjne Gminy.

Szczególną rolę we wdrażaniu Programu Rewitalizacji będą pełnili sołtysi sołectw wchodzących w obszar rewitalizacji: Werbkowice (dla jednostek: Werbkowice okręg 3 i Werbkowice okręg 4), Kotorów, Gozdów i Terebiń. Będą oni pełnili funkcję koordynacyjną wdrażaniem Programu w mikroskali pojedynczego sołectwa - jednostki, ponieważ są przedstawicielami mieszkańców i najlepiej znają ich problemy i potrzeby.

W zależności od lokalnych uwarunkowań i specyfiki poszczególnych projektów w proces rewitalizacji jako partnerzy mogą włączyć się podmioty społeczne i gospodarcze. Wśród podmiotów społecznych na obszarze gminy Werbkowice funkcjonuje ok. 37 różnych organizacji zarówno fundacji, jak i stowarzyszeń. W procesie rewitalizacji mogą brać udział również podmioty gospodarcze niezależnie od ich wielkości i formy prawnej działalności.

Kompleksowa rewitalizacja obszaru zdegradowanego wymaga współpracy wszystkich rodzajów jednostek funkcjonujących na obszarze gminy, dlatego korzystnym modelem jest współpraca podmiotów publicznych, prywatnych i społecznych w formie partnerstwa.

Współpracę tę zapewni Rada ds. rewitalizacji utworzona zarządzeniem Wójta Gminy Werbkowice, w skład której wejdą interesariusze Lokalnego Programu Rewitalizacji z sektora społecznego, publicznego i prywatnego.

10.3. Zarządzanie procesem rewitalizacji

Wdrażanie zapisów Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 jest zasadniczym elementem jego realizacji. Pozyskanie środków finansowych z funduszy zewnętrznych, krajowych i zagranicznych umożliwi realizację projektów zaplanowanych w Programie. Sukcesywne wdrażanie i realizacji Programu zapewnia jego efektywność.

Zaprojektowanie systemu zarządzania Programem determinuje efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych podmiotów oraz wzajemne korespondowanie i spójność procedur. Ważne jest również ulokowanie systemu jego zarządzania w funkcjonującym w Urzędzie systemie zarządzania.

Głównym podmiotem odpowiedzialnym za realizację zapisów Programu jest Urząd Gminy Werbkowice w ramach działania Zespołu ds. Rewitalizacji Gminy Werbkowice. Proces uspołecznienia procesu rewitalizacji zostanie oparty o zasadę partnerstwa i partycypacji, przez zaangażowanie i udział lokalnych partnerów: publicznych, społecznych i gospodarczych.

Do zadań Zespołu ds. realizacji projektu należeć będzie:

- bieżąca obsługa organizacyjna i administracyjna Programu;
- koordynowanie projektu zgodnie z budżetem i harmonogramem;
- nadzór nad finansami - zapewnienie obsługi finansowo-księgowej projektu;
- kontakt z lokalnymi partnerami z sektorów publicznych, społecznych, gospodarczych;
- promocja i bieżąca informacja-prowadzenie konsultacji społecznych;
- koordynowanie wdrażania projektów przewidzianych w programie;
- opracowywanie i składanie wniosków o dofinansowanie dla projektów rewitalizacyjnych;
- realizacja projektów z zakresu rewitalizacji obszarów zdegradowanych będących w gestii Gminy;
- prowadzenie monitoringu oraz ewaluacji wdrażania projektu;
- pomiar efektywności i aktualizacja zapisów Programu Rewitalizacji.

Zespół ds. Rewitalizacji Gminy Werbkowice jest komórką organizacyjną umiejscowiona w strukturze Urzędu Gminy, odpowiedzialną za sprawną komunikację i realizację projektu oraz sprawne przeciwdziałanie potencjalnym ryzykom i nieprawidłowościom powstałym przy realizacji Programu. Mając na uwadze całościowy system realizacji procesu rewitalizacji, w sprawach kluczowych zobligowany jest do komunikowania się z interesariuszami.

Zapewniony będzie osobisty kontakt członków Zespołu ds. Rewitalizacji w celu omówienia bieżących spraw i podejmowania decyzji oraz reagowania na ewentualne nieprawidłowości. Proces podejmowania decyzji uwzględniać będzie opinie wszystkich członków i zostanie oparty o zasadę konsensusu. Funkcję kontrolną wobec Zespołu ds. Rewitalizacji pełni będzie Wójt Gminy, który dodatkowo będzie uczestniczył w jego spotkaniach i podejmowaniu kluczowych decyzji.

System wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 obejmuje następujące etapy:

1. Podjęcie uchwały przez Radę Gminy o przyjęciu do realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023.
2. Przekazanie Programu Rewitalizacji do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego w Lublinie w celu jego analizy i zgłoszenia ewentualnych zastrzeżeń.
3. Opracowanie dokumentacji technicznej dla projektów wpisanych do Programu, kosztorysów, uzyskiwanie wszelkich niezbędnych pozwoleń.
4. Opracowanie wniosków aplikacyjnych, studiów wykonalności, rozliczenia projektów oraz niezbędnych dokumentów i załączników.

5. Realizacja projektów wpisanych do programu zgodnie z terminarzem i harmonogramem.
6. Wsparcie beneficjentów w działaniach rewitalizacyjnych.
7. Promocja oraz udzielanie informacji dotyczących *Programu Rewitalizacji*.
8. Monitoring i ewaluacja *Programu Rewitalizacji*, według harmonogramów opracowania, składania, realizacji i rozliczenia poszczególnych projektów z uwzględnieniem ich specyfiki.
9. Pomiar efektywności *Programu* w oparciu o przewidziane wskaźniki.
10. Aktualizacja *Programu* o nowe projekty zgłaszane przez instytucje, organizacje i firmy działające na obszarze zdegradowanym.

Istotnym elementem realizacji procesu rewitalizacji jest są działania informacyjno - promocyjne, popularyzujące idee programu w celu rozszerzenia grupy potencjalnych odbiorców działań rewitalizacyjnych. Obowiązek realizacji wskazanych prac spoczywa na Zespole ds. Rewitalizacji Gminy Werbkowice oraz Gminie Werbkowice, jako Jednostce Samorządu Terytorialnego.

Skuteczne upowszechnienie i upublicznienie *Programu* wymaga zastosowania zróżnicowanych instrumentów trafiających do różnorodnych odbiorców. Skutecznymi sposobami włączania interesariuszy w proces wdrażania programu są informacje zamieszczane w lokalnej prasie, w materiałach i broszurach informacyjnych i promocyjnych, a także plakaty informujące o możliwościach pozyskiwania finansowania inwestycji ze środków zewnętrznych. Istotną będzie bezpośrednia prezentacja *Programu* podczas spotkań z mieszkańcami, przedstawicielami środowisk lokalnych, organizacjami pozarządowymi. Wykorzystanie strony internetowej Urzędu Gminy pozwoli zainteresowanym na łatwy dostęp do podstawowych informacji o *Programie* oraz aktualnym zaawansowaniu jego realizacji. Inicjowanie współpracy między sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi ułatwi regularne sporządzanie informacji z przebiegu realizacji *Programu*.

I0.4. System budowania i wspierania partnerstw

W celu jak najpełniejszego zrealizowania celów rewitalizacji wyznaczonych w niniejszym Lokalnym Programie Rewitalizacji wskazane jest zaangażowanie w proces rewitalizacji instytucji mogących być partnerami w realizacji zapisanych w nim przedsięwzięć oraz zachęcenie mieszkańców do podejmowania inicjatyw służących realizacji celów rewitalizacji.

Zasada „partnerstwa” jest jedną z kluczowych zasad przyświecających przygotowaniu i wdrażaniu LPR. Inicjowanie współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi stanowi kontynuację prac nad Lokalnym Programem Rewitalizacji, gdzie do współpracy zostali zaproszeni chętni z terenu obszaru rewitalizacji.

Wójt i Rada Gminy Werbkowice przyjmują rolę inicjatora projektów rewitalizacyjnych, podejmując działania w celu pozyskania jak największej liczby wiarygodnych partnerów tych procesów. W tym celu będzie budowany właściwy system zachęt dla interesariuszy, kładąc szczególny nacisk na zidentyfikowanie osób mogących być lokalnymi liderami. Osoby takie zdolne są do pozyskania dla procesu rewitalizacji szerokiego poparcia mieszkańców obszaru. Ci partnerzy, którzy odpowiedzialni będą za realizację określonych projektów w ramach rewitalizacji, będą zobowiązani do zachowania określonych ram (terminów i zakresu zadania). Dla stabilizacji tego procesu będą zawierane stosowne porozumienia, umowy lub listy intencyjne pomiędzy władzą samorządową, a partnerami rewitalizacji.

Władza Samorządowa odpowiedzialna będzie za koordynację i nadzór prowadzonych i inicjowanych przez siebie działań w zakresie rewitalizacji oraz będzie zapewniać właściwą współpracę wszystkich podmiotów zaangażowanych w ich realizację. W uzasadnionych przypadkach gmina może tworzyć nowe podmioty, które będą pełniły rolę koordynatorów rewitalizacji poszczególnych obszarów objętych projektem.

Współpraca pomiędzy partnerami programu Rewitalizacji ma na celu:

- **wykorzystanie potencjału** organizacji i społeczności lokalnej poprzez **skoordynowanie działań** w ramach jednego, spójnego projektu akceptowanego i wspieranego przez wszystkich uczestników,

- optymalne wykorzystanie kompetencji i zasobów będących w dyspozycji gminy, organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorców,
- wsparcie innowacyjności proponowanych rozwiązań, wyrażającej się zastosowaniem nowych podejść do problemów związanych z rozwojem lokalnym.

10.5. System informacji i promocji

Współpraca z wieloma partnerami podczas wdrażania Programu i prowadzenia procesu rewitalizacji nakłada na gminę pewne obowiązki, wśród których jednym z najważniejszych jest obowiązek informacyjny. W związku z tym wdrażanie *Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023* będzie procesem jawnym, a więc publicznym i uspołecznionym.

Celem komunikacji społecznej jest nie tylko podnoszenie świadomości społecznej na temat korzyści płynących z procesu rewitalizacji poprzez poinformowanie możliwie największej liczby interesariuszy o ostatecznych zapisach LPR oraz wszystkich istotnych dla nich aspektach rewitalizacji, ale również zaproszenie ich do aktywnego udziału w pracach na rzecz realizacji zamierzonych celów i pobudzenie do wnoszenia własnych propozycji działań. Prawidłowo przeprowadzona kampania informacyjna o prowadzonych pracach nad założeniami dokumentu, a następnie ich realizacją będzie czynnikiem stymulującym do pozyskiwania partnerów procesu rewitalizacji.

Promocją dokumentu jest ważnym elementem realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji. Działania promocyjne powinny być skierowane do następujących grup docelowych:

- społeczność lokalna
- organizacje pozarządowe,
- partnerzy społeczno-gospodarczy, w tym spółdzielnie, lokalni przedsiębiorcy,
- media.

Za informowanie i promocję Lokalnego Programu Rewitalizacji na poziomie gminy odpowiedzialny będzie Wójt gminy Werbkowice. Poprzez właściwe przeprowadzenie działań w zakresie kreowania pozytywnego wizerunku przyjętego Lokalnego Programu Rewitalizacji oraz zaangażowanie partnerów społecznych w proces jego konsultacji i realizacji rozumie się:

- umieszczenie informacji nt. stanu realizacji założeń LPR, realizacji projektów itp. na oficjalnej stronie internetowej gminy Werbkowice (<http://werbkowice.pl/>) oraz w Biuletynie Informacji Publicznej (<http://ugwerbkowice.bip.lubelskie.pl/index.php?id=6>),
- zamieszczanie informacji w lokalnych mediach (np. prasie),
- publiczną prezentację LPR społeczności lokalnej,
- organizację spotkań i konferencji dla społeczności lokalnej, przedstawicieli lokalnych środowisk, organizacji pozarządowych dotyczących wdrażania i/lub aktualizacji LPR, które stanowią niezbędny element dialogu społecznego (zwłaszcza w przypadkach projektów społecznych, uzupełniających inwestycje infrastrukturalne), prowadząc do wymiany opinii, czasem nawet do weryfikacji planów lub ich uzupełniania,
- umożliwienie szerokiego dostępu do zapisów dokumentu poprzez jego powielenie, bądź udostępnienie w formie broszur i ulotek najważniejszych zapisów dotyczących realizowanych działań.

Oprócz Wójta, jako głównego podmiotu odpowiedzialnego za prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych związanych z Lokalnym Programem Rewitalizacji, działania tego typu powinny prowadzić wszystkie inne podmioty, zaangażowane w poszczególne projekty zawarte w LPR.

Nie bez znaczenia jest fakt, że informowanie o planowanych przedsięwzięciach rewitalizacyjnych (inwestycyjnych i nieinwestycyjnych) to ważny sygnał dla potencjalnych inwestorów i nowych firm, a także dla mieszkańców zainteresowanych otwarciem własnej działalności gospodarczej na rewitalizowanym obszarze gminy Werbkowice.

10.6. Monitorowanie efektów działań rewitalizacyjnych

Monitorowanie Programu Rewitalizacji to systematyczne i ciągłe zbieranie, analiza i wykorzystywanie informacji o przebiegu wdrażania Programu na potrzeby jego zarządzania, oceny oraz podejmowania decyzji. Proces ten dostarcza niezbędnych informacji na temat postępów realizacji i efektywności wdrażania poszczególnych projektów.

Wójt gminy Werbkowice, jako podmiot zarządzający wdrażaniem LPR, odpowiada za kreowanie i realizację polityki rozwoju na swoim terenie. Dlatego szczególnie ważnym elementem wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice jest umiejętne określenie systemu kontroli i monitorowania realizacji celów. Podstawowym zadaniem tego systemu jest dostarczenie bieżących informacji o tym, czy cele rewitalizacji są osiągnięte oraz w jakim stopniu.

Pozwoli to również na dokładne monitorowanie postępów LPR i ewentualne korygowanie niedociągnięć. Poza tym istotne jest zachowanie trwałości podejmowanych działań, a nie skupianie się na rozwiązaniach tymczasowych i nietrwałych.

Podmiotem odpowiedzialnym za monitorowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice jest Wójt Gminy Werbkowice, który jest wspierany przez pracowników Urzędu Gminy i jednostki organizacyjne. Bardzo istotną rolę w procesie społecznego monitorowania realizacji LPR będą pełnili sołtysi sołectw wchodzących w skład obszaru rewitalizacji, którzy przy pomocy mieszkańców będą kontrolować realizację poszczególnych projektów rewitalizacyjnych, a zatem wyznaczonych celów rewitalizacji.

Proces monitorowania obejmuje zbieranie danych obrazujących tempo i jakość wdrażania projektów, ich raportowanie, a następnie interpretowanie informacji opisujących postęp i efekty realizowanego zadania. Obejmuje także okresowe i końcowe sprawozdania z realizacji projektów.

Monitorowanie efektów działań rewitalizacyjnych będzie się odbywało na trzech poziomach:

- wskaźniki produktu na poziomie realizowanych projektów: określone indywidualnie dla poszczególnych projektów w podrozdziale 8.1. Lista planowanych podstawowych projektów rewitalizacyjnych,
- wskaźniki rezultatu na poziomie realizowanych projektów: określone indywidualnie dla poszczególnych projektów w podrozdziale 8.1. Lista planowanych podstawowych projektów rewitalizacyjnych,
- wskaźnik oddziaływania dla Programu rewitalizacji na poziomie celu głównego i celów operacyjnych.

Zestaw wskaźników monitorujących realizację *Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023* wraz ze źródłem pozyskania danych zawiera Załącznik nr 4.

Aby najpełniej odzwierciedlić poprawę sytuacji na obszarze przeznaczonym do rewitalizacji należy porównać wskaźniki otrzymane na początku tego procesu ze wskaźnikami uzyskanymi na kolejnych etapach oraz po jego zakończeniu.

Przyjęty system monitorowania jest podstawą do efektywnej ewaluacji i aktualizacji LPR w przypadku gdy stwierdzony zostanie brak osiągnięcia założonych celów. Systematyczna ocena i aktualizacja umożliwi dostosowywanie założeń Lokalnego Programu Rewitalizacji do bieżących uwarunkowań zewnętrznych wpływających na efektywność realizacji zaplanowanych działań mających na celu poprawę zdiagnozowanej sytuacji kryzysowej.

II. SYSTEM EWALUACJI I AKTUALIZACJI PROGRAMU

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023 to dokument otwarty, który poddawany będzie okresowej analizie, ocenie i aktualizacji.

II.1. Zasady, tryb i metody przeprowadzenia ewaluacji

Ewaluacja ma na celu poprawę jakości, skuteczności i spójności realizacji *Programu Rewitalizacji* w odniesieniu do konkretnych problemów rewitalizowanego obszaru z jednoczesnym uwzględnieniem celu głównego Programu i właściwego prawodawstwa lokalnego, krajowego i wspólnotowego dotyczącego m.in. oddziaływania na środowisko projektów zapisanych do realizacji w *Programie Rewitalizacji*.

Ewaluacja LPR będzie służyć przede wszystkim oszacowaniu osiągnięcia wskaźników monitorujących, a przez to stopnia wdrożenia całego *Programu*. Określi trafność planowanych, przeprowadzonych i zakończonych projektów w odniesieniu do zidentyfikowanych potrzeb, oraz pozwoli ocenić efekty i korzyści z ich wdrożenia.

Ewaluacja *Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice* opiera się na 3 ocenach:

- **ex-ante** (przed realizacją LPR) – uznać można, że ocenę taką przeprowadzono na etapie przygotowywania *Lokalnego Programu Rewitalizacji*, zaś harmonogram projektów sporządzono w oparciu o lokalne potrzeby oraz analizę zgłoszonych fiszek projektowych,
- **on-going** (w trakcie realizacji LPR) – ocenie tej podlegać będą poszczególne projekty w trakcie ich realizacji, system monitorowania i kontroli powinien być ukierunkowany na analizę postępów w realizacji Programu i kontrolę terminów wykonania poszczególnych zadań,
- **ex-post** (po zakończeniu realizacji LPR) – w jej ramach po zakończeniu realizacji LPR przez kolejne pięć lat, w systemie rocznym sporządzane będą raporty celem weryfikacji rzeczywistych i planowanych wskaźników rezultatu i oddziaływania.

W raporcie ewaluacyjnym należy wziąć pod uwagę następujące kryteria ewaluacyjne: trafność, skuteczność, efektywność (przy ewaluacji on-going) oraz skuteczność, efektywność, użyteczność, trwałość (przy ewaluacji ex-post). Wójt gminy oceniając realizację *Lokalnego Programu Rewitalizacji* będzie brał pod uwagę 5 kryteriów:

- **trafność** – kryterium pozwalające ocenić, do jakiego stopnia cele LPR odpowiadają potrzebom i priorytetem wskazanym w odniesieniu do obszaru rewitalizacji,
- **skuteczność** – kryterium, które pozwala sprecyzować, do jakiego stopnia cele przedsięwzięcia zdefiniowane na etapie LPR zostały osiągnięte,
- **efektywność** – kryterium, które pozwala ocenić poziom „ekonomiczności” LPR,
- **użyteczność** – kryterium pozwalające ocenić, do jakiego stopnia oddziaływanie LPR odpowiada potrzebom grupy docelowej,
- **trwałość** – kryterium pozwalające ocenić na ile można się spodziewać, że pozytywne zmiany wywołane oddziaływaniem LPR będą trwać po zakończeniu jego wdrażania.

Wszelkie dokumenty ewaluacyjne, sprawozdania z realizacji inwestycji oraz sprawozdania okresowe realizacji *Programu Rewitalizacji* będą adresowane do Wójta i Rady ds. rewitalizacji.

Wszelkie rozbieżności pomiędzy ustaleniami LPR a jego rzeczywistym wykonaniem będą szczegółowo wyjaśnione, natomiast końcowy raport ewaluacyjny będzie publicznie dostępny w tym poprzez umieszczenie na stronie internetowej gminy - <http://werbkowice.pl> (wersja elektroniczna) oraz wyłożony do wglądu w sekretariacie Urzędu Gminy (wersja papierowa).

11.2. Zasady i tryb aktualizacji programu

Proces rewitalizacji, ze względu na rozłożenie procesu w latach, będzie podlegał wpływowi czynników zewnętrznych w tym niezależnych do jednostki samorządu, co implikuje konieczność założenia okresowej aktualizacji LPR oraz aktualizacji nadzwyczajnej w razie zaistnienia takiej konieczności.

System monitorowania i ewaluacji będzie podstawą do podjęcia działań naprawczych i aktualizacji Programu Rewitalizacji w przypadku gdy stwierdzony zostanie brak osiągnięcia założonych celów, zaistnieje potrzeba wprowadzenia do programu nowego zadania, zmiany harmonogramu realizacji, planu finansowego lub konieczność aktualizacji wskaźników. Ponadto, w przypadku wystąpienia nagłych zmian w otoczeniu wpływających na LPR, może nastąpić aktualizacja nadzwyczajna.

Wprowadzenie poprawek i aktualizacji dokumentu będzie każdorazowo wymagało uchwalenia zmian przez Radę Gminy wraz z ich uzasadnieniem merytorycznym, tak by Program mógł w dalszym ciągu spełniać swoje zadania operacyjne.

Na etapie realizacji LPR mogą być włączani dodatkowi partnerzy (zarówno nowi, jak i zastępujący dotychczas funkcjonujących w Programie), pod warunkiem spełniania celów Programu i założonych wskaźników. Ze względu na ograniczone zasoby finansowo-rzeczowe (ograniczony budżet i potencjał instytucjonalno-organizacyjny) projekty, które zostaną dopisane do Programu, muszą być zgodne z politykami i programami lokalnymi, regionalnymi, krajowymi i europejskimi oraz z wynikami z zidentyfikowanych pilnych potrzeb społeczności lokalnej, jak również wywierać pozytywny wpływ na osiągnięcie spójności przestrzennej i społeczno-gospodarczej.

Procedura okresowej aktualizacji *Lokalnego Programu Rewitalizacji* obejmuje następujące kroki:

1. Zainteresowane podmioty, działające na obszarach wskazanych do rewitalizacji w ramach LPR lub zainteresowane podjęciem takiej działalności, w zakresie przyczyniającym się do realizacji celów rewitalizacji, zgłaszają swoje propozycje w formie pisemnej do Urzędu Gminy Werbkowice lub karty projektu umieszczone na stronie internetowej gminy.
2. Wójt wraz z Radą ds. rewitalizacji dokonuje weryfikacji zgłoszonych propozycji i wydaje opinię odnośnie włączenia lub odmowy włączenia zgłoszonego działania bądź innej proponowanej zmiany do Lokalnego Programu Rewitalizacji.
3. Jeżeli planowane zmiany wymagają: włączenia do LPR nowych projektów, modyfikacji założonych celów bądź też wyznaczonych kierunków działań warunkujących powodzenie rewitalizacji, Wójt Gminy przy współpracy z Radą ds. rewitalizacji podejmuje decyzję o przystąpieniu do aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji.

W celu przejrzystości LPR dla wszystkich zaangażowanych instytucji (w tym IZ RPO WL) oraz partnerów, zmiany będą sygnalizowane w odpowiednim załączniku do uchwały Rady Gminy w postaci rejestru zmian.

12. PROCES KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Ważnym etapem opracowywania *Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023* były przeprowadzone konsultacje społeczne w postaci **spotkań konsultacyjnych** w formie informacyjno-warsztatowej dla interesariuszy z obszaru całej gminy (1 spotkanie) i obszaru rewitalizacji (2 spotkania), jak bezpośrednie rozmowy z mieszkańcami w postaci **spacerów badawczych** (3 spacery). Technika spacerów badawczych pozwoliła na zdiagnozowanie funkcji przestrzeni i zebranie pomysłów na jej ulepszenie bezpośrednio od uczestników - interesariuszy i w oparciu o ich bezpośrednie doświadczenia. Pozwoliła na zdefiniowanie przestrzeni z perspektywy jej użytkownika, identyfikując problematyczne miejsca i sytuacje oraz miejsca i pomysły na jej rozwój. Takie podejście umożliwiło badanie przestrzeni, dzięki mapowaniu konkretnych miejsc i elementów wymagających interwencji, badanie odczuć, potrzeb badanych osób na temat różnych aspektów przestrzeni. Spacerki badawcze prowadzone były według scenariusza, co pozwoliło przyporządkować je do konkretnych miejsc (punkty) określić szczegółowo problemy (dyspozycje i pytania - formularz), przetestować próbnie metodę i dobrać uczestników (interesariuszy – tematyka i zespół badawczy). Dodatkowo diagnoza konsultowana była z mieszkańcami za pośrednictwem strony internetowej gminy w postaci ankiet i kwestionariuszy. Celem tej formy konsultacji było poznanie opinii możliwie szerokiego grona interesariuszy. W wyniku konsultacji nie wniesiono uwag do diagnozy obszarów zdegradowanych i rewitalizacji. Spotkania konsultacyjne pozwoliły na włączenie się społeczności lokalnej w opracowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji poprzez identyfikację obszarów wymagających przeprowadzenia procesu rewitalizacji, a także wyznaczenie celów i kierunków rewitalizacji i zaplanowanie konkretnych projektów rewitalizacji.

12.1. Spotkania konsultacyjne

Spotkania konsultacyjne odbywały się w sali kinowej Gminnego Ośrodka Kultury w Werbkowicach:

Pierwsze - 26 lutego 2017 r. - Na spotkaniu przedstawiono cele i zasady procesów rewitalizacji w szczególności skoncentrowano się na zagadnieniach: Co to jest rewitalizacja i po co przygotowujemy jest Lokalny Program Rewitalizacji, Które obszary gminy wymagają szczególnego zainteresowania, Jakie przedsięwzięcia powinny być zrealizowane w pierwszej kolejności, Skąd pozyskać środki finansowe na zaplanowane działania, Kto będzie realizował Program Rewitalizacji.

Spotkanie składało się z dwóch części. W pierwszej części spotkania ekspert omówił teoretyczno – prawne kwestie związane z rewitalizacją oraz wyznaczeniem obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Druga część przybrała formę warsztatowo – dyskusyjną, której celem wysłuchanie potrzeb oraz sugestii mieszkańców i prowadzenie dyskusji. Pod koniec spotkania wszystkim obecnym na spotkaniu interesariuszom przekazano do wypełnienia Fiszkę Projektową „Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice” służącą przedstawieniu propozycji projektów rewitalizacyjnych do realizacji.

Fot. 1. Pierwsze spotkanie konsultacyjne 26 lutego 2017 r.

Drugie - 26 marca 2017 rok - Na którym omówiono: Dlaczego i jakie obszary zostały wyznaczone jako obszary zdegradowane i rewitalizacji, Jaka powinna być wizja obszaru rewitalizacji, Jakie działania powinny być zrealizowane na obszarze wyznaczonym do rewitalizacji. Spotkanie składało się z dwóch części. W pierwszej części spotkania ekspert omówił wyniki przeprowadzonej diagnozy gminy, wskazali które sołectwa znajdują się zgodnie z wynikami diagnozy w obszarze zdegradowanym, a które w obszarze rewitalizacji. Druga część przybrała formę warsztatowo - dyskusyjną, której celem było wysłuchanie potrzeb oraz sugestii mieszkańców i prowadzenie dyskusji. Rozmawiano m.in. na temat tego jaka powinna być wizja obszaru rewitalizacji oraz jakie działania powinny być zrealizowane na obszarze wyznaczonym do rewitalizacji. Na koniec spotkania zostały omówione fiszki projektowe złożone przez mieszkańców.

Fot. 2. Drugie spotkanie konsultacyjne 26 marca 2017 r.

Trzecie - 2 kwietnia 2017 roku - W trakcie spotkania uszczegółowiono: Dlaczego i jakie obszary zostały wyznaczone jako obszary zdegradowane i rewitalizacji, Jaka powinna być wizja obszaru rewitalizacji, Jakie działania powinny być zrealizowane na obszarze wyznaczonym do rewitalizacji. Spotkanie składało się z dwóch części. W pierwszej części spotkania eksperci omówili wyniki przeprowadzonej diagnozy gminy, wskazali które sołectwa znajdują się zgodnie z wynikami diagnozy w obszarze zdegradowanym, a które w obszarze rewitalizacji. Druga część przybrała formę warsztatowo – dyskusyjną, której celem było wysłuchanie potrzeb oraz sugestii mieszkańców i prowadzenie dyskusji. Rozmawiano m.in. na temat tego jaka powinna być wizja obszaru rewitalizacji i jakie działania powinny być zrealizowane na obszarze wyznaczonym do rewitalizacji.

Fot. 3. Trzecie spotkanie konsultacyjne 2 kwietnia 2017 r.

12.2. Spacery badawcze

Spacery badawcze zostały przeprowadzone według przygotowanego scenariusza, który pozwolił na mapowanie konkretnych miejsc i elementów wymagających interwencji, wybadanie odczuć, potrzeb badanych osób dotyczących różnych aspektów przestrzeni. Dzięki temu uzyskano cenny materiał będący źródłem informacji dla opracowywanego programu rewitalizacji.

Pierwszy - 26 lutego 2017 roku. Spacer badawczy rozpoczął się o godz. 10.00 przy Gminnym Ośrodku Kultury w Werbkowicach. Dyskutowano na temat problemów występujących na danym obszarze. Mieszkańcy Werbkowic chętnie mówili o swoich potrzebach i propozycjach zmian najbliższego otoczenia. Wskazane zostały między innymi następujące potrzeby: poprawa bezpieczeństwa (monitoring m.in. parku, przystanku i skwerku za przystankiem, kompleksu handlowego "stołówka"), odnowienie zaniedbanych elewacji oraz ciągów pieszych przy "stołówce", rewitalizacja przestrzeni na działce „pojungowskiej” przy ulicy Piłsudskiego na cele targowiska, przystosowanie pomieszczeń gospodarczych Urzędu Gminy na potrzeby nowych funkcji użytkowych „społecznych i kulturalnych” wraz z zagospodarowaniem terenu funkcjonalnie związanego z obiektem, zagospodarowanie przestrzeni po kortach tenisowych przy Zespole Szkół w Werbkowicach.

Fot. 4. Pierwszy spacer badawczy 26 lutego 2017r., Werbkowice.

Drugi - 26 marca 2017 roku. Pracownicy Urzędu Gminy wraz z Ekspertami Zewnętrznymi udali się na spacer badawczy do Terebinia. Przedstawiciele mieszkańców (radni, sołtysi, dyrektor szkoły w Terebiniu) chętnie mówili o swoich potrzebach i propozycjach zmian najbliższego otoczenia. Wskazane zostały między innymi następujące potrzeby: zmiana sposobu użytkowania budynku po likwidacji szkoły Podstawowej w Terebiniu, zagospodarowanie terenu wokół szkoły – np. wykonanie siłowni zewnętrznej.

Fot. 5. Drugi spacer badawczy 26 marca 2017r., Terebiń.

Trzeci - 2 kwietnia 2017 roku (niedziela). Spacer został przeprowadzony w sołectwie Gozdów oraz Podhorce. Dyskutowano na temat problemów występujących na danym obszarze. Mieszkańcy chętnie mówili o swoich potrzebach i propozycjach zmian najbliższego otoczenia. Wskazane zostały m.in. następujące potrzeby w sołectwie Gozdów: poprawa bezpieczeństwa poprzez wykonanie chodnika i remont nawierzchni drogi prowadzącej do szkoły, zagospodarowanie skweru przy drodze gminnej. Natomiast w sołectwie Podhorce wskazano następujące potrzeby: zagospodarowanie terenu wokół szkoły i świetlicy remizy, poprzez wykonanie chodnika wzdłuż drogi powiatowej od przystanku PKS do szkoły, toru dla rolkarzy, parkingu przy szkole, ścieżek spacerowych, ogrzewania budynku świetlicy-remizy, remont istniejących boisk sportowych i ogrodzenia wokół boisk, szkoły i świetlicy-remizy, przekształcenie pozostałości po parku w miejsce sportowej rekreacji (np. mini park linowy dla dzieci, siłownia zewnętrzna).

Fot. 6. Trzeci spacer badawczy 2 kwietnia 2017r., Podhorce.

Uwaga: Opis uzupełniony zostanie po zakończeniu konsultacji społecznych projektu Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023.

13. PROCES STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA PROGRAMU NA ŚRODOWISKO

Zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko⁵⁰ projekt niniejszego dokumentu wymaga skonsultowania z właściwym terytorialnie Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska oraz Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym, w celu ustalenia konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

W związku z powyższym projekt dokumentu, wyszczególniający wszystkie planowane do realizacji inwestycje zostanie przesłany obu tym organom z prośbą o opinię, czy należy wykonać strategiczną ocenę oddziaływania na środowisko.

---

⁵⁰ Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. - Dz.U. 2016 nr 0 poz. 353).

Spis tabel

Tabela 1.	Podstawowe dane jednostek strukturalnych Gminy Werbkowice w latach 2012-2016.	21
Tabela 2.	Powody udzielania pomocy społecznej w Gminie Werbkowice w latach 2012-2016.	23
Tabela 3.	Bezrobocie w Gminie Werbkowice w latach 2012 – 2016 (kwartałami).	24
Tabela 4.	Bezrobotni (ogółem) w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku.	25
Tabela 5.	Długotrwale bezrobotni w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku.	25
Tabela 6.	Świadczenia z pomocy społecznej z powodu ubóstwa w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku.	27
Tabela 7.	Świadczenia z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku.	27
Tabela 8.	Świadczenia z pomocy społecznej z powodu alkoholizmu w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku.	28
Tabela 9.	Świadczenia z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku.	28
Tabela 10.	Świadczenia z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku.	30
Tabela 11.	Wskaźnik syntetyczny (obliczenie) – Problemy społeczne.	31
Tabela 12.	Wskaźnik syntetyczny (Ranking) – Problemy społeczne.	32
Tabela 13.	Przestępstwa zanotowane w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku.	34
Tabela 14.	Przestępstwa kryminalne zanotowane w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku.	34
Tabela 15.	Wykroczenia zanotowane w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku.	35
Tabela 16.	„Niebieskie karty” - założone w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku. ...	35
Tabela 17.	Wskaźnik syntetyczny (obliczenie) – Przestępczość.	36
Tabela 18.	Wskaźnik syntetyczny (Ranking) – Przestępczość.	36
Tabela 19.	Wyniki Sprawdzianu w klasie VI i Egzaminu gimnazjalnego w Gminie Werbkowice w latach 2012 - 2016.	37
Tabela 20.	Wyniki Sprawdzianu w klasie VI i Egzaminu gimnazjalnego w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku.	38
Tabela 21.	Wskaźnik syntetyczny (obliczenie) - Poziom edukacji.	38
Tabela 22.	Wskaźnik syntetyczny (Ranking) - Poziom edukacji.	38
Tabela 23.	Liczba osób na zebraniach wiejskich w 2016 dotyczącym podziału środków na 2017 rok.	39
Tabela 24.	Liczba zarejestrowanych NGO (fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych). ..	39
Tabela 25.	Wskaźnik syntetyczny (obliczenie) - Poziomu uczestnictwa w życiu publicznym. ..	40
Tabela 26.	Wskaźnik syntetyczny (Ranking) - Poziomu uczestnictwa w życiu publicznym.	40
Tabela 27.	Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w Gminie Werbkowice w latach 2012-2016.	41
Tabela 28.	Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w sołectwach gminy Werbkowice w 2016 roku.	42
Tabela 29.	Liczba nowo zarejestrowanych osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w sołectwach gminy Werbkowice w 2016 roku.	42
Tabela 30.	Liczba osób fizycznych, które zawiesiły działalność gospodarczą w sołectwach gminy Werbkowice w 2016 roku.	43
Tabela 31.	Liczba osób fizycznych, które wykreśliły działalność gospodarczą w sołectwach gminy Werbkowice w 2016 roku.	43

Tabela 32.	Wskaźnik syntetyczny (obliczenie) - Przedsiębiorczość mieszkańców.	44
Tabela 33.	Wskaźnik syntetyczny (Ranking) - Przedsiębiorczość mieszkańców.	44
Tabela 34.	Ochrona przyrody i zagrożenia.	46
Tabela 35.	Wskaźnik syntetyczny (obliczenie) - Ochrona przyrody i zagrożenia.	47
Tabela 36.	Wskaźnik syntetyczny (Ranking) - Ochrona przyrody i zagrożenia.	47
Tabela 37.	Infrastruktura sportu i rekreacji.	49
Tabela 38.	Infrastruktura kultury.	50
Tabela 39.	Infrastruktura komunikacyjna.	50
Tabela 40.	Mieszkania socjalne i komunalne.	51
Tabela 41.	Wskaźnik syntetyczny (obliczenie) - Dostępność infrastruktury publicznej.	52
Tabela 42.	Wskaźnik syntetyczny (Ranking) - Dostępność infrastruktury publicznej.	52
Tabela 43.	Korzystający z instalacji w % ogółu ludności w Gminie Werbkowice w latach 2011 - 2016.	53
Tabela 44.	Infrastruktura techniczna i teletechniczna w sołectwach Gminy Werbkowice w 2016 roku.	54
Tabela 45.	Wskaźnik syntetyczny (obliczenie) - Wyposażenie w siećową infrastrukturę techniczną.	55
Tabela 46.	Wskaźnik syntetyczny (Ranking) - Wyposażenie w siećową infrastrukturę techniczną.	56
Tabela 47.	Wyznaczenie obszarów zdegradowanych.	58
Tabela 48.	Wyznaczenie obszaru rewitalizacji.	60

Spis Map

Mapa 1.	Położenie Gminy Werbkowice	8
Mapa 2.	Mapa Gminy Werbkowice	9
Mapa 3.	Mapa jednostek statystycznych Gminy Werbkowice.	20
Mapa 4.	Obszary zdegradowane i Obszar rewitalizacji Gminy Werbkowice.	61

Spis fotografii

Fot. 1.	Pierwsze spotkanie konsultacyjne 26 lutego 2017 r.	86
Fot. 2.	Drugie spotkanie konsultacyjne 26 marca 2017 r.	87
Fot. 3.	Trzecie spotkanie konsultacyjne 2 kwietnia 2017 r.	87
Fot. 4.	Pierwszy spacer badawczy 26 lutego 2017r., Werbkowice.	88
Fot. 5.	Drugi spacer badawczy 26 marca 2017r., Terebiń.	89
Fot. 6.	Trzeci spacer badawczy 2 kwietnia 2017r., Podhorce.	89

Załączniki

1. Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Werbkowice na lata 2013-2020.
2. Lista wskaźników syntetycznych i cząstkowych.
3. Fiszka Projektowa „Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice” - wzór
4. Lista wskaźników monitorujących na poziomie projektów i programu.

**UCHWAŁA NR XXIX /171/2012
RADY GMINY WERBKOWICE
z dnia 13 grudnia 2012 roku**

**w sprawie uchwalenia Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych
na lata 2013-2020**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.) oraz art. 17 ust. 1 pkt. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r. Nr 175 poz. 1362 z późn. zm.) uchwała co następuje:

§ 1

Uchwała się Gminną Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2013-2020 stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2013r.

Przewodniczący Rady Gminy

Małgorzata Wojturska

Załącznik
do Uchwały Nr XXIX/171/2012
Rady Gminy Werbkowice
z dnia 13 grudnia 2012 roku

**GMINNA STRATEGIA
ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW
SPOŁECZNYCH
GMINY WERBKOWICE
NA LATA 2013-2020**

Werbkowice 2012

I. Wprowadzenie

Jednym z ważniejszych zadań samorządu gminnego jest stworzenie jak najlepszych warunków rozwoju gospodarczego gminy oraz dążenia do poprawy warunków życia jej mieszkańców.

Proces zarządzania gminą, w szczególności w aspektach jej rozwoju, musi mieć charakter aktywny i być nastawiony na kreowanie przyszłości, a więc powinien być oparty na podejściu strategicznym.

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2013-2020 jest dokumentem, który został opracowany w celu określenia głównych kierunków i priorytetów szeroko rozumianej polityki społecznej gminy Werbkowice. Jego rolą jest wskazanie spójnego systemu działań podejmowanych w celu zmiany negatywnych zjawisk oraz przewycięzania problemów społecznych, które występują i mogą pojawić się w Gminie Werbkowice jak również zaspokojenia różnorodnych potrzeb i oczekiwań w tym zakresie.

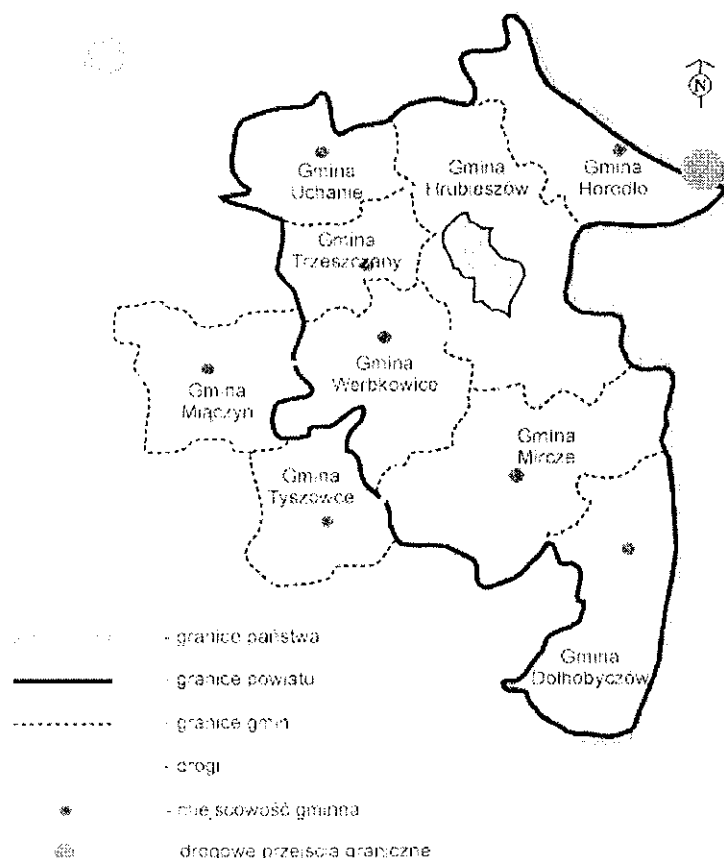
Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2013-2020 traktowana jest jako długofalowy program działania, który wynika z art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r. Nr 175 poz. 1362 z późn. zm.) „do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka.

Realizacja zadań postawionych przed pomocą społeczną (zarówno na poziomie społeczności lokalnej, jak rodziny i jednostki), a także konieczności wypracowania niekonwencjonalnych form pomocy, wymaga profesjonalnego i systematycznego diagnozowania problemów społecznych w skali gminy. Diagnoza problemów społecznych występujących na terenie gminy Werbkowice została sporządzona w oparciu o dane będące w dyspozycji Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Werbkowicach uzyskane w toku

Pomocy Społecznej wynika, że najczęściej pomocy w rozwiązywaniu problemów potrzebują rodziny, w których występują:

- trudności wychowawcze z dziećmi,
- bezradność,
- uzależnienie od alkoholu.

Rozpoznane problemy powodują konieczność wprowadzenia jak najdalej idącego wsparcia i działań osłonowych na rzecz rodziny. Prawidłowe funkcjonowanie rodziny jest gwarancją rozwoju społecznego, dającego się zaobserwować już na szczeblu społeczności lokalnej. Troska o dobro rodziny jest największą motywacją i naczelnym priorytetem w działaniach zaplanowanych w niniejszej strategii.

Historyczna nazwa siedziby gminy Werbkowice pochodzi od nazwy wierzby, której bardzo dużo rośnie w dorzeczu Huczwy. Nazwa ta prawdopodobnie wywodzi się z języka rosyjskiego.

Współczesna wieś powstała już na przełomie VII i VIII wieku - co potwierdzają badania archeologiczne wskazujące ciągłość osadnictwa od tego okresu. Pierwsze pisane wzmianki o miejscowości Werbkowice pochodzą z XIV wieku. Zimowit IV, książę mazowiecki i bełski erygował rzymskokatolicką parafię w Grabowcu. Parafia obejmowała cały ówczesny powiat, w jej skład weszło 26 wsi a wśród nich także Werbkowice.

Późniejsza historia miejscowości Werbkowice związana jest z dworem a następnie z pałacem właścicieli ziemskich - i tak w XVII w posiadłość należała do rodziny Łaszczów, w 1846 roku do Szydłowskich, następnie do Chrzanowskich, a od 1908 roku do 1944 roku właścicielami dóbr werbkowickich byli Rulikowscy. Antoni Szydłowski był fundatorem powstałego w 1864 roku drewnianego kościółka - cerkwi.

2.3. Sytuacja gospodarcza

Gmina Werbkowice jest terenem typowo rolniczo-przemysłowym ze szczególnym nastawieniem na przemysł rolno-spożywczy. Na koniec 2011r. odnotowuje się 250 zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej, w tym sektor publiczny obejmował 23 podmioty, a sektor prywatny 227 podmiotów.

Na terenie gminy dominują firmy małe, działające w sferze handlu i usług, biorąc za podstawę ogólną liczbę podmiotów. Na terenie gminy istnieje kilka dużych zakładów, które zajmują się przetwórstwem rolno-spożywczym. Należy tu wymienić Krajową Spółkę Cukrową S.A. Oddział „Cukrownia Werbkowice”, Zakłady Zbożowo-Młynarskie w Werbkowicach s.c. posiadające nowoczesny młyn, Rolniczy Zakład Doświadczalny IUNiG.

Bardzo prężnie rozwija się sektor prywatny w dziedzinie handlu, usług i drobnej wytwórczości.

W obrębie gminy działalność gospodarczą prowadzi 2095 gospodarstw indywidualnych, gdzie dominują gospodarstwa o średniej powierzchni 5 ha. W ostatnich latach stale zwiększa się ilość gospodarstw rolnych o pow. powyżej 10 ha, w których prowadzona jest intensywnie produkcja zwierzęca i roślinna. Wiele z tych gospodarstw specjalizuje się w hodowli bydła mlecznego, produkcji zbóż lub buraka cukrowego. Dlatego też rolnictwo od dawna charakteryzuje się dużymi nakładami pracy i siły roboczej. Pomimo sprzyjającej wielkości gospodarstw rolnych oraz dość korzystnej struktury wiekowej społeczności gminnej, produkcja rolnicza jest mało dochodowa. W związku z powyższym od kilkunastu lat obserwuje się znaczne pogorszenie sytuacji dochodowej ludności wiejskiej. Dla znacznej części rolników ich indywidualne gospodarstwo nie stanowi głównego źródła dochodu. Na efekty produkcyjne i finansowe rolnictwa ujemny wpływ ma niewielka opłacalność produkcji. Negatywny wpływ na sytuację bytową mieszkańców gminy miał również upadek tzw. „PGR-ów” i spółdzielni produkcyjnych.

Niewielka część gospodarstw rolnych osiąga dochody z pozarolniczych źródeł, ale coraz to większą grupę stanowią gospodarstwa utrzymujące się z niezarobkowych źródeł np. renty czy emerytury.

Według Systemu Informacji Oświatowej na dzień 30 września 2011 roku w placówkach oświatowych zatrudnienie w przeliczeniu na pełne etaty przedstawiało się następująco:

- 170 etatów nauczycieli wykwalifikowanych zawodowo w tym:
  - 5 etatów nauczycieli stażystów,
  - 23 etatów nauczycieli kontraktowych,
  - 36 etatów nauczycieli mianowanych
  - 73 etatów nauczycieli dyplomowanych.

Opieka zdrowotna jako ogół środków mających na celu zapobieganie i leczenie chorób jest realizowana za pomocą narzędzia jakim jest system ochrony zdrowia.

Na gminie spoczywa obowiązek opracowania, realizacji oraz oceny efektów programów zdrowotnych wynikających z rozpoznanych potrzeb zdrowotnych i stanu zdrowia mieszkańców gminy; inicjowania i udziału w wytyczaniu kierunków przedsięwzięć lokalnych zmierzających do zaznajomienia mieszkańców z czynnikami szkodliwymi dla zdrowia oraz ich skutkami; podejmowanie innych działań wynikających z rozeznanych potrzeb zdrowotnych i stanu zdrowia mieszkańców gminy.

W zakresie zapewnienia podstawowej opieki zdrowotnej prowadzone są 3 Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej w Werbkowicach i dwa wiejskie ośrodki w Hostynnem i Turkowicach oraz 4 prywatne apteki (3 w Werbkowicach oraz 1 w Hostynnem). Placówki te zatrudniają ogółem 5 lekarzy rodzinnych specjalistów oraz 2 lekarzy stomatologów i średni personel medyczny dobrze wykwalifikowany w tym zakresie.

W Werbkowicach działa punkt rehabilitacyjny jako jednostka organizacyjna ZOZ Hrubieszów. Punkt znajduje się przy hali sportowej przy ul. Jana Pawła II. W jednostce zatrudniony jest specjalista fizjoterapeuta. Punkt specjalizuje się w wprowadzeniu ćwiczeń ogólno-usprawniających, leczniczych, korekcyjnych, zabiegów rehabilitacyjnych dla osób objętych ubezpieczeniem zdrowotnym ZUS i KRUS z terenu gminy Werbkowice, Grabowiec, Trzeszczany

- Kapela „STAH”
- Zespół „Górzanki” z Gozdowa
- Zespół Śpiewaczy z Kapelą z Honiatycz

GOK wraz i innymi instytucjami organizuje imprezy na szerszą skalę, do których należą:

1. Międzypowiatowy Festiwal Młodzieżowej Piosenki Religijnej, który odbywa się w maju a współorganizatorami są: Parafia Werbkowice, Urząd Gminy Werbkowice, Starostwo Powiatowe
2. Międzynarodowy Festiwal Pieśni i Piosenki Maryjnej, który odbywa się w maju a współorganizatorami są: Parafia Werbkowice, Urząd Gminy Werbkowice, Starostwo Powiatowe
3. Wojewódzki Festiwal Kapel Ulicznych i Podwórkowych, odbywa się w czerwcu a współorganizatorami są: Urząd Gminy, Starostwo Powiatowe, Urząd Marszałkowski, Wojewódzki Ośrodek Kultury
4. Dni Werbkowice - Dzień Cukrownia, odbywa się w lipcu a współorganizatorami są Urząd Gminy, Cukrownia Werbkowice, KGW
5. Międzypowiatowy Festiwal Zespołów Śpiewaczych, odbywa się w listopadzie a współorganizatorami są Urząd Gminy, Starostwo Powiatowe, Wojewódzki Ośrodek Kultury.

Gminny Ośrodek Kultury organizuje również mniejsze imprezy: Artystyczne Kolędowanie, Spotkania Kabaretowe, Dzień Babci i Dziadka, Gminny Dzień Kobiet, Koncert z okazji 3 maja, Dzień Matki, Dzień Dziecka, Andrzejki, Sylwester.

Urządzanie spotkań o różnym charakterze daje okazję miejscowej ludności na spotkanie się, rozmowy, spędzanie wolnego czasu co stanowi podstawę tworzącej się silnej, tożsamej sobie wspólnoty.

Istotnym elementem oddziaływań kulturalnych jest działanie 20 świetlic wiejskich w Adelinie, Alojzowie, Dobromierzycach, Gozdowie, Honiatyczach, Honiatyczkach, Hostynnem, Konopnym, Kotorowie, Łotowie, Łysej Górze, Malicach, Peresołowicach, Podhorcach, Sahryniu, Terebińcu, Terebiniu, Turkowicach, Wilkowie, Wronowicach. Są one centrum aranżującym spotkania,

- natryskami
- miejscami noclegowymi dla 25 osób
- barkiem serwującym m.in.: napoje zimne i gorące
- sprzętem do tenisa stołowego (6 stołów)
- pięknie zagospodarowany teren wokół hali zachęca do korzystania z:
  - kortów ziemnych
  - boiska do kosza
  - boiska treningowego do piłki nożnej i ręcznej

Od 2007 roku poza „Kryształem” działa Uczniowski Klub Sportowy UKS „GROT” specjalizujący się w sportach walki.

W Werbkowicach od 01 maja 1994 r. co roku organizowany jest Ogólnopolski Cukrowniczy Bieg Uliczny, którego organizatorem jest Międzyzakładowy Ludowy Klub Sportowy „KRYSZTAŁ” Werbkowice.

Celem imprezy jest:

- Popularyzacja biegania jako najbardziej dostępnej formy ruchu i rekreacji
- Upowszechnienie biegania wśród dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych
- Podniesienie poziomu biegania i poszerzenie oferty sportowej rywalizacji
- Popularyzacja walorów krajoznawczo-przyrodniczych Werbkowic
- Propagowanie idei olimpijskich

nieznacznie zmniejszyła się liczba rodzin korzystających z pomocy naszego Ośrodka.

Głównymi powodami przyznania pomocy w 2011 roku były:

- ubóstwo - 154 rodzin
- bezrobocie - 72 rodzin
- alkoholizm - 47 rodzin
- długotrwała lub ciężka choroba - 34 rodzin
- niepełnosprawność - 29 rodzin
- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego - 26 rodzin
- potrzeba ochrony macierzyństwa - 15 rodzin
- inne (trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego, zdarzenia losowe, sytuacja kryzysowa - 6 rodzin

W roku 2011 roku najważniejszym powodem udzielania pomocy społecznej w gminie Werbkowice było ubóstwo - pomoc z tego powodu otrzymało 154 rodzin, przy czym jedna rodzina mogła korzystać z pomocy z kilku różnych powodów. Należy podkreślić, że ubóstwo jest z reguły efektem długotrwałego utrzymywania się w strefie niskich dochodów i nie może być traktowane równoważnie z innymi typowymi powodami przyznania pomocy, lecz jako powód współwystępujący. Z analiz statystycznych wynika, że kryterium dochodowe dość dokładnie określa ilość rodzin, których dochody nie przekraczają progu dochodowego, który jest określony w ustawie i które w związku z tym mają prawo do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej. Jednak pracownicy socjalni w swojej codziennej działalności mają trudności w obiektywnym zdiagnozowaniu skali ubóstwa w rodzinie. Ich zdaniem kryterium dochodowe nie oddaje złożoności tego problemu, ponieważ wiele rodzin, które nie wykazują żadnych dochodów (ze względu na szarą strefę, migrację zarobkową) tak naprawdę w stanie ubóstwa nie żyją.

Drugim dominującym problemem, który utrudnia bądź uniemożliwia prawidłowe funkcjonowanie klientów Ośrodka jest bezrobocie. Z powodu bezrobocia udzielono pomocy 72 rodzinom, stanowi to 30 % środowisk

rodzin

- z pomocy w formie posiłków, jak również zasiłków celowych na zakup posiłków (w ramach programu rządowego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”) skorzystały 202 osoby dorosłe oraz 277 dzieci korzystało z posiłków w stołówkach szkolnych
- pomocą w formie usług opiekuńczych objęto 2 osoby
- z pomocy w formie schronienia skorzystała 1 osoba
- z pomocy w formie dodatków mieszkaniowych skorzystało 40 rodzin
- złożonych zostało 800 wniosków o przyznanie świadczeń rodzinnych

W stosunku do środowisk korzystających z pomocy społecznej pracownicy GOPS prowadzą systematycznie pracę socjalną, która rozumiana jest jako działalność zawodowa, skierowana na pomoc osobom i rodzinom we wzmacnieniu lub odzyskaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi. Są to zadania złożone i trudne. Wymagają bowiem uwzględnienia nie tylko aktualnych, doraźnych potrzeb osób i rodzin, lecz także włączenia się w realizację takiego modelu pomocy środowiskowej, który polega na mobilizowaniu osób i rodzin do aktywnego radzenia sobie z problemami przy maksymalnym wykorzystaniu lokalnego potencjału. Pomoc środowiskowa zakłada współdziałanie służb socjalnych z wieloma podmiotami, min.: sądem, policją, placówkami służby zdrowia, edukacji, poradnictwa, urzędami, organizacjami pozarządowymi itp. Klienci pomocy społecznej to przede wszystkim osoby o niskich dochodach, bezrobotni, niepełnosprawni, przewlekle chorzy, osoby niezaradne życiowo, bezradne w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, samotne, bezdomne, alkoholicy. Dominującą grupę świadczeniobiorców stanowią bezrobotni, a także osoby niepełnosprawne i przewlekle chore.

Podsumowując należy stwierdzić, że działania służb społecznych były nieodzownym elementem systemu wspierania najsłabszych przedstawicieli społeczności lokalnej. Ograniczona ilość środków finansowych uniemożliwiła jednak zaspokojenie potrzeb i oczekiwań całej społeczności gminnej znajdującej się w trudnej sytuacji materialno-bytowej.

problemami dostęp do placówek wsparcia jest bardzo ograniczony nawet w regionie.

Istotnym problemem dla gminy jest zapewnienie miejsca osobom z zaburzeniami psychicznymi i upośledzonym umysłowo, gdyż nawet na terenach gmin sąsiednich nie istnieją takie wyspecjalizowane placówki.

Na obszarze gminy funkcjonują nieliczne placówki pomocowe takie jak:

- *Świetlica* działająca przy Zespole Szkół w Werbkowicach, która organizuje czas wolny dzieci szkoły podstawowej i młodzieży gimnazjalnej (głównie grup dzieci dojeżdżających do placówek szkolnych z poza terenu), wyrabia u wychowanków samorządność społeczną oraz umiejętność współżycia w grupie, organizuje zajęcia z zakresu poradnictwa zawodowego (ujawnianie i rozwijanie uzdolnień, zainteresowań, rozwijanie poczucia estetyki, wrażliwości na piękno), przygotowuje do wartościowego spędzania czasu wolnego (wyrabianie nawyków kulturalnej rozrywki, sportu, zabawy oraz organizowanie racjonalnego wypoczynku i pobytu na powietrzu, mających na celu prawidłowy rozwój fizyczny), prowadzi zajęcia profilaktyczne, przeciwdziałające niedostosowaniu społecznemu i demoralizacji, przygotowuje dzieci do udziału w życiu społecznym oraz pełnieniu ról społecznych, prowadzi współpracę z rodzinami i opiekunami uczniów, wychowawcami oraz Ośrodkiem Pomocy Społecznej.
- *Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach*, Warsztaty Terapii Zajęciowej prowadzące działalność na rzecz osób niepełnosprawnych. Uczestnikami są osoby z orzeczoną znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. Z badań wynika, iż jest duże zapotrzebowanie na tę formę terapii.
- *Punkt Konsultacyjno-Informacyjny w Werbkowicach*, który świadczy pomoc względem osób:
  - będących w kryzysie,

- podejmowanie działań na rzecz integracji osób i rodzin ze społecznością lokalną,
- organizowanie pomocy w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych oraz prowadzenie działalności charytatywnej,
- wspieranie ruchów samopomocowych,
- podejmowanie działań w kierunku rozwiązywania różnych problemów społecznych,
- działanie na rzecz aktywizowania osób niepełnosprawnych oraz wyrównywania ich szans w życiu społecznym.

Na terenie gminy Werbkowice funkcjonuje organizacje pozarządowe, które mogą podejmować działania na rzecz rozwiązywania problemów społecznych.

Do organizacji tych należą:

- Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży
- Polskie Stowarzyszenie Na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach
- Stowarzyszenie „Szansa” na rzecz rozwoju lokalnego w Werbkowicach
- Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Honiatycze, Honiatycze Kol., Honiatyczki, Wakijów
- Stowarzyszenie Edukacyjne na Rzecz Rozwoju i Promocji Wsi Podhorce
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Gozdów
- Stowarzyszenie „Edukacja i Rozwój Wsi Terebiń”
- Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Turkowickiej w Turkowicach
- Stowarzyszenie „Przyjazna Szkoła w Malicach”
- Stowarzyszenie „Edukacja i Rozwój Wsi Hostynne, Hostynne Kolonia, Łotów, Dobromierzyce
- Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów w Werbkowicach
- Związek Kombatantów Rzeczypospolitej i Byłych Więźniów Politycznych Koło Gminne w Werbkowicach
- Stowarzyszenie Dzieci Ofiar Wojny Ziemi Zamojskiej Koło w Werbkowicach

IV. Bezpieczeństwo publiczne

Każdy człowiek chce i ma prawo czuć się bezpiecznie w domu, w pracy, na wakacjach, a więc wszędzie tam gdzie przebywa i funkcjonuje. Bezpieczeństwo jest jedną z podstawowych potrzeb każdego człowieka, a jej niezaspokojenie nie pozwala na realizację innych. Bezpieczeństwo stanowiło i nadal stanowi o przeżyciu mimo, że znaczenie słowa przeżycie zmieniało się razem z rozwojem cywilizacji. Bezpieczeństwo dzisiaj nie tylko zapewnia przeżycie jednostki czy też społeczności, ale zapewnia także komfort życia. Pojawia się jednak problem jak zapewnić to bezpieczeństwo, kto ma to robić i w jaki sposób? Z jednej strony oczekuje się, że zapewnienie bezpieczeństwa leży po stronie państwa. Z drugiej zaś strony, nawet najlepszy system bezpieczeństwa, nie chroni obywatela przed nieszczęściem, jeśli on sam sobie tego bezpieczeństwa nie zapewni.

Do instytucji, które działają w zakresie bezpieczeństwa publicznego i funkcjonują w ramach:

- Administracji rządowej są: Policja, Straż Graniczna, Państwowa Straż Pożarna, Żandarmeria Wojskowa, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Straż Ochrony Kolei, Inspekcja Transportu Drogowego
- Administracji samorządowej: Straż Gminna (Miejska)
- Sektora prywatnego: Agencja ochrony osób i mienia.

4.1. Przestępczość

Przestępczość to ogół przestępstw popełnionych w pewnym okresie w danym kraju lub środowisku społecznym albo przez określoną kategorię przestępców.

Przestępstwo to zawiniony czyn społecznie niebezpieczny, zabroniony przez ustawę pod groźbą kary, naruszenie, przekroczenie praw.

Policja jest podstawową formacją w państwie polskim, która jest przeznaczona do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz utrzymana bezpieczeństwa i porządku publicznego. Jako jedyna też ma tak jasno i bezpośrednio sformułowane zadania w zakresie bezpieczeństwa publicznego.

Dane pokazują, że wykrywalność przestępstw na terenie gminy jest duża, świadczy to o tym, że Policja Werbkowicka dobrze wywiązuje się ze swoich zadań w ramach wykrywania przestępstw.

Na stan ładu i porządku publicznego w omawianym okresie na terenie gminy znaczący wpływ miały czyny wyczerpujące znamiona wykroczeń uznawane za szczególnie dokuczliwe społecznie, np.: łamanie przepisów bezpieczeństwa i porządku w ruchu drogowym, zakłócenia ładu i porządku publicznego, nieobyczajne wybryki, zanieczyszczanie miejsc publicznych oraz spożywanie alkoholu w miejscach objętych zakazem. W ramach pełnionych służb na terenie gmin w okresie trzech lat policjanci ujawniali wykroczenia wnioskowe, stosowali postępowanie mandatowe oraz represyjne środki oddziaływania na sprawców w formie pouczeń.

Tabela 5. Środki represyjne stosowane przez funkcjonariuszy Posterunku Policji w Werbkowicach

	2009	2010	2011
Mandaty Karne ogółem	185	184	148
Pouczenia	109	112	125
Wnioski o ukaranie do Sądu Grodzkiego w Hrubieszowie	73	114	147

Źródło: Posterunek Policji w Werbkowicach

Z przedstawionych danych wynika, że najczęściej stosownym przez funkcjonariuszy Policji środkiem represyjnym były mandaty. Funkcjonariusze najczęściej stosują postępowanie mandatowe podczas przeprowadzania rutynowej kontroli drogowej. Ale oprócz karania mandatami karnymi upominają, głównie za wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi ruchu na drogach.

Na stan bezpieczeństwa miały również wpływ zdarzenia na drogach publicznych na terenie gminy Werbkowice.

W omawianym okresie odnotowano:

Wynika to z zaniedbań wychowawczych bądź z nadmiernego nadzoru, a także z czerpania negatywnych wzorców zachowań ze środków masowego przekazu, które propagują zachowania agresywne. Zatem istotne jest aby Policja realizowała wszelkie programy dla młodzieży by zapobiegać negatywnym zachowaniom.

W przypadku ujawnienia nieletniego będącego pod wpływem alkoholu zostają powiadamiani rodzice a w przypadkach sprawców czynów karalnych Sąd Rejonowy III Wydział Rodzinny i Nieletnich w Hrubieszowie.

W zakresie zapewnienia bezpieczeństwa publicznego działają także jednostki OSP. Funkcjonują w oparciu o przepisy ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej oraz w oparciu o Prawo o stowarzyszeniach. Szczegółowe zadania i organizacja OSP określone są statutem. Jednostki OSP działające na terenie Gminy Werbkowice skupiają 281 członków czynnych, 11 wspierających i 36 honorowych. Jedna jednostka (Cukrownia Werbkowice) działa w ramach Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. Terenem jej działania jest powiat hrubieszowski. Na wezwanie Państwowej Straży Pożarnej uczestniczą w działaniach ratowniczo-gaśniczych. KSRG jest to zespół przedsięwzięć organizacyjnych, szkoleniowych, materiałowo-technicznych i finansowych, które obejmują prognozowanie, rozpoznawanie i zwalczanie pożarów, klęsk żywiołowych, miejscowych zagrożeń oraz skupiający w uporządkowanej wewnętrznie strukturze jednostki ochrony przeciwpożarowej w celu ratowania życia, zdrowia, mienia i środowiska. KSRG stanowi integralną część systemu bezpieczeństwa wewnętrznego kraju. Cukrownia Werbkowice posiada samochód Star 244 GBAM (gaśniczy, beczka, autopompa, motopompa), wyposażona jest w radiostację, motopompę szlamową, węże ssawne, piłę do betonu i stali, zestaw do ratownictwa medycznego, sprzęt ochrony dróg oddechowych oraz inny sprzęt potrzebny do działań ratowniczo-gaśniczych.

W jednostce jest zamontowany system selektywnego alarmowania.

V. Diagnoza problemów społecznych

5.1 Przedmiot i zakres diagnozy

Materiałem wyjściowym do prac nad gminną strategią rozwiązywania problemów społecznych były wyniki - prowadzonych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej na przestrzeni kilku lat - analiz kwestii społecznych, w tym przede wszystkim problemów i potrzeb zgłaszanych przez klientów ubiegających się o pomoc. Zostały one uzupełnione przez wyniki analiz prowadzonych przez inne jednostki samorządowe i administracji publicznej czyli Powiatowy Urząd Pracy w Hrubieszowie, Inspektora ds. oświaty, Ośrodki Zdrowia, Posterunek Policji, szkoły, organizacje pozarządowe.

Przedmiotem diagnozy są poszczególne i charakterystyczne dla różnych grup społecznych problemy o najwyższym stopniu dolegliwości takich jak.: bezrobocie, ubóstwo, niepełnosprawność, uzależnienia, samotne wychowywanie dzieci, które wymagają podejmowania wszechstronnych działań w celu przeciwdziałania sytuacjom krytycznym w życiu jednostek i zbiorowości, poprawy ich warunków bytowych oraz wyrównywania różnic socjalnych w wielu obszarach aktywności społecznej. Obejmuje ona również sprawy związane z zapobieganiem powstawaniu niekorzystnych zjawisk, poprzez rozszerzenie dostępu do informacji, zagospodarowania czasu wolnego, propagowanie działań wolontarystycznych i samopomocowych.

5.1.1 Bezrobocie

Przemiany społeczno-gospodarcze, które zachodzą w kraju wpłynęły na sytuację gminy i jej mieszkańców poprzez nasilenie się wielu kwestii społecznych, w znaczny sposób utrudniających funkcjonowanie osób i rodzin. Szczególnie niepokojącym jest bardzo wysokie i ciągle powiększające się bezrobocie i zmiany na gminnym rynku pracy.

Z danych uzyskanych z Powiatowego Urzędu Pracy w Hrubieszowie wynika, iż liczba osób zarejestrowanych na koniec 2011 roku wynosiła 689 bezrobotnych. W tej liczbie 347 osób stanowiły kobiety, 647 to osoby

społeczną. Brak pracy odbiera tym ludziom szansę na godne życie. Należy podkreślić fakt, że osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia mają często za sobą długoletni staż pracy. Dla pracodawców są oni jednak zbyt zaawansowani wiekowo, by ich zatrudnić a posiadają zbyt krótki staż pracy bądź są za młodzi by przysługiwały im świadczenia przedemerytalne lub emerytalne. Najbardziej narażone na długotrwałe pozostawanie bez pracy są osoby powyżej 40 roku życia, legitymujące się niskim wykształceniem i brakiem kwalifikacji.

Stan bezrobotnych w wieku do 25 lat i osób po 50 roku życia przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9. Liczba osób bezrobotnych w kategoriach wiekowych w latach 2009-2011

Wyszczególnienie	2009	2010	2011
Osoby powyżej 50 roku życia	63	72	82
Osoby do 25 roku życia	191	209	222

Źródło: Opracowanie na podstawie danych uzyskanych z Powiatowego Urzędu Pracy w Hrubieszowie

Dane przedstawione powyżej pokazują, że zarówno liczba osób bezrobotnych w wieku do 50 roku życia i do 25 roku życia stale rośnie.

Niepokojącym zjawiskiem jest liczba osób pozostających bez pracy, które obrazuje poniższa tabela.

Tabela 10. Liczba osób bezrobotnych w okresie pozostawania bez pracy w latach 2009-2011

Okres pozostawania bez pracy	2009	2010	2011
do 3 m-cy	147	150	107
3-6 m-cy	83	97	125
6-12 m-cy	95	109	124
12-24 m-cy	85	93	143
Powyżej 24 m-cy	98	101	132

Źródło: Opracowanie na podstawie danych z PUP w Hrubieszowie

obserwują sytuacje sprzyjające spożywaniu napojów alkoholowych, stwarzanie zachęty do jego spożycia oraz łatwości zdobycia alkoholu. Wyjątkowe znaczenie w tych rodzinach ma wzorzec picia alkoholu przekazywany przez pokolenie starsze oraz różnice pomiędzy zachowaniem rodziców a wymaganiami jakie stawiają swoim dzieciom w zakresie spożywania alkoholu. Ponadto wyraźnie obserwuje się brak kontroli ze strony rodziców i stosowanie niewłaściwie dobranych metod opiekuńczo-wychowawczych. W wielu takich rodzinach mówi się o zjawisku „dziedziczenia” alkoholizmu. Problem alkoholizmu pośród podopiecznych pomocy społecznej jest bardzo skomplikowany, gdyż obok niego występują zaburzenia w komunikowaniu się pomiędzy członkami rodziny, bieda, problemy opiekuńczo-wychowawcze i zdrowotne.

Praca socjalna z tą grupą dysfunkcyjną jest niezwykle długa, trudna a prowadzona nieprofesjonalnie często skazana na niepowodzenie. Z pomocą pracownikom socjalnym w pracy z osobami mającymi problem alkoholowy przychodzi Gminna Komisja ds. Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Werbkowicach.

5.1.3 Niepełnosprawność i długotrwała choroba

Postęp medyczny z jednej strony wpływa na wydłużenie trwania życia, ale z drugiej strony pociąga za sobą epidemiczne zagrożenie chorobami przewlekłymi wraz z konsekwencją, koniecznością zapewnienia rozszerzonej opieki tej grupie osób. Starośći towarzyszy wielochorobowość, co z kolei pociąga za sobą prawdopodobieństwo uszkodzenia funkcji organizmu prowadzącej do niepełnosprawności.

Polska jest również krajem o bardzo wysokiej i narastającej licznie osób niepełnosprawnych. To zjawisko nabiera coraz większej rangi wśród problemów społecznych w ostatnich latach.

Według Badania Stanu Zdrowia pod koniec 2009 roku prawne orzeczenie o niepełnosprawności lub równoważne posiadało prawie 4,2 mln Polaków

wydatkami finansowymi łożonymi na rehabilitację. Ważnym problemem są także bariery architektoniczne czy to w miejscu zamieszkania, czy w instytucjach użyteczności publicznej. Przeszkody te nie tylko utrudniają, ale wręcz uniemożliwiają funkcjonowanie w normalnym codziennym życiu.

Znaczącą kwestią jest także problematyka edukacji osób niepełnosprawnych począwszy od chwili urodzenia do ukończenia nauki w ramach posiadanych predyspozycji. Grupa ta spotyka się również z problemami psychologicznymi i społecznymi, wiążącymi się z trudnością zaakceptowania samego siebie, swojej choroby oraz z brakiem zrozumienia ze strony ludzi zdrowych. Poprawie warunków życia osób niepełnosprawnych a zatem zapewnieniu im większej integracji ze środowiskiem lokalnym i jego społecznością, ma służyć program działań na rzecz osób niepełnosprawnych stanowiący nieodłączną część Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w gminie Werbkowice.

Z przeprowadzonych w GOPS-ie obserwacji wynika, że wśród najczęściej występujących potrzeb osób niepełnosprawnych występuje konieczność likwidacji barier architektonicznych i w komunikowaniu się oraz pomocy socjalnej, ekonomicznej i mieszkaniowej. Znaczna część osób wymaga wsparcia finansowego oraz pomocy w ramach pracy socjalnej, a także pomocy usługowej.

Dokonana analiza pozwoliła na sformułowanie najważniejszych zadań w zakresie:

- wczesnego wykrywania, diagnozowania i interwencji w ograniczaniu skutków niepełnosprawności,
- dostępu do rehabilitacji zdrowotnej, edukacyjnej i społecznej,
- doradztwa socjalnego i psychologicznego,
- szkolenia w zakresie samoobsługi, poruszania się, korzystania z komunikacji,
- rozwijania i przywracania zdolności do wykonywania podstawowych czynności i w miarę samodzielnego życia,
- stworzenia warunków integracji ze środowiskiem lokalnym,

W Zespole Szkół w Werbkowicach posiłki przygotowywane są przez stołówkę szkolną. Do pozostałych szkół dowożone są w formie cateringu.

5.1.5 Ubóstwo

Ubóstwo określa się jako stan, w którym jednostce ludzkiej lub grupie społecznej brakuje niezbędnych środków na zaspokojenie podstawowych potrzeb bytowych w życiu codziennym. Za podstawowe potrzeby człowieka uznaje się nie tylko wyżywienie, ale także potrzebę posiadania stosownej do pory roku odzieży i obuwia, mieszkania, dobrego stanu zdrowia, możliwości uzyskania wykształcenia, uczestnictwa w kulturze.

Z obserwacji poziomu życia wszystkich mieszkańców naszej gminy oraz nakładania się różnych problemów społecznych wynika, że ubóstwo dotyka mieszkańców gminy. Należy więc podejmować odpowiednie interwencje socjalne aby to zjawisko się nie nasilało. Oczywiście jest, że zjawisko ubóstwa jest złe, dlatego należy je zlikwidować a przynajmniej ograniczyć.

5.1.6 Inne problemy społeczne gminy

W niewielkim nasileniu występują na terenie gminy Werbkowice takie problemy jak:

- **trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego**

Grupę klientów pomocy społecznej stanowią tu osoby opuszczające zakład karny nie posiadające środków do życia. Pomoc przyznana tym osobom kształtowała się następująco: w 2009 roku - 4 osoby, w 2010 roku - 5 osoby, 2011 roku - 3 osoby. Problemem tej grupy jest także bezrobocie, brak mieszkania lub trudne warunki mieszkaniowe oraz izolowanie się od społeczności, przebywanie bezdomnych w grupach przestępczych, stanowiących często przyczynę powrotu do zakładu karnego.

- **bezdomność**

Problem bezdomności jest jednym z najbardziej niebezpiecznych zjawisk patologii społecznej. Dla ogółu społeczeństwa bezdomność jest zagrożeniem

Zadania Gminnego Programu Przeciwdziałania Narkomanii obejmują:

- zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych i osób zagrożonych uzależnieniem,
- udzielenie rodzinom, w których występują problemy narkomanii pomocy psychospołecznej i prawnej,
- prowadzenie profilaktycznej działalności informatycznej oraz szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie zajęć sportowo-rekreacyjnych dla uczniów, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych.

Narkomania stanowi ważny problem, w szczególności jeśli chodzi o narkotyki, po które sięga coraz więcej młodych ludzi. Dlatego bardzo ważne są działania edukacyjne wśród dzieci i młodzieży w szkołach.

Analiza SWOT

EDUKACJA PUBLICZNA

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - otwarte świetlice wiejskie - hala gimnastyczna i zaplecze sportowe - prowadzenie zajęć profilaktycznych dla grup wiekowych - wyrównywanie szans poprzez dostęp dla dzieci i młodzieży szkolnej do stypendiów - doskonalenie zawodowe nauczycieli - mobilne szkolnictwo na zmiany w kształceniu pod wymagania rynku pracy - edukacja językowa - dostęp do informacji ogólnej i lokalnej przez internet - dobra współpraca szkoły ze środowiskiem - zatrudnienie wykwalifikowanej kadry - gabinet pedagogiczny 	<ul style="list-style-type: none"> - brak kawiarenek internetowych w celu udoskonalania swoich ambicji - zbyt mała liczba sal komputerowych w szkołach
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - możliwość podnoszenia poziomu wykształcenia społeczeństwa - możliwość pozyskiwania środków z instytucji pozarządowych - możliwość pozyskiwania środków przez instytucje pozarządowe 	<ul style="list-style-type: none"> - niż demograficzny - bezrobocie - przejmowanie negatywnych wzorców zachowania - degradacja norm społecznych - niestabilność prawa

OCHRONA ZDROWIA

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - bazy lokalowe na potrzeby służby zdrowia - wykwalifikowana kadra lekarzy specjalistów - baza szkolna dobrze zorganizowana - wdrażanie zdrowego stylu życia w zakresie promocji i ochrony zdrowia 	<ul style="list-style-type: none"> - baza nie w pełni wykorzystana pomiędzy podmiotami współdziałania - brak środków na wyposażanie gabinetów szkolnych w odpowiedni sprzęt medyczny
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - przygotowanie do wykonywania usług medycznych o wysokim standardzie, finansowanych także ze środków niepublicznych 	<ul style="list-style-type: none"> - niski poziom finansowania ochrony zdrowia - niska świadomość zdrowotna społeczeństwa

<ul style="list-style-type: none"> - możliwość rozwoju infrastruktury pomocowej - organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży - udoskonalenie opieki nad dzieckiem i rodziną - rozbudowa struktury pomocowej a przez to większa dostępność do usług - działalność organizacji społecznych ukierunkowana na osoby niepełnosprawne - wzrost aktywności społecznej mieszkańców, większa świadomość osób niepełnosprawnych w możliwościach aktywnego działania w wielu dziedzinach życia społecznego i zawodowego - dobra współpraca z instytucjami - sądy, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Polski Czerwony Krzyż, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Policja, Szkoły, Domy Pomocy Społecznej, Ośrodki Pomocy Społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> - istniejące bariery społeczne w tym kulturowe i mentalnościowe powodujące ocenę człowieka poprzez pryzmat jego niepełnosprawności, co negatywnie wpływa na ingerencję społeczną osób niepełnosprawnych - rozluźnienie więzi rodzinnych - pogłębiające się konflikty między ludźmi - niedostateczna opieka nad dziećmi - niedostateczna aktywność społeczna ludności
---	--

PROBLEM ALKOHOLOWY

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - otwartość władz samorządowych na zadania związane z rozwiązywaniem problemów społecznych i alkoholowych, narkomani - dobrze rozbudowana współpraca z organizacjami pozarządowymi - profesjonalna przygotowana kadra - prowadzenie świetlic środowiskowych z programami opiekuńczo-wychowawczymi i terapeutycznymi - systematyczne prowadzenie zajęć profilaktycznych i pozalekcyjnych wśród młodzieży, dzieci i rodziców w placówkach oświatowo-wychowawczych 	<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczający budżet na pomoc środowiskową dla rodzin - słaba integracja środowisk lokalnych - duże bezrobocie i ubóstwo społeczne - brak poradni odwykowych w systemie podstawowej opieki zdrowotnej

- niedostateczna infrastruktura pomocowa
- powiększające się zjawisko starzenia ludności i wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze.

Głównym celem podejmowanych działań jest doprowadzenie do życiowego usamodzielnienia osób, rodzin, grup i społeczności lokalnych oraz ich aktywnego włączenia się w rozwiązywanie istniejących problemów.

7.2 Główny cel strategiczny

Celem głównym strategii jest

Wizja przyszłości pomocy społecznej w Werbkowicach

Wizja przyszłości pomocy społecznej w Werbkowicach została określona na podstawie analizy sytuacji społecznej przy współpracy partnerów społecznych. Nasza strategia służy osiągnięciu tejże wizji tak, aby w 2020 roku Gmina Werbkowice była obszarem:

- zapewniającym bezpieczeństwo socjalne swoim mieszkańcom
- który troszczy się o dobrą kondycję rodziny, osób niepełnosprawnych i starszych
- gdzie współpraca instytucji publicznych i organizacji pozarządowych odbywa się w sposób aktywny

7.3 Główne obszary strategii

Gminna strategia rozwiązywania problemów społecznych powstała po uprzednim rozpoznaniu pierwotnych i przodujących problemów społecznych gminy Werbkowice. Po identyfikacji tych problemów określone zostały główne obszary problemowe niniejszej Strategii. Są one współzależne i priorytetowe na tyle, iż skoncentrowanie się właśnie na nich w decydujący sposób przysłuży się realizacji głównego celu strategii rozwiązywania problemów społecznych w gminie Werbkowice.

dążyć do udzielenia osobom bezrobotnym wszechstronnej pomocy w zakresie: poradnictwa, zapoznania z aktywnymi technikami poszukiwania pracy

A1.5. Objęcie pomocą materialną rodzin dotkniętych problem bezrobocia

A1.6. Zwiększenie roli oddziaływania psychologicznego w celu motywowania i wytyczania celów do realizacji przez osoby bezrobotne

A2. CEL OPERACYJNY

WSPARCIE WYKONANIA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE DZIAŁAŃ W ZAKRESIE

DZIAŁANIA:

A2.1. Promowanie różnorodnych form pracy

A2.2. Krzewienie idei zatrudnienia i wspieranie przedsiębiorczości

A2.3. Rozwijanie nowoczesnych metod pośrednictwa pracy i informacji o wolnych miejscach pracy

A2.4. Wspieranie osób bezrobotnych w nabywaniu kwalifikacji i kompetencji zawodowych

A2.5. Wspieranie absolwentów w aktywizacji zawodowej

A2.6. Aktywizacja społeczna i zawodowa grup bezrobotnych zagrożonych wykluczeniem społecznym

Realizatorzy:

- Samorząd gminy
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Werbkowicach
- Urząd Gminy Werbkowice
- Powiatowy Urząd Pracy w Hrubieszowie
- Organizacje pozarządowe
- Instytucje samorządowe

Termin realizacji:

- Praca ciągła

i opiekunami, których dzieci objęto opieką zastępczą

B2.3. Propagowanie powstawania rodzin zastępczych, w szczególności pełniących funkcję pogotowia rodzinnego i wspieranie istniejących rodzinnych form pieczy zastępczej nad dzieckiem

B2.4. Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży poprzez zajęcia wyrównawcze, pozalekcyjne

B3. CEL OPERACYJNY

OPIS DZIAŁAŃ WYKONYWANYCH W RAMACH PLANU

DZIAŁANIA:

B3.1. Organizowanie różnych form integracji rodzin i społeczności lokalnej (festyny, imprezy kulturalne)

B3.2. Współpraca z instytucjami oświatowymi, organizacjami pozarządowymi w zakresie kreowania i upowszechniania pozytywnych wzorców osobowych

B3.3. Edukacja społeczna o zjawisku przemocy domowej i możliwościach zaradniczych

Realizatorzy:

- Samorząd gminy
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Werbkowicach
- Urząd Gminy Werbkowice
- Placówki Oświatowe
- Gminny Ośrodek Kultury w Werbkowicach
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Hrubieszowie
- Organizacje pozarządowe

Termin realizacji:

- Praca ciągła

w zakresie wsparcia osób najuboższych

C3. CEL OPERACYJNY

WSPARCIE DZIAŁAŃ NA FAWORZĄCĄ GRUPĘ WYKLUCZONYCH SPOŁECZNIE

DZIAŁANIA:

C3.1. Aktywizacja zawodowa osób wykluczonych społecznie

C3.2. Wspieranie inicjatyw mających na celu powstanie i rozwój infrastruktury edukacyjnej dla osób i grup marginalizowanych i zagrożonych wykluczeniem społecznym (bezrobotni, niepełnosprawni, alkoholicy, bezdomni, młodzież wychowująca się w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i rodzinach zastępczych)

C3.3. Wspieranie działań na rzecz osób wykluczonych społecznie (opuszczających zakłady karne, cudzoziemcy)

Realizatorzy:

- Samorząd gminy
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Werbkowicach
- Urząd Gminy Werbkowice
- Posterunek Policji w Werbkowicach
- Gminna Komisja ds. Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Werbkowicach
- Placówki Oświatowe
- Organizacje pozarządowe

Termin realizacji:

- Praca ciągła - realizacja Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Werbkowicach

D2.3. Ułatwienie dostępu do przedmiotowej informacji dla osób niepełnosprawnych

D2.4. Wspieranie i edukacja rodzin dotkniętych problemem niepełnosprawności

D2.5. Propagowanie idei tworzenia grup wsparcia

D3. CEL OPERACYJNY

CEL OPERACYJNY: ZWIĄZKI I KLUBY DLA OSÓB STARSZYCH

DZIAŁANIA:

D3.1. Rozwijanie infrastruktury usług środowiskowych z wykorzystaniem istniejącej bazy (kluby dla osób starszych, związek emerytów i rencistów, usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze)

D3.2. Finansowanie usług opiekuńczych zwykłych i specjalistycznych w środowisku zamieszkania osoby starszej

D3.3. Aktywizacja rodzin na rzecz zapewnienia opieki swoim najbliższym, wymagającym takiej pomocy (wspieranie rodzin, które przejawiają wolę świadczenia takiej opieki)

D3.4. Wzrost jakości i dostępności usług z zakresu opieki i ochrony zdrowia

D3.5. Rozwój wolontariatu

Realizatorzy:

- Ośrodek Pomocy Społecznej w Werbkowicach
- Zakłady Opieki Zdrowotnej na terenie gminy
- Warsztaty Terapii Zajęciowej
- Organizacje pozarządowe

Termin realizacji:

- Praca ciągła

HARMONOGRAM REALIZACJI CELU STRATEGICZNEGO B

Cel operacyjny B1.		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
B1.1.	Utworzenie infrastruktury specjalistycznych usług i poradnictwa rodzinnego	X	X	X	X	X	X	X	X
B1.2.	Szybkie i skuteczne działanie interdyscyplinarnego zespołu interwencji rodzinnej	X	X	X	X	X	X	X	X
B1.3.	Kierowanie do instytucji i podmiotów udzielających wsparcia i pomocy specjalistycznej	X	X	X	X	X	X	X	X
B1.4.	Opracowanie lokalnej informacji o instytucjach świadczących pomoc rodzinie	X		X		X		X	
B1.5.	Doskonalenie i szkolenie kadr zawodowych pracujących na rzecz rodziny	X	X	X	X				
B1.6.	Współpraca z organizacjami działającymi lokalnie	X	X	X	X	X	X	X	X
B1.7.	Objęcie pomocą materialną rodzin w sytuacjach problemowych	X	X	X	X	X	X	X	X
B1.8.	Realizacja rządowego programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”	X	X	X	X	X	X	X	X
B1.9.	Utworzenie placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży	X	X	X	X	X	X	X	X
Cel operacyjny B2.		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
B2.1.	Rozwijanie konstruktywnych umiejętności i postaw rodzicielskich, zwiększenie kompetencji wychowawczych rodziców	X	X	X	X	X	X	X	X
B2.2.	Usprawnienie współpracy służb socjalnych z rodzicami opiekunami, których dzieci objęto opieką zastępczą	X	X	X	X	X	X	X	X
B2.3.	Propagowanie powstawania rodzin zastępczych, w szczególności pełniących funkcję pogotowia rodzinnego i wspieranie istniejących rodzinnych form pieczy zastępczej nad dzieckiem	X	X	X	X	X	X	X	X
B2.4.	Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży poprzez zajęcia wyrównawcze, pozalekcyjne	X	X	X	X	X	X	X	X
Cel operacyjny B3.		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
B3.1.	Organizowanie różnych form integracji rodzin i społeczności lokalnej (festyny, imprezy kulturalne)	X	X	X	X	X	X	X	X
B3.2.	Współpraca z instytucjami oświatowymi, organizacjami pozarządowymi w zakresie kreowania i upowszechniania pozytywnych wzorców osobowych	X	X	X	X	X	X	X	X
B3.3.	Edukacja społeczna o zjawisku przemocy domowej i możliwościach zaradczych	X	X	X	X	X	X	X	X

HARMONOGRAM REALIZACJI CELU STRATEGICZNEGO D

Cel operacyjny D1.		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
D1.1.	Zwiększenie dostępu osób niepełnosprawnych do katalogu świadczeń z pomocy społecznej (zasiłki stałe, usługi opiekuńcze, zasiłek pielęgnacyjny, świadczenie pielęgnacyjne) oraz z opieki medycznej	X	X	X	X	X	X	X	X
D1.2.	Finansowe i organizacyjne wspieranie możliwości rehabilitacji osób niepełnosprawnych (poszerzenie możliwości rehabilitacji osób niepełnosprawnych)	X	X	X	X	X	X	X	X
D1.3.	Zwiększenie możliwości osób niepełnosprawnych na rzecz społeczeństwa	X	X	X	X	X	X	X	X
D1.4.	Egzekwowanie prawa w sferze likwidacji barier architektonicznych, urbanistycznych i transportowych	X	X	X	X	X	X	X	X
D1.5.	Uruchomienie OREW (Ośrodka Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczego)		X						
Cel operacyjny D2.		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
D2.1.	Szkolenie pracowników socjalnych w zakresie szeroko rozumianej problematyki niepełnosprawności	X		X		X		X	
D2.2.	Budowanie poczucia solidarności mieszkańców z osobami niepełnosprawnymi i współodpowiedzialności za ich przyszłość	X	X	X	X	X	X	X	X
D2.3.	Ułatwienie dostępu do przedmiotowej informacji dla osób niepełnosprawnych	X	X	X	X	X	X	X	X
D2.4.	Wspieranie i edukacja rodzin dotkniętych problemem niepełnosprawności	X	X	X	X	X	X	X	X
D2.5.	Propagowanie idei tworzenia grup wsparcia	X	X	X	X	X	X	X	X
Cel operacyjny D3.		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
D3.1.	Rozwijanie infrastruktury usług środowiskowych z wykorzystaniem istniejącej bazy (klub dla osób starszych, związek emerytów i rencistów, usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze)	X	X	X	X	X	X	X	X
D3.2.	Finansowanie usług opiekuńczych zwykłych i specjalist. w środowisku zamieszkania osoby starszej	X	X	X	X	X	X	X	X
D3.3.	Aktywizacja rodzin na rzecz zapewnienia opieki swoim najbliższym, wymagającym takiej pomocy (wspieranie rodzin, które przejawiają wolę świadczenia takiej opieki)	X	X	X	X	X	X	X	X
D3.4.	Wzrost jakości i dostępności usług z zakresu opieki i ochrony zdrowia	X	X	X	X	X	X	X	X
D3.5.	Rozwój wolontariatu	X	X	X	X	X	X	X	X

IX. Wdrażanie i monitorowanie

Podczas wdrażania strategii konieczne jest czuwanie nad jej realizacją i kontrolowanie jej przebiegu.

Realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych będzie uzależniona od wielu różnych czynników. Najważniejsze z nich to:

- sytuacja finansowa gminy,
- kreatywność i stopień zaangażowania lokalnych zasobów instytucjonalnych we wspólne działania,
- aktywność samych zainteresowanych, czyli mieszkańców gminy

Wdrażanie Strategii w sposób właściwy wymaga połączenia wysiłków wielu instytucji, organizacji i osób. Przedłożona Strategia to przede wszystkim własność lokalnej społeczności - Gminy Werbkowice. Dlatego też głównym czynnikiem powodującym powodzenie w realizacji założeń strategii będzie udział wszystkich osób zamieszkujących jej obszar.

Podmiotem odpowiedzialnym za wdrażanie Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2013-2020 jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Werbkowicach, który posiada odpowiednie warunki do realizacji zadań związanych z wdrażaniem Strategii. Nadzór nad realizacją zadań założonych w strategii będzie prowadzony przez Kierownika Ośrodka (Koordynatora Strategii).

Koordynator Strategii odpowiada za organizację prac przy opracowaniu strategii, gromadzenie danych związanych z realizacją strategii oraz informacji określających postęp w jej realizacji, prowadzenie bazy danych i wymiany informacji o programach realizujących cele strategii, ewaluację stanu realizacji strategii, opracowywanie całościowego okresowego sprawozdania o stanie realizacji Strategii. W latach obowiązywania Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych każdego roku koordynator strategii będzie przekazywał władzom samorządowym sprawozdanie z realizacji zadań wynikających ze strategii. Sprawozdania ze stopnia realizacji poszczególnych programów i projektów służyć będą ewaluacji strategii, ewentualnej aktualizacji jej celów oraz kierunków działań.

XI. Zakończenie

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2013-2020 została opracowana w oparciu o diagnozę problemów społecznych, które występują na terenie naszej gminy. Do realizacji zostały wybrane i przyjęte najistotniejsze problemy.

Strategia określa głównie długofalowe cele gminy oraz kierunki działania, które są konieczne dla realizacji celów jak również zawiera plan działań zmierzający do rozwiązywania konkretnych, trudnych sytuacji.

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2013-2020 ukierunkowana jest na pomoc rodzinie, która jest podstawową komórką życia społecznego. W obecnej złożonej sytuacji społeczno-ekonomicznej coraz częściej rodziny stają się niewydolne i bez odpowiednio zorganizowanego wsparcia nie są w stanie sprostać stojącym przed nią zadaniom. Nacisk należy położyć na walkę z wykluczeniem społecznym, które potęguje bezrobocie, a co za tym idzie wiele dysfunkcji w społeczeństwie, z których najbardziej powszechną jest alkoholizm. Tylko dobrze zaplanowana wspólna praca wszystkich organów samorządu, instytucji, organizacji i osób prywatnych, ukierunkowana na rodzinę jest warunkiem pełnego uczestnictwa w życiu społecznym naszej gminy oraz realizacji planów osobistych, zawodowych i społecznych co jest misją naszej strategii.

Uchwała NR XXIX/170/2012
Rady Gminy Werbkowice
z dnia 13 grudnia 2012 roku

zmieniająca uchwałę w sprawie wieloletniej prognozy finansowej

Na podstawie art. 231 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. Nr 157 poz. 1240 z późn.zm.)

Rada Gminy uchwała:

§1

W Uchwale Nr XVI / 95 / 2012 Rady Gminy Werbkowice z dnia 16 stycznia 2012 roku w sprawie Wieloletniej Prognozy Finansowej wprowadza się następujące zmiany:

1) Wieloletnia Prognoza Finansowa na lata 2012 – 2026 po wprowadzonych zmianach w zakresie prognozy kwoty długu i dodatkowych danych o planowanych i prognozowanych wydatkach – otrzymuje brzmienie zgodnie z załącznikiem nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy

Małgorzata Wojturska

Załącznik nr 2. Lista wskaźników syntetycznych i cząstkowych.

Sfera	Wskaźnik syntetyczny	Wskaźnik cząstkowy	Jednostka miary	Źródło danych
Społeczna	Problemy społeczne	Bezrobotni zarejestrowani – ogółem	osoba	Powiatowy Urząd Pracy w Hrubieszowie
		Długotrwale bezrobotni	osoba	
		Liczba osób/rodzin, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej z powodu ubóstwa.	liczba osób w rodzinach	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Werbkowicach
		Liczba osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności .	liczba osób w rodzinach	
		Liczba osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej z powodu alkoholizmu.	liczba osób w rodzinach	
		Liczba osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego.	liczba osób w rodzinach	
		Liczba osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby .	liczba osób w rodzinach	
	Przestępczość	Liczba przestępstw – ogółem.	szt.	Komenda Powiatowa Policji w Hrubieszowie / Posterunek Policji w Werbkowicach
		Liczba przestępstw kryminalnych.	szt.	
		Liczba wykroczeń zanotowanych.	szt.	
		Liczba "Niebieskich kart" założonych.	szt.	
	Poziom edukacji	Średni wynik ze Sprawdzianu w klasie VI.	%	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie / Urząd Gminy Werbkowice
		Średni wynik z Egzaminu gimnazjalnego.	%	
	Poziom uczestnictwa w życiu publicznym	Liczba osób na zebraniu wiejskim w roku dotyczącym podziału środków na kolejny rok.	osoba	Urząd Gminy Werbkowice
Liczba zarejestrowanych NGO (fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych).		szt.	Baza NGO / KRS / Urząd Gminy Werbkowice	
Gospodarcza	Przedsiębiorczość mieszkańców	Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą.	szt.	Baza CEiDG / Urząd Gminy Werbkowice
		Liczba nowo zarejestrowanych osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą.	szt.	
		Liczba osób fizycznych, które zawiesiły działalność gospodarczą.	szt.	
		Liczba osób fizycznych, które wykreśliły działalność gospodarczą	szt.	
Środowiskowa	Ochrona przyrody i zagrożenia	Położenie na obszarach objętych formami ochrony przyrody	TAK / NIE	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
		Położenie na obszarach zagrożonych wystąpieniem powodzi	TAK / NIE	Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej
		Powierzchnia terenów zieleni urządzonej	ha	Urząd Gminy Werbkowice
Przestrzenno - funkcjonalna	Dostępność infrastruktury publicznej	Liczba obiektów infrastruktury sportu i rekreacji. (w podziale na rodzaje obiektów)	szt.	Urząd Gminy Werbkowice
		Liczba obiektów infrastruktury kultury. (w podziale na rodzaje obiektów)	szt.	
		Infrastruktura komunikacyjna. (wg. rodzaju: chodnik, dostępność komunikacji publicznej)	ocena opisowa	
		Liczba połączeń komunikacji publicznej.	szt.	
		Liczba lokali socjalnych i komunalnych.	szt.	
Techniczna	Wyposażenie w siecią infrastrukturę techniczną	Dostępność infrastruktury i usług komunalnych. (wg. rodzaju infrastruktury i usług sieciowych)	ocena opisowa dostępności infrastruktury	Urząd Gminy Werbkowice
		Dostępność sieci internetowej i telekomunikacyjnej. (wg. rodzaju połączeń)	ocena opisowa dostępności infrastruktury	

Fiszka Projektowa „Programu Rewitalizacji Gminy Werbkowice”

Gmina Werbkowice przystąpiła do opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji (LPR), który jest dokumentem wymaganym w procesie aplikacji o środki pomocowe w ramach perspektywy finansowej 2014-2020. Jego celem jest zapewnienie harmonijnego i wielostronnego rozwoju gminy poprzez adaptacje starych zasobów do nowych potrzeb, co zapewni poprawę warunków życia, ochronę i zachowanie tych zasobów, integrację form historycznych i współczesnych oraz wyrównanie standardów nowych i starych zasobów.

Prosimy o składanie wypełnionych fiszek projektowych w następujących formach:

- drogą elektroniczną na adres e-mail: ug@werbkowice.pl wpisując w tytule „Fiszka projektowa – rewitalizacja”,
- drogą korespondencyjną na adres Urzędu Gminy Werbkowice, ul. Zamojska 1, 22- 00 Werbkowice, z dopiskiem: „Fiszka projektowa – rewitalizacja”,
- bezpośrednio w pokoju nr 9, 12, 14 w Urzędzie Gminy Werbkowice, w godzinach pracy Urzędu, tj. od 7.30 do 15.30.

Termin składania: do 15 marca 2017 r. do godz. 15.30

<p>1.Nazwa wnioskodawcy</p> <p><i>(proszę wpisać podmiot odpowiedzialny za realizację projektu, np. Urząd Gminy, GOPS, szkoły, prywatni przedsiębiorcy imię i nazwisko/nazwa firmy)</i></p>	
<p>2.Dane kontaktowe</p> <p><i>(nr telefonu, adres e-mail, adres korespondencyjny)</i></p>	<p>nr telefonu:</p> <p>e-mail:</p> <p>adres korespondencyjny:</p>
<p>3.Tytuł projektu</p> <p><i>(nazwa)</i></p>	
<p>4.Lokalizacja projektu</p> <p><i>(określenie lokalizacji)</i></p>	<p>Sołectwo:</p> <p>Miejscowość:</p> <p>Lokalizacja <i>(opis lokalizacji lub nr działki/ek):</i></p>
<p>5.Cele projektu</p> <p><i>(proszę wskazać jakie problemy społeczne, gospodarcze, przestrzenne, techniczne rozwiąże projekt np. przestępczość, bezrobocie, zły stan dróg, niską aktywność społeczną oraz proszę wyszczególnić sfery procesu rewitalizacji, w które wpisuje się projekt np. społeczna, gospodarcza, techniczna, przestrzenno - funkcjonalna, środowiskowa)</i></p>	

<p>6.Koncepcja projektu</p> <p><i>(proszę podać zakres działań, które należy podjąć aby zrealizować zaplanowany efekt oraz proszę wskazać grupy społeczne, do których adresowany jest projekt)</i></p>	
<p>7.Szacunkowy koszt projektu</p> <p><i>(proszę podać szacunkowe koszty realizacji przedsięwzięcia, wraz z szacunkowym określeniem % lub kwotowego wsparcia finansowego, jakie są oczekiwane źródła finansowania RPO, EFS, EFRR, budżet gminy, środki prywatne, inne)</i></p>	
<p>8.Szacunkowy czas realizacji projektu</p> <p><i>(proszę podać szacunkowy czas realizacji projektu – rok rozpoczęcia i zakończenia)</i></p>	<p>od .....</p> <p>do .....</p>
<p>9.Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji</p> <p><i>(proszę określić bezpośrednie efekty realizacji projektu np. liczba osób korzystająca z danego projektu na rok, liczba nowoutworzonych etatów pracy, liczba organizowanych spotkań, warsztatów)</i></p>	
<p>10.Prognozowane produkty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji</p> <p><i>(proszę określić bezpośrednie, policzalne efekty realizacji projektu np. liczba wyremontowanych budynków, długość wyremontowanej drogi, powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją)</i></p>	

.....
data i podpis

Wyrażam zgodę na przetwarzanie moich danych osobowych dla potrzeb niezbędnych do realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji (zgodnie z Ustawą z dnia 29.08.1997 roku o Ochronie Danych Osobowych; tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 922.).

.....
data i podpis

Załącznik nr 4. Lista wskaźników monitorujących na poziomie projektów i programu.

Lista wskaźników monitorujących na poziomie projektów

Lp.	Tytuł projektu	Wskaźnik rezultatu	Źródło danych	Wskaźnik produktu	Źródło danych
1.	Poprawa estetyki miejscowości Werbkowice	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej/kulturalnej /turystycznej - 200 osób/rok	Protokół z realizacji projektu	Liczba zamontowanych elementów infrastruktury – 10 kompletów..	Dokumentacja powykonawcza
2.	Bezpieczna Droga	Liczba osób korzystających ze zmodernizowanej infrastruktury komunikacyjnej - 30 osób/rok	Protokół z realizacji projektu	Długość wyremontowanych dróg – 400 m	Dokumentacja powykonawcza
3.	Aktywny Kotorów	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej/kulturalnej /turystycznej – 500 osób/rok	Protokół z realizacji projektu	Liczba wybudowanych/przebudowanych/zmodernizowanych obiektów infrastruktury społecznej/kulturalnej /turystycznej – 1 obiekt	Dokumentacja powykonawcza; Pozwolenie na użytkowanie
4.	Rewitalizacja Parku w Werbkowicach	Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne – 500 osób/rok	Protokół z realizacji projektu	Powierzchnia zagospodarowanych terenów – 0,2 ha	Dokumentacja powykonawcza;
5.	Budowa sezonowego basenu rekreacyjnego	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej/kulturalnej /turystycznej - 500 osób/rok	Protokół z realizacji projektu	Liczba przebudowanych/zmodernizowanych obiektów infrastruktury społecznej/kulturalnej /turystycznej – 1 obiekt	Dokumentacja powykonawcza; Pozwolenie na użytkowanie
6.	Stworzenie stref bezpieczeństwa i zapobieganie przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach Werbkowic	Liczba osób korzystających z zagospodarowanego terenu – 500 osób/rok	Protokół z realizacji projektu	Liczba zamontowanych elementów infrastruktury – 26 szt.	Dokumentacja powykonawcza;
7.	Budowa targowiska w Werbkowicach	Liczba przedsiębiorców, którzy skorzystają z powierzchni na działalność - 500 podmiotów/sprzedawców/rok	Protokół z realizacji projektu	Liczba obiektów przeznaczonych pod działalność gospodarczą - 1 obiekt	Dokumentacja powykonawcza; Pozwolenie na użytkowanie
8.	Nadanie nowych funkcji użytkowych pomieszczeniom GOK w Werbkowicach poprzez remont, modernizację i wyposażenie pomieszczeń	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej/kulturalnej /turystycznej – wzrost o 20% (do 2023 r.)	Listy uczestników zajęć	Liczba przebudowanych/zmodernizowanych obiektów infrastruktury społecznej/kulturalnej /turystycznej – 1 obiekt	Dokumentacja powykonawcza; Pozwolenie na użytkowanie
9.	Przystosowanie budynku po byłej szkolne w miejscowości Terebiń na cele mieszkalnictwa społecznego, wraz z jego wyposażeniem oraz zagospodarowaniem terenu.	Liczba osób korzystających ze zmodernizowanej infrastruktury społecznej – 30 osób	Dane meldunkowe	Liczba przebudowanych/zmodernizowanych budynków infrastruktury społecznej – 1 obiekt	Dokumentacja powykonawcza; Pozwolenie na użytkowanie

10.	Przystosowanie obiektu hali sportowej do organizacji wydarzeń kulturalno-społecznych i sportowych	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej/kulturalnej /turystycznej - 2 000 osób (do 2023 r.)	Protokół z realizacji projektu	Liczba przebudowanych/zmodernizowanych obiektów infrastruktury społecznej/kulturalnej /turystycznej – 1 obiekt	Dokumentacja powykonawcza; Pozwolenie na użytkowanie
11.	Remont chodnika i parkingu	Liczba osób korzystających ze zmodernizowanej infrastruktury komunikacyjnej – 200 osób/rok	Protokół z realizacji projektu	Powierzchnia przebudowanych/zmodernizowanych ciągów pieszo-jezdných – 450 m ²	Dokumentacja powykonawcza;
12.	Budowa siłowni zewnętrznej przy remizo – świetlicy w Terebiniu	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej/kulturalnej /turystycznej - 200 osób	Protokół z realizacji projektu	Liczba przebudowanych/zmodernizowanych obiektów infrastruktury społecznej/kulturalnej /turystycznej – 1 obiekt	Dokumentacja powykonawcza; Pozwolenie na użytkowanie
13.	Rewitalizacja zdewastowanego dachu, starej szkoły	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej/kulturalnej /turystycznej - 7 osób/rok	Dane meldunkowe	Liczba przebudowanych/zmodernizowanych obiektów infrastruktury społecznej/kulturalnej /turystycznej – 1 obiekt	Dokumentacja powykonawcza; Pozwolenie na użytkowanie
14.	Organizacja cyklicznych szkoleń i spotkań informacyjnych zachęających do zakładania i rozwoju własnej firmy	Liczba uczestników szkoleń / spotkań informacyjnych - 4 osoby	Listy obecności	Liczba szkoleń / spotkań informacyjnych - 4 szt.	Umowy na realizację : projektu, zadań; Harmonogram rzeczowo-finansowy
15.	Szkolenia i spotkania informacyjne zachęające do aplikowania o środki z UE	Liczba uczestników szkoleń / spotkań informacyjnych - 30 osób	Listy obecności	Liczba szkoleń / spotkań informacyjnych - 2 szt.	Umowy na realizację : projektu, zadań; Harmonogram rzeczowo-finansowy
16.	Wsparcie osób bezrobotnych i aktywizacja zawodowa	Liczba osób, które skorzystają ze szkoleń i wsparcia – 8 osób/rok	Listy obecności	Liczba szkoleń / spotkań informacyjnych - 3 szt.	Umowy na realizację : projektu, zadań; Harmonogram rzeczowo-finansowy

Lista wskaźników monitorujących na poziomie programu

Cel główny	Wskaźnik oddziaływania	Rok bazowy 2016	Rok docelowy (prognozowany) 2023
Wyprowadzenie obszarów zdegradowanych, objętych rewitalizacją (sołectw Werbkowice okręg 3, Werbkowice okręg 4, Kotorów, Gozdów i Terebiń) ze stanu kryzysowego oraz poprawa warunków rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez eliminację zjawisk wpływających na ich degradację.	Odczuwalny wzrost poziomu jakości życia w obszarze rewitalizacji	0%	wzrost o 15%
Cele operacyjne	Wskaźnik oddziaływania	Rok bazowy 2016	Rok docelowy (prognozowany) 2023
1. Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez odnowienie obszaru, nadanie przestrzeni właściwej funkcji oraz poprawę bezpieczeństwa.	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej/kulturalnej/turystycznej, którym nadano nowe funkcje	0	4100 osób
2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez ograniczenie patologii społecznych na obszarze rewitalizacji	Liczba osób/rodzin, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej z powodu ubóstwa.	133 rodziny 398 osób	113 rodzin 338 osób
	Liczba przestępstw – ogółem.	61 przestępstw	50 przestępstw
3. Zwiększenie rozwoju gospodarczego i poprawa lokalnego rynku pracy oraz wzrost przedsiębiorczości mieszkańców gminy Werbkowice.	Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą.	433 podmioty	477 podmiotów

FORMULARZ ZGŁASZANIA UWAG

do dokumentu

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023*projekt*

Uwagi w ramach konsultacji społecznych będą przyjmowane wyłącznie na niniejszym formularzu. Wypełniony formularz można złożyć w następujący sposób:

a) przesłanej za pomocą środków komunikacji elektronicznej na adres poczty elektronicznej Urzędu Gminy Werbkowice: ug@werbkowice.pl,

b) złożonej osobiście do Sekretariatu Urzędu Gminy Werbkowice (pokój nr 2) lub przesłanej listownie na adres Urzędu Gminy Werbkowice, ul. Zamojska 1, 22-550 Werbkowice (decyduje data wpływu),

c) podczas spotkania z mieszkańcami, które odbędzie w dniu 15 maja 2017 r. w Gminnym Ośrodku Kultury w Werbkowicach (ul. Piłsudskiego 2, 22-550 Werbkowice) o godzinie 12:00.

1. Informacja o zgłaszającym

Imię i nazwisko	
Instytucja (jeśli dotyczy)	
Adres do korespondencji	
Adres e-mail	
Numer telefonu	

2. Zgłaszane uwagi, wnioski i sugestie do projektu dokumentu pn. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Werbkowice na lata 2017-2023

L.p.	Część projektu LPR, do którego odnosi się uwaga (rozdział/ podrozdział/ strona)	Komentowany fragment projektu LPR	Propozycja zmiany	Uzasadnienie
1.				
2.				
3.				